రామకృష్ణపరమహంస చరిత్ర.

LIFE AND TEACHINGS.

ఇది రామకృష్ణపరమహంసచరిత్ర. ఈమహానుభావునివంటి యోగి, వేదాంతి, కలియుగములో లేరు. ఈయన బోధించిన వేద వాక్యములు అక్షర లక్షల విలువగలవి. ఈగ్రంథము బాలురు, స్త్రీ జనసామాన్యము చదువుకొనుటకు వీలుగా మిక్కిలి సులభశైలిని ఓ మర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారిచే వ్రాయబడినది. దీని వెల 1-0-0 రూపా కావలసినవారు క్రింది చిరునామాకు వ్రాయవలెను.

భోజకాళిదాసు కథలు

గ్రంథకర్త:—అయినాపురపు సోమేశ్వరరావుగారు.

కాళిదాసునిపేరు చెప్పుకొనుటయేగాని పూర్వోత్తరములు ఇ వరకు యెవరికిని తెలియవు. కాళిదాసు కాళికాదేవిని ప్రత్యక్షముచేసి కొని యామెవలన వరంబులనడసి సకలవిద్యాపారంగతుండై భోజరా జాస్థానముసజేరి యందలి పండితాగ్రేసరులకు సత్యాధికుడై యామ రాజుచే నీయబడిన అద్భుతసమస్యలను బూర్తిజేయుట మొదలగు విచిత్రచరిత్రంబులెన్నియో శ్లోకములలో వ్రాయబడియున్నవి. సుమా 130 శ్లోకములుగలవు వెల 0—12—

గులేబకావలి కథలు

గ్రంథకర్త:—మద్దూరి శ్రీరామమూర్తిగారు.

దీనిని పుష్పలీలావతీకథలనికూడా అంటారు. ఇది రెండుఖండ ములుగా విభాగింపబడి ప్రథమఖండమున 23 కథలు ద్వితీయఖండమున కథలు కలిగియున్నవి. ప్రథమఖండమున జయప్రద, పరాక్రమకేతు, ప రత్నమణి, గులాబిపువ్వుల కథలు చిత్రాతిచిత్రవిచిత్రములు. గు బకావలి ప్రధాననాయుకురాలు. ఆమెచరిత్ర, పనులు వర్ణనాతీతము రెండవఖండమున రూపావతి, బకావలి, చిత్రకేశిని, బలప్రమ శమంతి మొదలగు కథలు గలవు. చదివి తీరవలసినదే కాని యెంతచ సినను తరుగదు వెల 0—12—

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య, శ్రీసత్యనారాయణ బుక్కుడిపో, రాజమ

ప్రహసనమంజరి.

గ్రంథకర్త:

బ్ర॥ శ్రీ॥ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారు

రెండవకూర్పు 1000 ప్రతులు.

ప్రకాశకులు:

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య,

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో,

రాజమండ్రి.

1936.

శ్రీ పాండురంగా ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపఁబడియె,
రాజమండ్రి.
1936.

ప్రహసనమంజరి.

కనకశునక ప్రహసనము.

(అంతట కామశాస్త్రులు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

కామ—(తనలో) రామదీక్షితులు చాలా పొగరుపట్టి యున్నాడు. ఇతని పొగరణచుటకు నాకుపాయము గనపడకున్నది. ఈ గ్రామమంతకు నేనే ధర్మశాస్త్రములు తెలిసినవాడనని పేరుపడుటచేత కొందరుద్యోగస్థులు వర్తకులు, బ్రాహ్మణులు, మైలవచ్చినను, పురుడు వచ్చినను, తిథిప్రయోజనముల విషయమై సందేహము దోచినను నన్నేవచ్చి యడుగుచుందురు. రామదీక్షితులు మాత్రము నన్నువచ్చి చూడడు. నన్నొకపెద్దగా అంగీకరింపడు. నన్నుచూచినప్పుడు పలుకరింపడు ప్రజలకందరకు అతడుమంచివాడని, పెద్దమనుష్యుడని గౌరవము. అతనినివంచనచేయవలయునంటే వీలుకనబడకున్నది. ఊరకుండామంటే వీడుక్రమ క్రమముగా గ్రామములో నాగోప్యము చెడగొట్టితానే మొనగాడయి కూర్చుంటాడేమోనని భయముకలుగుచున్నది కానీ సమయము దొరకకపోవునా, వీడిజుట్టు నాచేతిలో చిక్కకపోవునా, దొరికినాడంటే ముక్కు నేలబెట్టి రాసివేసి దుంప తెంపివేస్తాను.

(అప్పుడు రామదీక్షితులు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

రామ—(తనలో) ఈవిషయములో కామశాస్త్రి ధర్మశా మేలాగున చెప్పునో చూడవలయునని యున్నది. ఈయ

త్యము యీాయనగారి నిష్పక్షపాతము యీాదెబ్బతో గ్రామమందరకు తెలియవలయును. అనుకో స్నానముచేసి విభూతిపెండికట్లు పెట్టుకొని శాలువ గప్పుకొని బకధ్యానముసేయుచు కామశాస్త్రిగారు చాప మీాద కూర్చున్నాడు. ఎవరికొంప తీయవలయుననియో ఆలోచించుచు న్నాడు (ప్రకాశముగా) కామశాస్త్రిగారూ! నమస్కారము.

కామ—ఓహోహో రామదీక్షితులుగారా? ఇదేమిటి యెన్న డులేనిది మాయింటికి దయచేసినారు? ఊరకరారు మహాత్ములు. ఏ దోపనియుంటేనేగాని, మాగృహపావనము చేయరు. దయచేయండి.

రామ—కొంచెము పనిమీాదనే వచ్చినాను. నిరాకర్షణం చే యకుండా గ్రాసముతో గడచునా; చిన్న సందేహ మొకటివచ్చి మీా ముఖతః తెలుసుకోవలయునని వచ్చినాను సెలవైతె మనవిచేస్తాను.

కామ—అబ్బబ్బ! మీాకుసందేహము తోచడము, నేను తీర్చ డమునా? నేనెంతవాడను! తీర్చుటకు అన్నింటికిమీారేయున్నారు నాగో ప్యము నాపాండిత్యము మీాకు లక్ష్యమా! ఊరందరకు మీారేగురు వులై యున్నారు. నాకు సందేహములు తోచినపుడు నేనుమిమ్ములనే అడుగవలసి యున్నది. నాలుగురోజుల కిందట పేరిశెట్టితో కామశా స్త్రిగారి కేమితెలుసునని మీారన్నారటగాదూ, తెలియనివారి వద్దకు మీారెందుకు వచ్చినారు.

రామ—అయ్యో! మీారు మంత్రసానిదెప్పులు దెప్పుతారనినే నెరుగుదును. కాని సందేహము వచ్చినప్పుడు అడుగక మానరాదు. పే రిశెట్టితో కామశాస్త్రిగారి కేమితెలుసునని నేననలేదు. నేను అన్నట్లు మీారు ఋజువుచేసి నట్టయితే మీారుకోరిన గునహాయిస్తాను.

కామ—సరే దానికేమి; అందితేజుట్టు లేకపోతేకాళ్ళుగదా; అవసరం వుంటే మీారువచ్చి నచ్చికలు మచ్చికలువేసి మాట్లాడు

తారు; లేకపోతే మొగమే చూడరు. ఇంతకు మీసందేహమేమిటో చెప్పండీ.

రామ—చెప్పుతానుగాని ఆవిషయమయి మీతో మనవిచేయుటకే సిగ్గుగాయున్నది అయినప్పటికి చల్లకువచ్చి ముంతదాచడ మెందుకు! మాఅబ్బాయి మరికొందరు పిల్లలుకలసి నిన్న సాయంకాలము ఆడకుక్క నొకదానిని తీసుకొని వచ్చి దానిపాలు పితికి తాగినారు. రాత్రినేను తిరిగి తిరిగి యింటికి వచ్చినతరువాత మావాళ్ళు నాతో ఈ సంగతి చెప్పినారు. విన్నప్పటినుండి నాకెంతో విచారముగానున్నది. దీని కేదయినా ప్రాయశ్చిత్తమున్నదేమోచూచిమీరు చెప్పవలయును.

కామ—(తనలో) వహవా! ఆడబోయినతీర్థమెదురయినది, ఇప్పుడే వీడునాచేత జిక్కినాడు. వీనినిముప్పతిప్పలు పెట్టి మూడు చెరువులనీళ్లు త్రాగించెదను. నాశక్తి యెటువంటిదో వీరికిప్పుడు చూపించి తీర్తాను. వీడిపెద్దలు దిగివచ్చినా యిక వీడు తప్పించుకోలేడ

రామ—ఏందుకంటారు మేము సిద్ధముగానే యున్నాము. కాబట్టి శెలవియ్యండి

కామ—(తనలో) వీడు కూర్చున్న పాళముగా కుంగిపొయ్యే ట్టు చెప్తాను. పిడుగు మొత్తినట్టు చెప్పితేనేగాని వీడిరోగము చప్పగా కుదరదు. ఈ దెబ్బతో వీని తెగనీలుగణిగి కాళ్ళబేరమునకు రావలయు ను (ప్రకాశముగా) కుక్కపాలు త్రాగినవాని నాలుక మొదలంట కోసివేయవలెనని ధర్మశాస్త్రకర్త లందరిలో శిఖామణియని చెప్పదగిన శాకటాయనులవారు చెప్పినారు. ఎఱ్ఱగా కాలిన యినుపముక్కతో నాలుక కాల్చివేయవలసినదని భాండాయనుల వారు చెప్పినారు. ఈ రెండింటిలో మీయిష్టము యేదిచేసినాసరే. లేకపోతే ఆపిల్లవాడు మా లవాళ్ళలో కలిసిపోవలసినదే గాని మనకు పనికిరాడు.

రామ—హరిహరి. ఎంతమాటండి చంటిపిల్లవాడు. ముక్కుప చ్చలారనివాడు వాడినాలుక చూచి చూచికోసివేయ గలమా. ఇనుప ముక్కతో కాల్చగలమా పెద్దవాళ్లయినా అటువంటి పని చేయలేము

శూద్రదానిచేత పాలిప్పించిన బ్రాహ్మణులందరిని వెలివేయించినారు. ఆరోజులే పోయినాయి. ఆసదాచారాలు చట్టుబండలయిపోయినాయి. శాస్త్రాలలో నున్నమాట జెప్పితె నీకంతపుస్సెందుకు మీకిష్టమయితే ఆలాగు చెయ్యండి, లేకపోతే మానెయ్యండి.

రామ—కామశాస్త్రిగారు! మీరంత కోపపడడానికి నేనేమ న్నానండి ధర్మశాస్త్రం చాలా కఠినముగా నున్నదన్నాను ఆమాట మీరుకూడా ముందే శెలవిచ్చారు గర్భవాసమవుటచేత చూచిచూచి కుర్రవాడినాలుక త్ర్గాయ్యలేక పామరత్వంచేతను ఆలాగన్నాను అందులో ఏమయినా తప్పుంటే క్షమించి యింతకంటె తక్కువ ప్రా యశ్చిత్తంమేమన్నాయుంటే శెలవివ్వండి. పసిపిల్లవాడు గనుక కొం చెముకరుణించండి

కామ—ఓహోహో కరుణించేటందుకు నాశెలవటయ్యా యి ది నాచిత్తముగనుకనా నేనేదో విధముగా జెప్పనా; ధర్మములంటే కత్తిమీదసాములు ఋషిముండా కొడుకులు వ్రాసిపెట్టిన మాటలు చెప్పినానుగాని నాస్వంతకవిత్వం చెప్పతము లేదు. కరుణించేటందుకు నేనెవడిని.

రామ—తమరు కరుణించియింకాయితగ గ్రంథాలు చూడవల సినదని నేను కోరినాను. దీనికి రెండవపక్షం యేదయినా యుండక పోదు. తమరు కష్టపడి వెతకండి.

కామ—వెతకడమెందుకు శాస్త్రాలన్ని నాకు హృత్కవిలిగా రానేవచ్చును. ఈమాత్రపు మహద్భాగ్యానికి పుస్తకాలువెతుక్క వలయునా.

రామ—యిటువంటి శాస్త్రార్థములు మీనాలుకచివర వుంటా యిఅని నేనెరుగుదును. అందుకే పక్షాంతరము చెప్పుచున్నాను.అ శక్తుల విషయాల్లో శాస్త్రాల్లో మినహాయింపు లుండకపోవు.

కామ — ఉండకపోవు. ఋషులూ శా, తెలిసైన యుండాకొడ
కులుగాని చప్పనులాలుకాదు. సూత్రమేర్ప చేటప్పుడు దేశకాల
పాత్రాలు చూచేవేస్తారు వాళ్ళు; దీనికొక పత్యాంతరమున్నది. కుక్క
పాలు తాగినవాడు యిరవయితులాల బంగారం తెచ్చి బంగారపు క
క్కను జేయించి ధర్మశాస్త్రాలు తెలిసిన బ్రాహ్మడికి దానమిచ్చి
వాలమునుకి వెళ్ళి అభిషేకం జేసి నూటయెనమ్మిదుగురు బ్రాహ్మ
ణులకు సంతర్పణ చేయవలయును. అంత పనిచేస్తే యీపాపం పో
తుందన్నాడు లేకపోతే అటు యేడుతరాలు యిటు యేడుతరాలు
పద్నాలుగు తరాలుపట్టి పీడిస్తుందన్నాడు. పాపమా మరొకటియూ!
యీలాగున పాపపరిహారం చేసుకోకపోతే యింకనీకు గతుల్లేవు.

రామ — శాస్త్రిగారు! దానికంటెయిది నయమేగాని నాకున్న
ఆస్తిఅంతా పోగుజేస్తె పదితులాలు బంగారం కిమ్మతు చెయ్యాదు
మాకున్న భూములు రుద్రభూములే; దొప్పె రుయిల్లు మాత్రమున్నది
అదితాటాకుది. అమ్మితే రెండువందలరూపాయలకన్న యెక్కువరాదు
పాత్రసామగ్రి అంతాపోగుజేస్తె యాభయిరూపాయిలుండదు నాభా
ర్యఒంటిమీద నగలేమున్నవోనీకే తెలుసును. అరుంధతీదేవిలాగ
బొందితో నున్నదని నేనుచెప్పనక్కరలేదు. యిటువంటిస్థితిలో యి
రవయితులాల బంగారము యెక్కడతేగలను. నూటయెనిమిది మంది
బ్రాహ్మణులకు అన్నమెక్కడబెట్టగలను యిదినాతరమా నా అబ్బ
తరమా.

కామ — మీపనంతా ఆటగానుంది. దానికిది వల్లగాదంటివి
దీనికిదివల్ల కాదంటివి. యెక్కడికక్కడే విరుపులా, కొడుకుచేత కుక్క
పాలుతాగించి ప్రాయశ్చిత్తంలేకుండా కులుకుతూ కూచోవాలనుకు
న్నావేమి. చూడు స్వాములవారి పేరవ్రాసి మూడవనాట్కి నీకు ఆం
క్షపత్రిక తెప్పించెదను. నీయింటిమీద కాకిఅయినా వాలదు. బ్రా

హ్మణుడెవడు నీగుమ్మం తొక్కి చూడడు నీవు ఆడిందిఆట పాడింది పాటనా! బ్రాహ్మణ్యం మట్టిగొట్టుకపోతుందనుకున్నావా యేమిటి.

రామ— బ్రాహ్మణ్యం నిలుపుకోవాలనేగాదూమీదగ్గరకొచ్చి మిమ్మల్నింత ఆశ్రయిస్తూవుంటూ నామాటసరేగాని మాపిల్లవానితో పాటు మరికొందరుపిల్లలుకూడా తాగినారు. వాళ్ళగతేమిటి?

కామ—వాళ్లగతివేరూ మీగతివేరూనా అందరిగతీ వాకటే చెప్పండి వాళ్ళపేర్లేమిటో అందరిని పిలిపించి యేటివొడ్డున రావిచెట్టుకింద గూరుచోబెట్టి మంగలి గంగన్నచేత బుర్రలుగొరిగించి బంగారపుకుక్కలను దానాలిప్పిస్తాను. ఇవ్వలేకిపోతే కొంప గోడి అమ్మిఇచ్చుకుంటారు. అంతేగాని వదిలేస్తానా ధర్మశాస్త్రం పక్షపాతంజేస్తానా. కామశాస్త్రి కంఠంలో ప్రాణముండగా ధర్మాలు ధ్వంసంచెయ్యడు.

రామ—చిత్తము తమరాలాటివారే నేనెరుగుదును. తమకు పక్షపాతమన్నమాటేలేదు.

కామ—పక్షపాతముంటే మన గౌరవాలు దక్కుతాయటయ్యా

రామ—అందుచేతనే తమతో ఒక్కసంగతి మనవిచేయదలంచుకొన్నాను. తమరు సావధానంగా చిత్తగింపవలయును.

కామ—చెప్పండి కావలసినంత సావధానముగ వింటాను

రామ—కుక్కపాలు తాగినవాళ్ళల్లో మీవాడుకూడా వున్నాడు.

కామ—(కోపముతోలేచి) ఆ! ఆ! ఎంతమాట యెంతమాట! మాపిల్లవాడెంతో బుద్ధిమంతుడు! నాకు మీకునున్న విరోధాలనుబట్టి మీపిల్లవాడు చెడిపోయినాడుగదాయని మాపిల్లవాడుగూడా చెడిపో

యినాశనపించేటందుకు గ్రామంలో ప్రాజ్యం చెడగొట్టి అప్రతిష్ట పాలన్న దురుద్దేశముతో మాపిల్లవాడి నెత్తిమీద అక్షింతల గిం లువేస్తున్నారా. మాపిల్లవాడేమి ఆలాచేయడమేమి. వాడల్లరిచిల్ల వాడుకాడు మీపిల్లలవలె తుంటరివెదవకాడు. ఈలాటి పాపాలన్న దునమీజిహ్వలు పుచ్చిపోతాయి. అగ్నిహోత్రం వంటివాణ్ని ష్కారణంగా వుసురు బెట్టుతున్నావు. మావుసురుతగిలి పోతారు మీ రందరుజాగ్రత్త.

రామ—నేను అబద్ధమాడుతున్నానని మీఅభిప్రాయంకాబో లు. కొంచెం శాంతించండి యిక్కడ పదిమంది పెద్దమనుష్యులు చే శారు. పేరిశెట్టి వెంకటరెడ్డి గంగినీడు భద్రాచలంగారు నున్నార వారినడగండి నిజస్థితి తెలుస్తుంది.

పేరిశెట్టి—రామశాస్త్రిలుగారు! మీపిల్లోడు కులాసాగా క ముకున్నాడండి. తక్కినపిల్లలు పితుక్కొని తాగినారు.

భద్రాచలం—శాస్త్రిగారు! ఆమాటనిజమేనండి. నేనుకూడ అక్కడున్నాను.

రామ—(తెల్లబోయి) మావాడే! మావాడే! అంతపనిచెయ్య డమే! చెడ్డపిల్లల సహవాసముచేసి చెడిపోయినాడు నాకొంపదీశాడ ఇది మావాడికిపుట్టిన బుద్ధికాదు. నామీదకక్షచేత నాపరువు తీసివే యించవలెనని ఎవరో వాడిచేత యీపని చేయించారు (అని చతికిల డుచున్నాడు)

రామ—విచారించిన కార్యమేమిటి అందరికిగలిసి యేదో ఒక ప్రాయశ్చిత్తం నిర్ణయించండి. తమరుపక్షపాతంలేనివారు. బ్రాహ్మ ణ్యంనిలబెట్టేవారుగదా. కంసాలివీరయ్యను పిలచి యిద్దరము చె యొక బంగారముకుక్కను చేయింతామురండి మనయిద్దరంగలసి ధ శ్శేశ్వరములోవుండే బ్రాహ్మణ సోమయాజులుగార్కి దానమిత్తామ

కామ—(తనలో) ఈముండాకొడుకు గడుసుబుర్ర. ముందు గానాకొడుకుమాటచెప్పక నాచేత అర్థమయిన పేలాపన పేలించి చివరకు నాగుట్టు బయలుపెట్టినాడు యిప్పుడేముపాయము ఈనిర్భాగ్యులకెవళ్ళకీ ధర్మశాస్త్రాలు తెలియవు అందుచేత సమయస్ఫూర్తిగా మాట్లాడి ఒక్కదాటు దాటుతాను. నాయుపాయమువల్ల రామదీక్షితులుగాడు దాటిపోతాడు అదేవిచారము. అయితేమిలే యింకొక మాటు దొరక్కపోతాడా కానీ.

రామ—ఏమంటారు శాస్త్రుల్లుగారు. కంసాలి వీరయ్యాను పిలిపించనా.

కామ—ఉండవయ్యా నీతొందర కూలిపోను. బంగారం మూలుగుతోందాఏమిటి యింట్లో; ధర్మశాస్త్రాలు మళ్ళి తిరగేస్తున్నానుండండి. నిన్నఆదివారముకాదూ; నాల్గుగడియల ప్రొద్దువేళగాదూ యీపని జరిగినది. మాపిల్లవాని కెనిమిదోయేడు మీపిల్లవాడికి అంతే కాదూ వయస్సు.

రామ—చిత్తము ఆలాగేనండి.

కామ—అయితే చెప్పుతున్నాను వినండి. ఆదివారంనాడు నాల్గుగడియల పొద్దువేళ యెనిమిదేండ్లపిల్లవాళ్ళు నల్లకుక్కపాలు తాగినట్టయితే అదితప్పుగాదని గండాయన స్మృతిలోనున్నది. అందుచేత మన పిల్లలు కనకశునక దానములు యివ్వనక్కరలేదు.

అందరు (పక్కుననవ్వి) ధర్మశాస్త్రంచాలా బాగానున్నది.

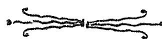
రామ—మీమాటే ధర్మశాస్త్రం; మాకుయిదివరకు మనుస్మృతి పరాశరస్మృతి విన్నాముగాని శాకటాయన భాండాయన గండాయనస్మృతులు వినలేదు, ఇవన్ని తమ హృదయంలోనే యున్నవి. ఏమయిన మాపిల్లవానికి ఆపత్తుతప్పింది . మనమందరము నేటిదినము కనకశునకప్రహసన మాడినాము "ఇన్ని కంతులు కోసినానుగానినా

కంతికాంతనొప్పి మరేమి లేదన్నాడట ఒకడు. అలాగే మీపిల్లవాడు దోషికాగానే ధర్మశాస్త్రాలు తల్లక్రిందులయిపోయినాయి. బంగారుకు కృలతో పనిలేకపోయింది. నోరుంటే తలగాస్తుంది. ఏమయితేనేమి. మాఆపత్తు తప్పిపోయినది. శెలవు పుచ్చుకుంటాము.

(అందరునిష్క్రమించుచున్నారు)

మహారసిక ప్రహసనము.

1. రంగము.

[రుక్మిణిబాయమ్మయు సుందరమ్మయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

సుంద—(కన్నీరుపెట్టుకొనుచు) రుక్మిణీబాయమ్మగారూ! చూచారా యీఅన్యాయము. ఇంతంత ఘాతలు చేయదలచుకొంటే మావంటివాళ్ళు బ్రతకడమేలాగు. నావంటివాళ్ళు మీకు లేరా? కూటికి పేదవాళ్ళమైతే కులముకు పేదవాళ్ళమా? ఏమైనా నోరెత్తితే మీరు గొప్పవాళ్ళు. ఎంతో కోప మొస్తుంది

రుక్మి—(తెల్లబోయి) సుందరమ్మగారు! మీగోడవేమిటో నాకు తెలియదు. సంగ తేమిటో చెప్పకుండా వూరికే కేకలువేస్తే ప్రయోజనమేమిటి? మిమ్మల్ని నేనేమైనా అన్నానా? అనవసరంగా కేకలువేస్తా రెందుకు?

సుంద—అనవసరంగా వేస్తున్నానా! కేకలు. నన్నింతమాటలాడవచ్చునా? ఈసంగతులు మావాళ్ళువింటే నన్ను బ్రతకనిస్తారా? మీయందరికి మల్లేనే నేనుకూడా పెనిమిటితో కాపురము చేస్తున్నాదాన్నేగదా! భోగముదాన్ని గాను! గుడిసేటిదాన్ని కాను. పేదవాళ్ళమై

మీరాయింటికి ముత్తైదువుగా వచ్చినందుచేత యిల్లాపరాధవంచేయుట న్యాయమా!

రుక్మి—సుందరమ్మగారు! ఇదేమి పాపమండి మిమ్మల్ని యెవర న్నాగో యేమన్నారో చెప్పకుండా నామీద ఆలాగెగిరిపడతారేమి నేనేమైనా మిమ్మల్నంటే నామీద కోపపడవచ్చును.ఏవిధమైన అప రాధము చేయనిదాన్ని నన్నుపట్టుకొని మీయిష్టమువచ్చినట్లు దులిపి వేస్తే నేనేమిచేయగలను.

సుంద—మీమమిక్కిలి నేను దులిపివేసినా నంటున్నారా!మీ చేష్టలు బాగున్నవా?

రుక్మి—నాచేష్ట లేమిబాగున్నవికావో చెప్పరాదటమ్మా?

సుంద—మీచేష్టలంటే కేవలం నీచేష్ట లేనా?

రుక్మి—మరెవరి చేష్టలు?

సుంద—మీపంతులుగారిచేష్టలు యెంతమాత్రం బాగున్నవి కావు.

రుక్మి—ఏమి! మాపంతులుగా రేమిచేసినారు?

సుంద—ఏమిచేసినారని అడుగుచున్నారా మెల్లిగా నేనేమని చెప్పకోను. మీదాసీదాన్ని గంగినడగండి తెలుస్తుంది మీరుగొప్ప వారైతే మీగొప్పతనము మీరేయుంచుకోవలె. మీకైశ్వర్యముంటే మేడలుమిద్దెలు కట్టుకుంటారు నగలు నాణెములు పెట్టుకొంటారు. ప రువుమీకు మాకు సమానము దాసీముండ గంగిచేత మదనగోపాల రావుపంతులుగారు నాకు కానులు పేరిస్తామని వర్తమానమంపించినారు ఇంతకంటె ఘోరమున్నదా? పదిమందిలోను నేనింతపరువు గలిగి బ్రతుకుచున్నానుగదా! నన్నిట్లవమానము చేయవచ్చునా! నేనెవ రితనుకొన్నాడో ఆయన. ఈసంగతి నేనింకామావారితో చెప్పలేదు చెప్పినానంటె కొంపలంటుకుంటాయి. ముందుగా మీతోచెప్పి కూ

కలువేయింతా మని నే నూరుకొన్నాను. ఇన్నాళ్లనుంచి నేనీవూళ్లో యున్నాను. ఎంతమందియిండ్లకో వెళ్లుచుంటాను వస్తువుంటాను. ఇల్లాంటిదెప్పుడైనా వుందా? ఈదుర్బుద్ధులు గంగివారికి తప్ప మరెవరికి పుట్టలేదు.

రుక్మి—అయ్యొయ్యో! ఎంతమాట సుందరమ్మగారు! ఆమాట సేనెరుగను మాపంతులుగారు చేసినది చాలాతప్పు. మీరు క్షమించవలెను. ఇవిచేతులు కావు. కాళ్ళు. (అని చేతులుపట్టుకొనును.)

సుంద—అయ్యొయ్యో రుక్మిణిబాయమ్మగారు! అంతమాట సెలవియ్యవద్దు. మీరొకతల్లి నే నొకబిడ్డను మీరుచేతులు కాళ్ళు పట్టుకోనక్కరలేదు. నాకటువంటి పరాభవంమళ్ళీ జరగకుండా మాత్రం చేయించవలెను. గంగినికూడామీరుగట్టిగా చీవాట్లుపెట్టవలెను.

రుక్మి—అయ్యొయ్యో చీవాట్లు పెట్టనా? మీరీసంగతెక్కడా చెప్పవద్దు; అందరిని తగినట్టు మందలిస్తాను.

సుంద—అమ్మా! నేనుసెలవు పుచ్చుకొని వెళ్ళుతాను; నే నిల్లాఅన్నానని తమరు మనస్సులో నుంచుకొనవద్దు.

రుక్మి—నా కెంతమాత్రం కోపంలేదు. సంగతి చెప్పడంవల్ల నా కెంతో మేలు చేసినారు. ఇంక మీరు వెళ్ళండి.

సుంద—చిత్తము (అనివెళ్ళుచున్నది.

రుక్మి—(తనలో) అబ్బబ్బ! ఈయనతో నేనువేగలేకుండా వున్నాను. ఈయనకిప్పటికి నలభై సంవత్సరములు దాటినవి. యాభైయేళ్లు సమీపించుచున్నవి. ఇప్పటికి పాడుబుద్ధివదలలేదు. ఈయనచిన్నతనపుచేష్టలు తలుసుకొంటే నాకెంతో సిగ్గగుచున్నది. చీవాట్లు పెడుదామంటే మొండితన మెుస్తుందేమోయని భయంగావున్నది. మెత్తమెత్తగా మిక్కిలి చమత్కారంగా మందలించవలె గాని మోటతనంగా మందలించగూడదు. అయినా గంగినిబిలిచి సంగతేమిటో కనుక్కొంటాను. (ప్రకాశముగా) ఓసీ! గంగీ! యేమి చేస్తున్నావు?

గంగి—(ప్రవేశించి) అమ్మా! యెందుకండి. అంట్లుతోమడాని కెల్తావున్నాను.

రుక్మి—ఓసీ! పంతులుగారికి నీమీద దయ యెక్కువైనట్లున్నది.

గంగి—అదేంటమ్మా! ఆలాగంటారు?

రుక్మి—కాదులే— నీమొగము చూస్తే నాకాలాగుతోస్తోంది పంతులుగారు నీతో తరచు గుసగుసలాడుచున్నారు. నీకథంతా నాకు తెలిసిందిలే.

గంగి—ఏమున్నదండి నాకథ తెలిసెటందుకు. పంతులుగారు నాతో యెప్పుడు గుసగుస లాడలేదండి

రుక్మి—లేదంటె పోతుందా! సుందరమ్మవచ్చినాతో నీగుట్టు మీపంతులుగారిగుట్టు బయటపెట్టింది. పంతులుగారు కాసులపేరిస్తారని సుందరమ్మతో చెప్పినావటకాదూ! అబ్బో! కొత్త వుద్యోగం సంపాదించినావే నీవు. తారుపుకత్తెవై నావుకాబోలు! దాసీపనిలో నీకంతగా డబ్బు దొరకలేదు గాని కొత్తవుద్యోగంలో డబ్బు దొరుకుతుందిలే.

గంగి—అమ్మగారమ్మగారు, లేదండి లేదండి నే నెరగనండి.

రుక్మి—యెరగవా; సరె! సుందరమ్మపెనిమిటియీసంగతివిన్నాడులే నిన్ను చెప్పుదెబ్బలు కొట్టియీడ్పించదలచుకొన్నాడు; అప్పుడు పంతులుగారు అడ్డమొస్తారో యెవరడ్డమువస్తారో చూస్తానుగాని.

గంగి—అమ్మగారు! రక్షించండి! రక్షించండి! బుద్ధినేరక తెలివితక్కువపని చేశానండి.

రుక్మి—సరె! ఆదారిని రా! బాగున్నది జరిగినపనేమిటో చెప్పు నీకు ప్రమాదములేకుండ చేస్తాను.

గంగి—అమ్మా! అబద్ధం చెప్పను. నిజం మనవిచేస్తావినండి. నిన్న పద్దినాల నేను పేడ చేసుకుంటావుంటె అయ్యగారు నా కాడికొ

చ్చిరూపాయి నాచేతిలో పెట్టి "గంగీ! నేనొకమాట చెప్తాను వోరి తోచెప్పవుగదా" అన్నారు. పేదముండాదాన్నిగనుక రూపాయకా శపడి యెవరితో జెప్పను బాబయ్యాఅన్నాను "ఓసీ! మనింటికి పేరం టకానికి వచ్చేసుందరమ్మగారిని నేను పిలచిరానని పిలు. కాసులువేరి స్తా"నని అయ్యగారన్నారు. చిత్తం బాబయ్యా అని నేనెల్లి ఆయమ్మ గారితో జెప్పేను. చెప్పగానె ఆయమ్మ కల్లెర్రజేసి దుమ్మెత్తిపోసింది నేను జడిసి పారిపోయొచ్చాను.

రుక్మి—ఈమాట పంతులుగారితో జెప్పవా?

గంగి—చెప్పలేదు. అయ్యగారు నాకింకా కాపడలేదు.

రుక్మి—సరె! నేను చెప్పినట్టువింటావా?

గంగి—వింటానండి.

రుక్మి—ఇక ముందెప్పుడు యీలాటిపనులు చేయకు. బుద్ధి తెచ్చుకో. నేనొక రహస్యము చెప్తానురా. (అనిచెవిలోరహస్యము చెప్పును.)

గంగి—ఆలాగే చేస్తానండమ్మ! ఈమాట తప్పితే చెప్పుతో గొట్టండి. బుద్ధి గడ్డితిని కానిపని చేశాను.

రుక్మి—అదిగో! పంతులుగారొస్తున్నారు నేనులోపలపనిచే సికొనుటకు వెళ్ళుతున్నాను.

(అప్పుడు మదనగోపాలరావుపంతులుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

మదన—(తనలో) గంగి తెలివిగలముండ. ఎటువంటివాళ్ళనై నాటోపీ పెట్టగలదు. అది కార్యసాధనం చేసేవుంటుంది. దీనిమొఖం కలకలలాడితోంది। అందుచేత తప్పకుండా కార్యమయ్యేవుంటుంది.

(అని గంగిని చేతితో రమ్మని సంజ్ఞచేయును.)

గంగి—(నవ్వుచు వెళ్ళి) ఎందుకుండి బాబయ్యా!

మద:—గట్టిగా మాట్లాడకే మీఅమ్మగారు వింటారు.

గంగి—అమ్మగారు లోపల మడిగట్టుకొని పని చేసుకుంటు న్నారండి బయంలేదు.

మద;—సరె! సుందరమ్మ కనపడిందా?

గంగి—కనపడిందండి.

మద:—నే చెప్పుమన్నమాట చెప్పావా?

గంగి—చెప్పానండి

మద:—ఏమన్నది. కోపపడలేదుగదా?

గంగి—కోప్పడలేదండి! సరేన్నదండి.

మద:—నిజంగానె నిజంగానె సరేఅన్నాదా! అవును మూడు వందలరూపాయల కాసుల పేరొస్తూవుంటే చేదాయేమి. అందులోనీ వువెళ్ళితే కార్యము చెడిపోతుందా? బాగుంది. అయితే యెప్పుడొస్తా నన్నది?

గంగి—తమరు కాసుల పేరెప్పుడు సిద్ధంచేస్తే అప్పుడు.

మద:—కాసుల పేరెంతసేపు! కంసాలిశీతన్నదగ్గర కాసులపే రొకటి అమ్మకమునకు సిద్ధముగానున్నది. అది కొని పట్టుకొస్తాను. ఈ వేళ రాత్రికే రమ్మని చెప్పు! రాత్రి పదిగంటలైనతరువాత మనయిం నుక తోటలోనున్న బంగాళాలోనికి తీసికొనిరా!

గంగి—చిత్తము! కాసులపేరుమాత్రం రాత్రి జేబులో వేసికొ నితీసుకురండి!

మద:—సరే నీవు వెళ్ళు ఇదిగో ఈరూపాయకూడాతీసికో. రేపుఉదయం యింకా రెండురూపాయిలిస్తాను.

గంగి—మీయనుగ్రహము బాబయ్యా!

[అనినిష్క్రమించుచున్నది]

మద:— [తనలో] నాచిరకాలమనోరథము నెరవేరినది. ఇ ప్పుడే కాసులపేరు కొని పట్టుకొస్తాను. [అనిలోన్కి-వెళ్ళి] ఏంజే

స్తున్నావు ఇన్నారా! నాకేరాత్రి పెందరాళే వంటచెయ్యాలి. ఎనిమిది గంటలకు భోజనంచేసి వెళ్ళిపోవాలి. పయుందినారు.

రుక్మి:—ఎక్కడికి వెళ్ళుతారు.

మద:—ఛీ! నోరుముయ్యి. పనున్నది వెళ్ళవలెనంటే యెక్కడికివెళ్లుతారని అడుగుతావా? ఎప్పుడువస్తుంది నీకు జ్ఞానము! నలభైయేళ్లు నెత్తిమీదకొచ్చాయి నీకు; యిప్పటికింకా బుద్ధిలేదు నీకు. ఎక్కడికని యడుగుతావా? అడుగగూడదన్నమాట చిన్నపిల్లకుగూడ తెలుసునే! ఇంతబుద్ధిమాలినదాన వన్నమాట యెఱుగను. మగవాళ్ళకునూరుపను లుంటవి.

రుక్మి:—ఔనౌను! పొరపాటేచేశాను అడుగగూడదు బుద్ధితక్కువవాళ్ళకు వయస్సుతో పనేమున్నది. బుద్ధిమాలినపనులు చేసేవాళ్లకు నలభైయేళ్ళున్నా వక్కటె యాభైయేళ్లున్నా వక్కటే. సరె! యెనిమిదిగంటల లోపుగానే వంటచేస్తాను. వెనుక మీరు దుద్దులజతఒకటి మంచిదుంటే తెమ్మని షరాబుపేరిశెట్టితో చెప్పినారు మంచిజతవొకటి అమ్మకమునకు వచ్చినదని చెప్పేను మీరు నాకది కొంటారా?

మద:—సింగినాదం జీలకఱ్ఱకొంటాను. చేతిలోడబ్బులేక నేను చిక్కుపడుతుంటే నీకు దుద్దులజతలు తోడాలుజతలు కావాలేమి?

రుక్మి:—డబ్బులేకేమి! నిన్ననేగాదూ బోడసుబ్బుతోటతాలూకు వెయ్యిరూపాయిలొచ్చింది.

మద:—అదింకావుందనుకున్నావా యేమిటి? ఇవ్వవలసినవాళ్లకప్పుడే యిచ్చివేసినాను.

రుక్మి:—మనకే వొకరియ్యవలెనుగాని వొకరికి మన మియ్యనక్కరలేదే.

మద—అట్టే అధికప్రసంగాలు చేయక వెళ్ళి వంటచేసికో. ఆడువానికి చనువియ్యకూడదని యిందుకే అన్నారు పెద్దలు. నీకంతకం తకు పెంకితనము ముదిరిపోతున్నది. తగినట్టు బుద్ధి చెప్పవలె నొకసారి.

రుక్మి—బుద్ధిలేకనె యీలాగున్నాను. [అని వెళ్ళిపోవును.)

మద—ఓసీ గంగీ! నేను తలంటి పోసికోవాలి. నీళ్ళు పెట్టు. మంగలిమాచిగాడిని పిలిచికొనిరా!

గంగి—చిత్తము. బాబయ్యా!

[అనినిష్క్రమించును.]

రంగము 2.

[చావడిలో కుర్చీమీఁదఁ గూర్చుండి మదనగోపాలరావు ప్రవేశించు చున్నాఁడు.]

మదన—[తనలో] అబ్బబ్బ! ఈదిక్కుమాలిన గడియారం యెంతసేపటికి పది కొట్టదేమి? యిప్పుడెన్ని గంటలయిందో? ఓహో! యెనిమిదిన్నరైంది. పదిగంటలైనతర్వాత కదా సుందరమ్మ వస్తానని కబురంపినది. ఇంకా గంటన్నరసేపు కూర్చోవాలి కాఁబోలు. అబ్బ! నిమిష మొకయుగములాగున్నది. ఈగంటన్నరకాల మేలా గడుపగలను. పోనీ నిద్రపోదునా? నిద్ర పట్టనేపట్టదు. పట్టినా సమయానికి మెలకు వ రాదు. అందుచేతనిద్రపోవుటకుప్రయత్నముసేయ నేకూడదు. పోనీ ...దువుకుందునా? మనస్సుపుస్తకంమీఁదికెళ్లడంలేదు. పోనీ యేదై నా పాట పాడుకుంటాను. "తత్తరపడనేల తాళు తాళుర సామి" [అని పాడుచుండును.[

(అప్పుడు గంగి ప్రవేశించుచున్నది.)

మదన—గంగీ! యిప్పుడు తొమ్మిది గంట లైనది. ఈపాటికి నీవు వెళ్ళి ఆవిడను తీసికొనిరా?

గంగి—ఇప్పు డప్పుడే కావడంకి! వారింట్లో యీపాటికి భోజ నాలేకావు.

మదన—కానులపేరు కొని తెచ్చినానని చెప్పనుమా. తేలేద నుకోని రాకపోవునేమో!

గంగి—అలాగే చెప్తానండి! ఆవిడ పదిగంటలు దాటుతేకాని రాదు. అందాక తమరిక్కడనే కూర్చోండి; నేనొచ్చి మిమ్మల్ని తీసికెల్తా ను. నేను పిలుస్తానే దాకా మీరు తొందరపడి రాకండి.

మదన—సరే! నేను తొందరపడిరాను. ఇక్కడ మేలుకొని యేదో పాడుకుంటూ కూర్చుంటాను. ఐతే మీయమ్మగారేంచేస్తూంది

గంగి—ఇప్పుడే పనయింది. తాంబూలము వేసికొంటున్నారు.

మదన—త్వరగా పడుకో మని చెప్పు.

గంగి—పంతులుగారు పనున్నది యెక్కడికో వెళ్ళవలె భోజ నంచేసి వెళ్ళుతా నన్నారు. వెళ్ళరేదే మని అమ్మగారన్నారు.

మదన—తీరాభోజనముచేసిన తర్వాత నేనెవరిదగ్గరకు వెళ్ళాలనుకు న్నానో ఆయన వూళ్ళోలేరు, అందుచేత వెళ్ళనక్కరలేకపోయింది. అ యితే ఆవిడేమైనా అనుమానపడుతుందాయేమి? నేను తొందరకొన డం, భోజనంచేయడంవల్ల ఆవిడ కేమైనా సందేహం తోస్తుందా యే మిటి?

గంగి—అమ్మగారికి సందేహ మేమి తోచలేదు కానండి. దుద్దు లజత చేయించారు కారని కోపంగా వుందండి.

మదన—దుద్దులజత కేమి యెప్పుడో వకప్పుడు చేయిస్తాను

గంగి—సుందరమ్మగారికంటే మూడువందల రూపాయల కా సులపేరు కొన్నారు అమ్మగారికంటె నూరురూపాయలు మీగాక కపోయినవి. ఇదిబాగుందా?

మదన—ఆమాట కేమిలే. నీవువెళ్ళి అపని చూడు!

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రంగము 3.

తోటలో బంగాళా.

[అప్పుడు మంచముమీఁద పండుకొని యొక స్త్రీయు గంగియు
ప్రవేశించుచున్నారు.]

స్త్రీ—ఓసి గంగీ! పదిగంటలు దాటిపోయిందే! పాపము పంతులుగారు నిద్దురపోకుండా మేలుకొన్నారుగాబోలు. త్వరగా వెళ్ళి తీసుకొనిరా?

గంగి—పంతులుగారిమీఁద మీకు గాలి యెక్కువగా వుందే.

స్త్రీ—ఏడ్చినావులే. వెళ్ళితీసుకొని రా.

గంగి—యిదిగో యెల్తావున్నాను. (అని కొంతదూరము పోవరావచ్చేవారు!

[మదనగోపాలరావు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మదన—నేను గోపాలరావును ఎవరు వారు?

గంగి—నేను బాబయ్యా! గంగిని. తమరే వస్తున్నారా?

మదన—నీ వెంతసేపటికి వచ్చావుకావని నేనే బయలుదేరి వచ్చాను. ఆబిడ వచ్చిందా?

గంగి—వచ్చిందండి! కాసుల పేరు తెచ్చారా అని మాటిమాటికడుగుతూందండి!

మదన—కొన్నా నని చెప్పకపోయినావా?

గంగి—సెప్పానండి! ఆరికి నామాట నమ్మకనూ.

మదన—తెచ్చానని యిప్పుడు చెప్పు.

గంగి—యిదిగో యెల్లి వస్తాను. (అని లోనకు వెళ్లుచున్నది.)

మదన—(లోపల ప్రవేశించి) గంగి! దీపము లేకుండా చేశావేం; ఇంటికివెళ్ళి దీపము పట్టుకురా.

గంగి—దీపము పెట్టితే అయ్యగారు గదమూసపట్టి కోటలో దీప మెందుకున్నదని అడుగుతారు. అందుచేత పెట్టలేదు. తమరు తెమ్మంటె తెస్తాను.

మదన—పిసినిగొట్టి కానే. చీకటింట్లో మొకం కనపడకుండా సరస మేమిటి? ఏది యెక్కడుంది సుందరమ్మ?

గంగి—వచ్చినపు గోడదగ్గిర మంచముందండీ ఆమంచముమీద తొంగున్నారు.

మదన—సుందరమ్మా! సుందరమ్మా!

స్త్రీ—(తనలో) నేను పలుకక యీయనను కొంతసేపు వేడించెదను.

మదన—పలుకదేమే.

గంగి—కొత్త గనుక సిగ్గండి!

మద:—(మంచముదగ్గఱగా వెళ్ళబోయి స్తంభముమీద పడి) అబ్బబ్బ! మొఖముబద్దలైంది. దిక్కుమాలినముండా! దీపము తెమ్మంటె తెచ్చావుకావు. అప్పుడే యుసిరిక కాయంతబొప్పి కట్టింది

స్త్రీ—(తనలో) ఈలాటివి రెండుమూడుబొప్పిలు కట్టితేకాని యీజాడ్యము వదలదు.

గంగి—కొంచెము సున్నం బెల్లం తీసుకరానాఅండి పట్టేసుకొనేందుకు.

మద:—ఏడ్చినట్లేవుంది నీసలహా; పట్టువేసికొనియింటికివెళ్ళగానే ఆవిడిగారనుమానపడి బాధపెట్టేందుకా? అశలేశంఖిణీముండ నా పెళ్ళాము. ఆవలిస్తే పేగులు లెక్కపెడుతుంది.

స్త్రీ—(తనలో) పెండ్లాముశంఖిణీముండా, యీలాటిపనులు చేసే మహానుభావుఁడు పెద్దమనిషి కాఁబోలు! పోనీ, పెళ్ళాముపేరు చెప్తే యీమాత్రముభయయముముంటే చాలు.

గంగి—అమ్మగారు దగ్గఱలేరుకదాయని మీాయిష్టమొచ్చినట్లు తిడుతున్నారా!

మద—నేను తిట్టానా? అది పెంకిభడవలలో మొదటిరకం.

గంగి—సరె నొప్పి కొంచెం సర్దుకున్నదాండి. నెత్తురు రాలేదుకదాండి.

మద—నెత్తురు రాలేదు. నొప్పి కొంచెం సర్దుకున్నది. ఏదీ మంచము.

గంగి—తిన్నగా వెళ్ళండి.

మద—(వెళ్ళి) అబ్బ! మంచముకోడు మోకాలికి తగిలిందే. నీయమ్మకడుపుకాల. దీపం తెమ్మంటే తేవేమి?

గంగి—తిట్టకండి తెస్తాను.

స్త్రీ—(తనలో) ఇక్కడికి రెండుబొప్పిలు కట్టినవి.

గంగి—కొంచెము తమాయించుకొని మంచంమీాద కూకొని పిలవండి.

మద—నొప్పి తమాయించింది. కూచున్నాను మంచంమీాద. సుందరమ్మా! సుందరమ్మా? పలుకవేమి?

గంగి—నిద్రపట్టిందేమోనండి.

మద—అయితె మళ్ళీపిలుస్తాను. సుందరమ్మా (అనిమీాద చేయివైచి లేపును) ఇదేమిటే సుందరమ్మ సన్నంగా వుంటుందిగదా! చెయ్యి లావుగావున్నదేమి?

గంగి—తమరు దూరంనుంచి చూచి సన్నంగా వున్నదనుకొన్నారుగాని ఆబిడా లావేనండి.

మద—ఏమిటే లా వంటావు?

గంగి—మీాకు తెలియదండి! లావేనండి!

మద—సుందరమ్మా! యింతలో నిద్రపట్టిందా?

గంగి—నిద్రకాదేమోనండి! బెట్టుసరేమొ.

మద:—బెట్టుసరెందుకు? చల్లకువచ్చి ముంత దాచవచ్చునా?

గంగి—కాసులపేరు చేతిలోపడింది కానని బెట్టుసరి. సమయం దాటిపోతే తర్వాత మీరిస్తారో యివ్వరో.

మద:—ఇదా నీసందేహము నేనేమిమాటదబ్బఅమనిపినను కున్నావాయేమి! ఇదిగో కాసులపేరు. ఇదిఅరకాసులపేరు. నలభై అర కాసులున్నాయి. మూడువందల నూర్తై రూపాయలు కిమ్మతు ఇదిగో! యీకాసులపేరు వేసికో (అని చేతికిచ్చును)

స్త్రీ—(తనలో) ఎంతదక్కితే అంతేలాభం, (అని పుచ్చుకొని మెడలో వైచుకొనును)

మద:—సుందరమ్మా! బాగున్నదా కాసులపేరు?

స్త్రీ—ఊఁ!

మద:—ముందునెలలో కంటె చేయించిపెడతాను. ఆపై నెల లో తోడాగొలుసులు చేయిస్తాను.

స్త్రీ—(తనలో) అబ్బ! సుందరమ్మంటె యీయనకు శరీరం పరవశమైతూంది. కొంపంతా దోచిపెట్టేట్టు కనబడుతున్నాడు.

మద:—ఇప్పటికైనా మనసిచ్చి మాట్లాడవేమి? సిగా, బెట్టు సరా, భయమా యేమిటి?

గంగి—భయమే నండి. అమ్మగారంటేఆబిడకు గడగడ. అమ్మ గారి కీసంగతేలాగైనా తెలుస్తుందేమో అని, తెలిస్తే ప్రాళ్ళోప్రుండనీ యకుండా కొడుతుందని యెంతో అంత భయపడుతున్నారండి.

మద:—ఎలా తెలుస్తుంది మీఅమ్మగారికి. నే జెప్పనుకదా! నాగొంతుకకు నే వురేసుకొంటానాయేమిటి? సుందరమ్మవెళ్ళి చెప్పు కోదుకదా! అంతవిరుద్ధం లోకంలో వుంటుందా? ఇకెటువచ్చినా నీవు చెప్పాలి. నోట్లో నూవుగింజ దాగనిముండవు. అంతేనా సుందరమ్మా!

స్త్రీ—ఊఁ!

మద:—ఇది బయలుపడిందంటె నీవే బయలుపెట్టావన్న మాట. ఇది మీాయమ్మ్ రితోగాని, మఱెవరితోగాని అన్నావంటె నిన్ను శీమలచింతకు గట్టించి చిట్లనారకమ్మచీఱినట్లు చీఱి నీకొప్పు గొఱిగించి యీావూరునుంచి సాగతోలేస్తాను.

గంగి—అమ్మనాయనో! నేనెందుకు బయలు పెడతావండీ! తమ అనుగ్రహం వుంటే రూపాయలిస్తారు. చీరలిస్తారు. యెన్నోయి దాల పేదముండాదాన్ని నన్ను కనిపెడతారు. యియన్నీ చెడగొట్టు కొంటానా? నాకూట్లో నేనే మన్నేసుకుంటానా?

మద:—చెప్పకుండాదాచియీాలాగే సుందరమ్మను తీసుకొ స్తూ పోతూన్నావంటే సాలు కేలాగైనా పాతికరూపాయలసొమ్ము నీకు ముట్ట చెప్తాను.

గంగి—చిత్తముబాబయ్యా! ఆలాగే వుంటాను.

మద:—అయితే యింక మీాయమ్మగారివల్ల భయమేలక్కఱ లేదు- ఒకవేళ అనుమానపడి మీాయమ్మగారు సుందరమ్మనేమన్నా అంటుందనుకో. అంటే తక్షణం నాతో చెప్పండి.

గంగి—చెపితే యేం జేస్తారు?

మద:—ఏంజేస్తానా నాకోపము నీ వెరుగుదువుకదా! వీపు బాదలకొట్టేస్తాను. నగలన్నీ లాక్కొంటాను. తలవెండ్రుకల వెధవలా గున యింట్లోమూాల కూర్చోపెడతాను, లేదా, పుట్టినింటికితోలేస్తాను- నాకుకానివాళ్లునాకు లేనివాళ్లే.

స్త్రీ—(తనలో) ఆహా! యేమిసాహసము. ఏమిపౌరుషము. ఇనతలివాళ్ళే అంతచాతగానివాళ్లు కాబోలు.

గంగి—తమకోపము నే నెఱుంగుదును.

మద:—నేను దాన్ని వదలివేసేసి కావలిస్తే మళ్ళీ పెళ్ళాడుతాను, అది కట్టుపొగరబోతన్న మాట నాకు తెలుసును. దానిగర్వముచేతనే నేనీలాగున సైవాళ్ళన్నేహము చేస్తున్నాను. అది గయ్యాళిగం పయ్యె ఉన్న గోడు చెడగొట్టుకొంటూంది. అందుకే దానికి యిష్ట్యా నేను నగలు చేయించడం మానివేశాను. ఇంకా నీకు భయమెందుకు?

గంగి—ఈపర్యాయము భయపడ నక్కఱ లేదమ్మా.

మద:—సుందరమ్మా! విన్నావా నాప్రతిజ్ఞ.

స్త్రీ—ఊఁ!

మద:—లేచి కూర్చో!

గంగి— ఆబిడ కింకొక్క అనుమాన మున్నదండి.

మద:—అదేమిటో చెప్పు! ఉన్న అనుమానాలన్నీ యిప్పుడే తీర్చికోవాలి.

గంగి—రెండునెల్లో మూడునెల్లో స్నేహితముచేసి వదలివేస్తారేమో, రెండువిదాలా చెడిపోయినదాన్నే అవుతాను. శాశ్వతంగా వుంటారో లేదో తెలిసికోవాలని ఆబిడకుందండి.

మద:—ఆలాగున తెగేసిచెప్పరాదూ అభిప్రాయమేమిటో. నేను స్నేహంచేస్తే యావజ్జీవము చేసేవాడనేకాని రెండునెలలు మూడునెలలు చేసేవాడను గాను. నామాటంటే వేదాక్షరం. "నేను నీకోసం చిరకాలాన్నుంచి తపస్సు ధారపోస్తున్నాను. నిజంగా అన్నం తినడం లేదు. నీరు తాగడం లేదు. నిద్రపోవడం లేదు. కచ్చేరీపనితోచడంకూ లేదు. సుందరమ్మంటే రంభ యూర్వశీ మేనకల మించింది."

గంగి—అంత అన్నం దినకుండా నిద్ర పోకుండా వుండడమెందుకండీ! సుందరమ్మగారు మాఅమ్మగారికంటె యెక్కువచక్కనివారా యేమిటి?

మద:—మీయమ్మగారా! దాసీదానవగుటచేత లేనిపోనిదురభిమానం పెట్టుకొని పూసుకొని వస్తువున్నావు మీయమ్మగారికి చక్కదనకూడానా? ఆబిడకూ చక్కదనానికీ నూరామడదూరం. చిన్నతనంలో నేనెఱుఁగనపుడు నాకొక్క మద్దిరోలు తీసికొచ్చి కట్టబెట్టినారు మెంటాలమ్మలాగు వొడ్డూపొడుగుంటేసరా! అందచందం అక్కఱలేదూ, ఆమొఖంచూస్తేనే అసహ్యం నాకు పగలు చూస్తే రాత్రి కల్లోకి వస్తూటుంది. పేడబొమ్మకు తగిలించినట్లు యిన్నినగలుతగిలించుకోగానే సరా? సుందరమ్మనిలుచున్నచోట నిలుచునేందుకైనా పనికిరాదు. సుందరమ్మ బంగారపుబొమ్మ అందానికిదోడు గుణాలుకూడ దిక్కుమాలినవికదా? దాన్ని చూస్తేఅంతకంతకు నాకు డోకొస్తుంది నేను యింతకూ మంచివాడనుకనుక ఆదార్భాగ్యురాలితో యింతవఱకు కాలక్షేపం చేసుకొస్తున్నాను. మరొకడైతే యీపాటికిదాన్నిలేవగొట్టి యింకొక దాన్ని పెళ్ళిచేసికొని యుండును.

గంగి—ఈమాటలు మాఅమ్మగారువింటే యేమనుకొంటుందో

మద:—మీఅమ్మగారు వింటుండగానే అంటాను. నాకేం భయమైందాయేమి? అట్టే పెంకితనం చేసిందంటే నెలకు నాలుగురూపాయలు మనవర్తి యిచ్చి సాగనంపుతాను. సందేహాలు తీరిపోయినవా నీవి.

గంగి—అన్నీ తీరిపోయినాయండి!

మద:—గంగీ! దీపం తీసుకరావే కాసులపేరు వేసుకుంటే సుందరమ్మ మొగ మెంత కలకలలాడుతుందో చూస్తాను.

గంగి—యిప్పుడే పట్టుకొస్తానుండండి (అని వెళ్ళుచున్నది)

మద:—సుందరమ్మ! నీవెంతపిరికిదానవు మాయాబిడ నిన్నేదో చేస్తుందని పిరికితనం పెట్టుకొన్నావా? అలాంటిభయము పడకు. నేనుండగా నీకేం భయములేదు నీవే నాభార్యవు, నేనే నీభ

ర్తను కావలిసే చేతిలో చేయివేస్తాను. ఏదీ నీచెయ్యి యిల్లాయియ్యి. (అని చేతిలో చేయి నైచును) నీవేదో యుత్తరీయంకప్పుకొని పడుకున్నావేమి. చలిగానున్నదా?

(అప్పుడు గంగి దీపము పట్టుకొని ప్రవేశించును)

మద:—ఏమె మీాయమ్మగారు నిద్రపోతున్నారా?

గంగి—బాగ గుబ్బుపట్టి నిద్రపోతున్నారండి!

మద:—ఈబిడ ముసుకు బిగతన్ని పడుకొన్నదేమి?

గంగి—యేమోనండి.

మద:—సుందరమ్మా! ముసుగుతీయి (అని యుత్తరీయము లాగును.)

స్త్రీ—(లేచి కూర్చుండును.)

మద:—(తుళ్ళిపడి మంచముమీాదనుండి లేచి క్రిందనిలువబడి తొట్రుపాటుతో) గంగీ! గంగీ! యిదేమిటే?

గంగి—నే నెరుఁగనండి బాబూ!

రుక్మి—ఇదేమిటని కంగారు పడకండి. పాపము మీాకు ప్రాణములో ప్రాణము సుందరమ్మ రాలేదు. కట్టుపొగరుబోతు, మొంటాలమ్మ, తుంటరి, మద్దిరోలు, అయిన రుక్మిణిబాయమ్మే మీాయెదుటవుండవలసివచ్చింది. పుట్టింటికి పంపినానసరే, నెలకు నాలుగురూపాయలు మనవర్తి యిచ్చినానసరె, వీపు బద్దలు కొట్టినానసరె, మీాచిత్తము వచ్చినట్లు చేయండి! పాపము; పగలు చూస్తే రాత్రి కలలోకివచ్చేభార్య విరగడై పోయింది కాదుకాబోలు.

మద:—చూడూ! నావల్ల బుద్ధిపొరబాటొచ్చింది. నన్ను నలుగురిలో అల్లరిచేయవద్దు. నాపరువు కాపాడవలె.

రుక్మి—సుందరమ్మను రాకుండాజేసినందుకు నన్నే మీారు క్షమింపవలె. మిమ్మలిని క్షమించడానికి నే నెంతదాన్ని. మీారుపగవా

ళ్ళు. సర్వాధికారులు భార్యను చావగొట్టగలరు. వదిలివేసి తిరిగి పెళ్ళాడగలరు మనవర్తి యియ్యగలరు. పనికిమాలిన ఆడదాన్ని నేనంతదాన్ని.

మద:—ఈగంగిముండ నాకొంపదీసింది. అయిందేమిటో అయింది గతం నాస్తి. కాసులపేరు నీకే దక్కిందికదా! సొమ్ముసొమ్ము లోవుంది.

రుక్మి—మొండివాళ్ళతో జవాబెవరు చెప్పఁగలరు? గంగీ! రావే వెళ్ళుదాము.

(అని పోవుచున్నారు.)

మద:—నేనుకూడా వస్తానుండండి! అమ్మ! యెంతపని చేసినారురా? ఆడ:నాళ్ళిద్దఱూ కలిసి నాకు చక్కఁగా బుద్ధిచెప్పినారు.

(అని నిష్క్రమించును)

గయ్యాళి గంగమ్మ ప్రహసనము.

రంగము 1.

(అప్పుడు శోభనాద్రియు, జగన్నాథమున్ను ప్రవేశించుచున్నారు.)

శోభ—ఎంతకాల మయినదోయి నిన్నుఁజూచి! నిజముగానా ప్రాణములు లేచివచ్చినవంటే నమ్ము ఈరోజున నాకు పండుగగా ఉన్నది. నీవుమాయింట మూడుదినము లయినా ఉంటేనేగాని వీలు లేదు. మనమిద్దరము కలుసుకొని పదిసంవత్సరము లయింది. నాఁడు పుష్కరాలకు కోటిలింగాలదగ్గర కలుసుకొని ఒకఅరగడియసేపు మాట్లాడి విడిపోయినాము. రెండుమూడు దినములు మనము కలిసియుం

డి చిన్నప్పటి గొడవలు చెప్పుకొని కులాసగా కాలము గడుపుదామ నినాకున్నది అదినేఁడు సమకూరినది.

జగ—నిజముగా నాకుకూడా అలాగేయున్నది. ఎన్నిసారులు రావలె ననుకున్నా తీరుబడి లేదు. ఎప్పటికప్పుడే యేదోయొకపని సంసారములో బడ్డతరువాత గిజగిజ తన్నుకొని కాలక్షేపము చేయవలసినదేకాని తీరుబడి యుండదు. పైగా మునుపటిరోజులు మునుపటి స్థితులుకావు.

శోభ—సరే! దైవానుగ్రహమువల్ల మనయిద్దరి సంకల్పము నేఁటి కీడేరినది. అయితే నీ వేమిపనిమీఁద వచ్చావు.

జగ—మాపెద్దమ్మాయికి వివాహసంబంధము వెతకడముకొరకు వచ్చాను. మీగ్రామములో ఎవరోపిల్లవాఁడున్నాఁడని తెలిసినది. ఆపిల్లవాడిని చూచిపోదామని అతని స్థితిగతు లేమో కనుక్కొందామని వచ్చాను. ఈరోజులలో మనము వివాహములు చేయలేమోయి కట్నాలు పెరిగిపోయినాయి. ఒక్క వివాహముతోనేకొంప గుండమైపోతుంది. పిల్లలు లేనివాళ్ళే అదృష్టవంతులు.

శోభ—పిల్లలు లేనందుకు నేను దుఃఖపడుచుంటె ఉన్నందుకు నీవుదుఃఖపడుచున్నావు. బాగున్నదిలే.

జగ—ఏమి చేయనయ్యా! పిల్లలనుచూచిచూచి యిల్లువాకలి లేనినిర్భాగ్యుల కియ్యలేము. కొంచె మాస్థియున్నవాడి కియ్యవలె నంటే వాడు కొండెక్కి కూర్చుంటున్నాడు. తలిదండ్రులకు బాధ యింతా అంతా కాదు

శోభ—సరె. సంబంధమువిషయమై భోజనమైనతరువాతమాట్లాడుదాము. ఇప్పుడే బజారుకు వెళ్ళి వస్తాను.

జగ—సరె, త్వరగా రా! (అని చావడిలో కూర్చుంటున్నాఁ)

శోభ—ఒసే! ఏమిచేస్తున్నావే?

(అప్పుడు గంగమ్మ ప్రవేసించుచున్నది.)

గంగమ్మ—ఇదిగో! ఇప్పుడే లేచాను. ఇల్లలుక్కుంటున్నాను.

శోభ—నాలుగుగడియలుపొద్దెక్కింది. ఇప్పుడులేవడమేమిటి, యిల్లలుకోవడమేమిటి?

గంగ—మాబాగుంది. నేను మీకుమల్లెతెల్లవారుజామునలేచి నాను లేస్తే నాకు పెందలాడె మెలకువరాదు. ఒకవేళ బలవంతాన పెందలాడె లేచినా నావొళ్ళు బారకింపుగా వుంటుంది. ఆరోజంతా తలనొప్పి వస్తుంది. ఒంటికత్తెను. చాకిరి చేయలేక చస్తున్నాను. పైగా దిక్కుమాలినవాళ్ళు చుట్టాలు! పక్కాలు, వాళ్ళసొమ్మంతా దాచబెట్టినట్లు వస్తారు తినడానికి! మీరు డబ్బు తేగలరేమో కాని నేను చాకిరీచేయలేనుసుమండి!

శోభ—సరె సరె, గట్టిగాఅరవకు. ఈరోజున నాస్నేహితుడొకాయనవచ్చాడు. అతడు నాకు ప్రాణస్నేహితుఁడు. అతఁడు నేనుచిన్నప్పుడొక మంచముమీఁదఁ బండుకున్నాము ఒక కంచములో తిన్నాము. అతనిని చూచి పదేళ్ళయినది. అతఁడు చాలాస్థితిపరుఁడు. మనము వెయ్యివిధాల ప్రార్థించినా వచ్చేవాఁడుకాఁడు. రాకరాక వచ్చినందుకు అతనిని మనము చాలా గౌరవము చేసి పంపాలి.

గంగ—ఏమిగౌరవము చేయవలెనంటారు! ప్రొద్దున్నే లేవగానే దిక్కుమాలినపిల్లి నాకెదురుగుండావచ్చింది. అప్పుడేఅనుకున్నాను. నాకేదో యీవాళ కష్టముందని. అనుకొన్నట్లె జరిగినది.

శోభ—నీ కేమికష్ట ముంది. ఈపూటకు మామూలుగానేవంటచెయ్యి. రాత్రి కేదయినా పిండివంట చేదాము. ఏమిపిండివంట చేస్తే బాగా వుంటుంది.

గంగ—ఏమో ఏమిచేస్తే బాగుంటుందో మీరే ఆలోచించుకోండి. నేను పిండివంట చేయలేను. నా కీవేళ తల పోటుగానున్నది.

శోభ—సరే పోనీ మామూలువంట చేయి. రాత్రికిమా బం గారమ్మను తీసికొనివచ్చి పిండివంటచేయిస్తాను. నాపినతల్లికూతురైనం దుకు నాకీమాత్రము సాయముచేయకపోదు. ఇతడు మూడురోజు లుంటాడు. ఈ మూడురోజులు నీమామూలుకోపము, చిరాకు మాని కొంచెము మెల్లిగా మాట్లాడి అతనిని గౌరవము చేసి నాకుమాట ద క్కించు ఉత్తప్పుడెన్నుకొన్న బాధలేదు. కొత్తవాళ్ళు వచ్చినప్పుడు కొంచెము జాగ్రత్తగా వుండాలి.

గంగ—నాకెందుకు. నేను నోరెత్తను. చచ్చినపీనుగులా గుం టాను. నేనుబ్రతికుండడమే మీకు బాధలాగుంది. ఆదేముడికి నామీ ద దయ రాలేదు.

శోభ—నిన్నేమన్నానని నీవు విసుక్కుంటావు. నీకెప్పటికీ తెలివి రాలేదు. ఇదిగో నేను బజారుకు వెళ్ళుచున్నాను. రాత్రికిక్షీరాన్నము పూరీలు చేయించవలెను. సగ్గుబియ్యము గోధుమపిండి జీడిపప్పు ద్రాక్ష పండ్లు తెస్తాను. ఈలోపుగా నీవు మడికట్టుకొని త్వరగా వంట చేయి పాపము అతడికి రాత్రికూడా భోజనములేదట. ఇదిగో నేను వెళ్ళుచు న్నాను. (అని నిష్క్రమించును.)

గంగ—(తనలో) పిండివంట గాదు పిడకవంటచేస్తా. ఈపింగ న్నెవడో వచ్చాడట, మూడుదినములుంటాడట, ఈయనకు పిండివంట లు పరమాన్నము కావాలట. ఎవడుచేయగలడు వెట్టిచాకిరి. ఈమధ్య మాపినతల్లి దానిమగడు మాయింటికి చుట్టరికానికివస్తే పిండివంటచే యుమని నే నెన్నివిధాల పోరినాచేయొద్దన్నారు. పునిస్త్రీవదునికి ఒకరూపాయి చీరపెట్టమంటే పెట్టినారు కారు. నావాళ్ళంటే ఈయనకు గౌరవములేనప్పుడు ఈయనవాళ్ళంటే నాకెందుకుండాలి గౌరవము? ఈయన బజారునుంచి వచ్చేలోపుగా ఈకొత్త స్నేహితుని [illegible] ని లేవగొట్టుతాను. అదుగో [illegible] కోతిలాగ [illegible]చున్నాడు

తివాసిదగ్గిర, చేసిపెట్టితే పిండివంటలు పొట్ట బ్రద్దలయ్యేటట్టు తినాలనుకొన్నాడు కాబోలు. ఈయన్ను లేవకొట్టేందు కేమియుపాయము (అనిఆలోచించుచున్నది.) సరే! ఈపన్నాగము పన్ని చూస్తాను. ఇదె పని చేయకపోతే మరొకటి చేయవచ్చును. ఇప్పుడు నాకుతోచినఉపాయము సాగినట్లయినా వీడేకాదు మరెవడైనా జన్మజన్మాలకు నాకొంపకెక్కడు. నూకాలమ్మ! తల్లీ! నాకోరికె తీర్చితివా నీకుచద్దినైవేద్యము పెడతాను. ఇంకాచేతిలో డబ్బుంటే చిన్నకోడిపిల్లను కూడాయిస్తాను. (అని దండము పెట్టి సన్నికల్లు పొత్రము తెచ్చి పడమటింటి గుమ్మముప్రక్క కూర్చుండి పాటపాడుచు వాటికిపసుపు కుంకుమ పెట్టుచుండును.

(జగన్నాథము వచ్చిచూచి.)

జగ—(తనలో) ఏమిటిది! ఇప్పుడు రమారమి జాముపొద్దెక్కినది, ఈబిడ వంటచేయకుండా సన్నికంటి పొత్రమునకు పసుపు కుంకాలద్దుచు కూర్చున్నది. వంటచేయుటకు వీరింటిలో యెవరైనావున్నారాయేమిటి? అదట్లుండగా ఈబిడ నాకెదురుగా కూర్చున్నది. నేనుక్రొత్తవాడను. ఇదివరకు పరిచయములేదు. అటువంటప్పుడు సందేహములేకుండా ఈబిడ నాకెదురుగా కూర్చోడం చాలా ఆశ్చర్యముగానున్నది, ఈబిడేమైనా పూజ చేయునా యేమిటి! ఆపూజేమిటో అడిగి తెలిసికొందునా? పరిచయములేనిమగవారినే పలుకరించుట బాగుండదు. అందులో ఆడువారిని పలుకరించుట బొత్తిగాబాగుండదు. అయినప్పటికి అదేమో తెలుసుకొందా, మని నాకు మిక్కిలి యాత్రముగానున్నది. అడిగిచూచెదను.

గంగ—నారాయణ నారాయణ ఏమి చేతును దైవమా! నా మాటసాగదు.

జగ—తనలో ఈబిడేదో విచారపడుచున్నట్లున్నది. ఈమాటలవల్ల నాయాత్రము మరింత హెచ్చిపోతున్నది. ఇక అడగకమానను (ప్రకాశముగా)ఏమిటమ్మా! మీరేదోవిచారపడుచున్నట్లున్నారు. పైగా సన్నికల్లు పాత్రముకుంకుమపసపురాచి అలంకరిస్తున్నారు. అదెందుకు? ఏదైనా పూజా యేమిటి మీయింట్లో.

గంగ—నాయనా! ఈసంగతి మీరడుగగూడదు. నేను చెప్పగూడదు.

జగ—(తనలో) ఏమిది! అడుగగూడదు. చెప్పగూడదంటున్నది. ఈపరమరహస్య మేమిటి చెప్పుమా? ఇది తెలుసుకొని తీరవలెను. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! నే నెంతో ఆత్రముతో అడిగినానని మీరు కోపగించుకొనక ఇదెందుకో చెప్పవలెనని కోరుచున్నాను.

గంగ—నామాట విని నన్ను క్షమించి వదలిపెట్టండి. నాపాపము ఈలాగున బద్ధలైపోయింది. మనసులో ఇష్టములేకపోయినా చేతితో చేయిస్తున్నది.

జగ—(భయముతో తనలో) ఈమాటలు మరీచిత్రముగానున్నవి. నా కెంతమాత్రము తోచడములేదు. మనస్సు పరిపరివిధాలపోతున్నది. (ప్రకాశముగా) గంగమ్మగారూ? ఈసంగతేమిటో నాకు చెప్పకపోతే పిచ్చెత్తిపోతుంది. కాబట్టి నన్ను క్షమించి చెప్పవలెను.

గంగ—నాయనా! చెప్పవలె ననే నాకూమనస్సులోనున్నది. ఈరహస్యము చెప్పితే పెనిమిటికి ద్రోహముచేసినదానినౌతాను. చెప్పకపోతె బ్రహ్మహత్యదోష మొస్తుంది. అనేతటపటాయిస్తున్నాను. ఈరెంటిలో చెప్పడమేమంచి దని నాకు తోచినది. గనుక చెప్పుచున్నాను. వినండి! మావారుఅమ్మవారిపూజచేస్తారు. అది చాలాకాలమునుంచి చేస్తున్నారు. ఆఅమ్మవారు నరబలిమ్మని కోరినది. ఏలాంటిమనిషి కావాలంటె పచ్చగా దబ్బపండులా గుండవలె. నలపై యేండ్ల

వుగా నుండవలె. మంచిబ్రాహ్మడై యుండవలె. వేదము చదువు్గొ న్నవాడై యుండవలె. అలాటిబ్రాహ్మణు ఎంతవెదకినా దొరకలేదు. నేటికాలానికి అటువంటిలక్షణాలు కలవారు మీరు దొరికినారు.అందు చేత మిమ్ములను దేవతకు మావారు బలివేయ దలచుకొన్నారు.ఈపా త్తరంతో తలకాయ పగలగొట్టి చంపి అమ్మవారికి నైవేద్యం పెట్టుతా రు. ఆయన పిండివంటవస్తువులకై బజారునకు వెళ్ళినారు ఈలోవుగాపా త్రానికి సన్నికల్లుకు పసుపుకుంకమ పెట్టుమని చెప్పివెళ్ళినారు మీ వంటి మహానుభావుని ఈలాగుచేస్తారని నేను మనస్సులో ఎంతో దుః ఖపడుతూ పెనిమిటిఆజ్ఞ మీరకూడదని విధిలేక యీపని చేస్తున్నాను. నిజము చెప్పినాను నే నేగతికి పోయినాసరే.

జగ—(భయముతో వడకి) అన్నా! అన్నా! వీడెంత దు ర్మార్గుడు. కల్లబొల్లిప్రేమచూపించి తీయనిమాటలు చెప్పి నాప్రాణా లుపుచ్చుకో దలచుకొన్నాడా? అందుకా పిండివంటలు. మాతల్లీ ! నీ వుభూదేవతవు. మహాపతివ్రతవు, నీ వుండబట్టి వానలు కురుస్తున్నవి. పంటలు పండుచున్నవి. పెనిమిటియాజ్ఞ మీరినందుకు నరకము వచ్చిన ను నరే యని నిజముచెప్పిన తల్లివినీవు. నాప్రాణము రక్షించు. త్వర గా దారిచూపించు పారిపోయెదను. నాకుకూతురుపుట్టితేనీపేరు పె ట్టుకుంటాను. ఇంకొకజన్మానికి నీకడుపున కొడుకునై పుడతాను, నా చర్మము కోసిచెప్పులు కుట్టించినా నీఋణము తీరదు. మాతల్లీ ! మా తల్లీ ! దారిచూపించు వేడుతాను.

గంగ—నాయనా ! దొడ్డిదారిని వెళ్ళు. అదిగో! దొడ్డితలుపు వీధిదారిని మీరువెళ్ళితె అయన త్రోవలో కనుపడి వెళ్లనియ్యక తి రిగి లాక్కొని వస్తారు.

జగ—మంచిదమ్మా ఆలాగే చేస్తాను. (అని పరుగెత్తును)

గంగ—(తనలో) దిట్టమైన పిరికిమందు పెట్టినాను. వెర్రిబ్రాహ్మడు తిరిగిచూడకుండా పరుగెత్తుతున్నాడు. నా వుపాయము బాగా పారినది. నూకాలమ్మతల్లికి నామీద చాలాదయ. నే నేంతలపెట్టినా యీలాగే ఆతల్లి చల్లనిచూపులు చూచి నెరవేర్చుతూంటుంది. బజారునుంచి సగ్గుబియ్యము ద్రాక్షపండ్లు గోధుమపిండి జీడిపప్పు తెస్తే హాయిగాపూటకొక్కపిండివంటచొప్పున చేసికొని నేనేతింటాను అదిగో! మావారొస్తున్నారు రెండుమూటబుట్టలు కూలిదాని నెత్తిమీద పెట్టి పాపము సరకులు తెప్పిస్తున్నారు. స్నేహితుడు వెళ్ళాడనగానే యీయనగుండెలలో రాయిపడుతుంది.

(అప్పుడు శోభనాద్రి ప్రవేశించును.)

శోభ—ఒసే! ఇవిగో సరకులు తెచ్చినాను. ఇంకా కూర్చున్నావేమిటి మడికట్టుకోకుండాను? పొద్దెక్కింది. లే. ఏడీ మాస్నేహితు డేడీ? ఎవరితో నైనామాట్లాడడానికి వూళ్ళోకి వెళ్ళాడా యేమిటి?

గంగ—[బుగ్గని చెయిబెట్టుకొని] శహబాసు. మీస్నేహితుడే మీస్నేహితుడండి. ఇంతవిపరీతపుచాదస్తపుమనిషిని నే నెక్కడా చూడలేదు.

శోభ—ఏమి ఏమి! చేసినాడేమిటి? అతడు చాలామంచివాడే.

గంగ—మంచివాడే పాపము, చాదస్తము. నేను ఈరెండింటికి పసుపు కుంకమ పెట్టుకుంటుంటే నాదగ్గరకు వచ్చి ఈ రెండు తనకిమ్మన్నాడు. ఏమిటో పిండివంటలుచేసుకుంటున్నాముగదా అమ్మవారికి నైవేద్యము పెట్టుకుందామని యీపనిమొదలెట్టాను. ఆయింతా వచ్చి నన్నడిగాడు పరాయిమగవాడు వచ్చి నన్ను పలుకరించి అడిగితే నావొళ్ళు తందరెత్తింది భయపడుతూ ఇది అమ్మవారండి. కులదేవత. వుట్టింటివా రిచ్చారు. ఇది యివ్వడానికి వీలు లేదన్నాను. దానికి నామీద కోపమువచ్చింది. వచ్చి ఛీ! మీయింట్లో! భోజనము చేయ

ను. ఇటువంటిపాడుకొంపన్న మాటనాకు తెలియలేదు. అని పారిపోయి నాడండి పాపము పట్టెడన్నమైనా మనయింట్లోతినకుండా బ్రాహ్మడు రెండుజాములవేళ వెళ్ళిపోతున్నాడని నాకెంతో విచారముగానున్నది. ఎంతబతిమాలుకొన్నను చివరకీరాళ్ళిస్తానన్నాను. ఎన్ని అన్నా తి క్కతిరిగింది కాదు, మీరేమంటారో యని నాప్రాణం చచ్చిపోయిన ట్లుంది.

శోభ—అయ్యయ్యో! ఎంతవెఱ్ఱివాడవురా నాయనా నన్న డిగితే నేనుయిప్పించకపోదునా యీరాళ్ళు నీ వెంత తెలివితక్కువదా నవే! రాకరాక నాస్నేహితుడు వచ్చి వెధవరాళ్ళు రెండురాళ్లుఅడిగితే అంతమాత్రము ఇవ్వకూడదు. ఇంతలోయివ్వననాలనా.నీతెలివి ఆలాగే తెల్లవారింది. ఇంతకు ఆపాత్రమిలాగియ్యి. ఇది పట్టుకొని వాడి వెనకాలె పరుగెత్తుకొనివెళ్ళి యిదిచ్చి బతిమాలి తీసికొని వస్తాను,

(అనిపాత్రము పుచ్చుకొని పరుగెత్తుకొని వెళ్లుచు).

“ఓయి జగన్నాథము జగన్నాథం ఇదిగో పాత్రము ఇదిగో ఇదిగో రా రా పారిపోకు పారిపోకు”

జగ—[తిరిగిచూచి గుండెబాదుకొని]ఆ ! దుర్మార్గుడా ఆ యిల్లాలి ధర్మమా! యనినే నేలాగో యొకలాగు ప్రాణాలు దక్కించు కొని బయట పడి పోతుంటే దారిలో పట్టుకొని నన్ను కడ తేర్చవలెన ని పాత్రము పుచ్చుకొని తరుముక వస్తున్నావా? నేను నీకు దొరికేవా డను కాను. పిక్కబలములో నా ప్రజ్ఞ నీకులేదు. చచ్చిన గేదె దూడ వలె నీవు లావుగనున్నావుగనుక నీవుపరుగెత్తలేవు. నేను సలాకు లాగున్నానుగనుక నేను పరుగెత్తిపోగలను. (అనిపరుగెత్తును.)

శోభ—(తనలో) అమ్మయ్య! నాకాయాసము వస్తున్నది.ఇంక నే పరుగెత్తలేను. పాత్రం యిస్తాను రా బాబూ! అని నేను బతి మాలుతూ పరుగెత్తుతున్నా మొదట యివ్వలేదనే కోపముతో వద్దని

పనుగొక్కుచున్నాడు. నే నేమి చేయ్యాను. ఇంతకునాభార్య తెలివితక్కు వనుచిక్కనుక వచ్చినన్నేహితుడు వెళ్ళిపోయినాడు కాకపోయిన పూ ర్తిమిద్యన్ని యుక్తిగల నిర్భాగ్యుడు వీడేమి తెలివిగలవాడు. ఇటువంటి ని ర్భాగ్యపున్నేహితుల నింటికి రానియ్యడము నాదే లోపము. పోనీ! పోతే పోయినాడు, (అని నిష్క్రమించును.)

ఆత్మగౌరవప్రహసనము.

(భోగరాజుగారు సుందరమ్మ ప్రవేశించు చున్నారు.)

భోగ—ఒసే ఈరోజునరాత్రి మనయింటికి మురళీధరరావుగా రు విందుకు వస్తారు.

సుంద—మురళీధరరావుగారెవరు.

భోగ—మురళీధరరావుగారినే యెరుగవు చాలాఆశ్చర్యంగా నున్నదే ఆయన హైదరాబాదులో మున్సబుదారు.

సుంద—మునసబుదారేమిటి, తాణాదారు. మిరాశీదారు అ ని విన్నాను, కాని మునసబుదారని యెన్నడువినలేదు.

భోగ—వంటయింట్లో పొయ్యిదగ్గఱ కూర్చుండుదానికి నీ కేమి తెలుస్తుంది యిటువంటి సంగతులు హైదరాబాదు నబాబుగారు ఎవ రిమీదనైనదయగలిగి యున్నట్టయితే వారికినూరు, రెండువందలు, మూ డువందలు వెయ్యి యీలాగున సొమ్మిస్తారు వారుద్యోగము చేయున క్కఱలేదు. ఇల్లు కదలనక్కఱలేదు. ఊరికే జీతంయింటికి పంపిస్తా రు. ఈ మురళీధరావుగారికి నెలకు నాలుగువందలు మున్సబువస్తుంది.

సుంద—ఆలాగా: అయితే యీయనను మీరెక్కడ తెలుసు దురుకి

భోగ—నేను చెన్నపట్నంలో ప్లీడరీకి చదువుకొన్న కాలములో ఆయనకూడా అక్కడకు వచ్చి ప్లీడరీ చదినారు. అప్పుడు మాయిద్దరికి స్నేహమైనది, పాపమాయనకు కొన్ని చిక్కులు సంభవించుటచేత ప్లీడరీ పరీక్షప్యాసు గాలేక పోయినాడు. ఆయనయిప్పుడు గోదావరిస్నానమునకు వచ్చుచున్నాడు. నాపేరవ్రాసినారు.

సుంద—అయితే వారెందఱు వస్తారు ఎన్నాళ్ళుంటారు.

భోగ—వారుకుటుంబముతో నౌకర్లతో చాకర్లతో వస్తారు. వారు సత్రములో బస చేస్తారు. రేపు రాత్రిమట్టుకు మనయింటికి వారి దంపతులను విందుకు పిలుద్దాము.

సుంద—వారు బాగాసంపన్నులు కాంబోలు.

భోగ—సంపన్నులని మెల్లగా నంటున్నావా? వాళ్ళది గొప్పైశ్వర్యము. వాళ్ళమేడ లంకంతుంట్చది. ఆవిడకి పాతికివేలరూపాయల నగలున్నాయి. మనము కాపురమున్న యీయద్దెకొంప వాళ్ళగుఱ్ఱలసాలంతలేదు.

సుంద—ఆలాగైతే పెద్దప్లీడరుగారిభార్యనంటూ యేమివస్తువులు లేకుండా మూసివాయనవు పేరంటాలులాగ ఆబిడయెదుర నుంచోనా అవిడ మొగముచూడడానికే నాకు సిగ్గు వేస్తూంది.

భోగ—సిగ్గేమిటి; సింగినాదం. మనకున్నవస్తువు లేమి[illegible] పెట్టుకుంటాము.

సుంద—ఉన్న వేమున్నాయి తడపలాగ మెళ్ళోకంటుంది. నానుపో చొకటుంది. ఎటువచ్చీపట్టెడొకటుంది

భోగ—వడ్డాణముమాట మఱచిపోయినావా?

సుంద—సరి యేనాడో నేను కాపరానికివచ్చినకొత్తలో యిరవయికాసులుపెట్టి చేయించినారు. ఈనాటివడ్డాణాలలాగ పటకాలా మువ్వలా.

భోగ—ఏదో వొకటున్నదికదా, కాలముగడుపు కొందుకు ఆమెయెదుట దీపపుస్తంభములాగున నిన్ను నుంచోపెట్ట లేదు. ఉన్నంతలో డబ్బు కర్చుపెట్టినీకు నగలు చేయించేను. నీకునగలుచేయించడము కోసమేకాదూ మాచెల్లెళ్లను. పురుళ్లకైనా తీసుకొనిరావడము లేదు మాఅమ్మ మానాన్నా కాశీయాత్ర వెడతానంటే డబ్బు లేదుపొమ్మని నీకుకంటె చేయించామ. ఈనగలు చాలు. చీరలునీకుమంచివే యున్నాయి. దక్షిణావిచీరలు రెండున్నాయి. పట్టుచీరొకటుంది.

సుంద—ఎన్నినగలు లేస్తురూ. చెప్పుకుంటే సిగ్గు.

భోగ—అయితేయేమంటావు యిప్పుడునీవు.

సుంద—బంగారువారింటికివెళ్లి కట్టుకాసులపేరు మొహరీల పేరు తెచ్చుకుంటాను. ఆవిడ వజ్రాలదుద్దులుగూడ తెచ్చుకుంటాను. ఆవిడముత్యాలవడ్డాణము తెచ్చుకుంటాను. కట్టువంకీలుకూడా పెట్టుకుంటాను. అప్పుడు మనగౌరవానికి తగ్గట్టుంటుంది

భోగ—సరే నీయిష్టమువచ్చినది తెచ్చుకో, పారేయడము మాత్రము పారేయకు.

సుంద—పారేయను కాని వంటేమి చెయ్యమన్నారు.

భోగ—పూరీ లాడు పేణీ దూద్పేడా చేయాలి అన్నమాత్రే తినరువారు. గోధుమరొట్టెలు తింటారు.

సుంద—ఈపేణీలు పేడలు ఎవరు చెయ్యగలరు. మన మామూలుకూరలు తింటారా?

భోగ—మామూలుకూర లంటే తోటకూర బచ్చలికూరా వండాలనుకున్నావా యేమిటి నీపెసరపచ్చళ్ళు కందిపచ్చళ్ళు వారు తినేవారుకారు. వారంతా తీపిగోధుమ తింటారు.

సుంద—ఆరొట్టెలు పిట్టులు నేను చెయ్యలేను. ఎవరినైనావంటబ్రాహ్మడిని పిలిపించండి. కావలసినకూరలు నారలు వాడొండుతా

డు. మనదేశపువాళ్లైతే నేనెల్లాగైనా తంటాలు పడి యేబెండకా యోపచ్చడిచేసి పెడుదును. మనదేశం మనగోడవా కాదైను.

భోగ—వారితిండి యేలా గుంటుదనుకున్నా వేమిటి. మన తిండీ చచ్చుతిండీ. వారింటికి భోజనానికి వెళ్ళితే విస్తరి వరహా చేస్తుంది. వాళ్ళల్లా తింటారు. ఒకరి కాలాపెడుతారు. సరే నీవు చేయలేనన్నావు కనుక గణేశంగాణ్ణి పిలిపిస్తాను.

సుంద—సరే పిలిపించండి కాని మనచాకలాణ్ణి పంపించి ఆ వీధి నెక్కడో అత్తరుసాహేబు లున్నారట పది పదిహేను తులాలు సంపంగినూనైనా సరే అగరునూనైన సరే తెప్పించండి. ఒకపది అగరువత్తులకట్ట తెప్పించండి ఒకపది అగరువుండలు తెప్పించండి.

భోగ—ఇవన్నీ యెందుకు.

సుంద—ఎందు కంటా రేమిటి. అటువంటివాళ్ళొచ్చేటప్పటికి గుమగుమలాడుతూ వుండక మెతక్కంపుకొట్టుకుంటా వుండమన్నా రా యేమిటి.

భోగ—సరే నీయిష్టము. కావలసిన వేమిటో తెప్పించుకో రూపాయి యిస్తాను ఇల్లువాకిలి శుభ్రముగా తుడిపించు. బూజు దులిపించు. పంతులుగారింటికి పంపించి రెండుమంచి లాంపులు తెప్పించు.

సుంద—ఆలాగే తెప్పిస్తాను. కాని మీతో ఒకసంగతి చెప్పాలి. మనయింటికి దిష్టిపిడతల్లాగ మీయమ్మా మీనాన్నా వున్నారు. లక్ష్మీదేవిలాగా విష్ణుమూర్తిలాగా ఆదంపతులిద్దరు మన యింటికి వస్తే కొరివిదయ్యాలులాగ వీళ్ళిద్దఱు సిద్ధము. అత్తగారు మామగారుఅని చెప్పుకుంటేనాకు సిగ్గు. అమ్మా నాయనాఅని చెప్పకుంటేమీకుసిగ్గు. వారున్నకాశ్శేపూ వీరిద్దఱుకనబడకుండా వుంటే బాగుండును. కోడలు దాన్నిగనుక నేను గిట్టక చెప్పాననుకుంటారేమోకాని మీయమ్మమాటలన్నీ లేకిమాటలు. పనులన్నీ లేకిపనులు. మూసివాయనము ముత్త

యిమలాగ వాకట్లో నుంచుంటే యేంబాగుంటుందావిడ. ఇక మీ
నాన్నగారు నూతికొస్తే వంటినిండా బూడిదపూసుకొని అంగోస్త్రమొకటి
కట్టుకొని కొల్లాయిగుడ్డొకటి మీదవేసికొని పొడుముపీలుస్తోపీనుగుల
మల్లయ్యలాగ వీధరుగుమీద కూర్చుంటాడు. మీరెంతోమంచివారుగ
నుక యీలాటినిర్భాగ్యపుతలిదండ్రులను భరిస్తూయున్నాను. కానిమరి
నకైతే యీపాటికి వెళ్లగొట్టుదురు. మీయమ్మపగలుచూస్తే రాత్రిక
[illegible] అమ్మగారు [illegible]వాడివానిలాగ మొగంనిండా పసుపురాసి
కొని అర్ధణాకాసెడుకుంకము బొట్టెట్టుకొని కూర్చుంటేదయ్యమో భూ
తమో అని పిల్లలు జడసుకుంటున్నారు రోజూనుచూస్తే అమ్మతల్లిని
చూచినట్టుంటుంది. అబ్బా? యీపీడొదిలింది కాదమ్మా.

భోగ—నిజమే వే మిచేయను. ఈదిక్కుమాలినముండా యీది
క్కుమాలిన ముండాకొడుకు అందరాయుష్యబోసికొని బ్రతికున్నారు.
వీళ్ళు చచ్చిపోవరుగదా చచ్చిపోతే పెళ్లమంటూ దినవారాలు చేద్దు
ను. వాడిమొగంమండా బ్రహ్మదేవుడు మరచిపోయినాడు కాబోలు వీ
ళ్లని. ఇంతమందికీ కలరావస్తుంది. వీళ్లకైనా కలరారాదు. నువ్వుచెప్పి
నట్లు వీళ్ళు యింటికి దిష్టిపిడతలే వీళ్లెక్కడుంటే అక్కడ దరిద్రము. వీ
ళ్లమ్మకడుపుకాలా వీళ్ళమూలాన్నే నాకు నెలకు వందరూపాయల
కంటె యెక్కువ దొరకవు. మాముసలిముండాకొడుకు నోరిప్పి మా
ట్లాడితే తుంపర లెదటివాడి మొగమునిండా పడతాయి. అస్తమానం
నోటమ్మట చొంగ, నల్లమందుకు డబ్బులు తెమ్మని జామిపళ్లు తెమ్మ
ని సీతాఫలంపళ్ళు తెమ్మని కుట్టుముండాకొడుకులాగ పీక్కుతింటాడు

సుంద—సరి మీరాయనమాటే చూశారు. మీయమ్మమా
టెఱుఁగరు. అస్తమానం అరిసె లొండుకుందామని. మినపరొట్టె కా
ల్చిపెట్టుమని పిండిచేయ మని అట్లొండు మని పీల్చిపిండెడుతుంది ఏదో
వొక టస్తమానంనోట్లో ఆడుతూవుండాలి. ముసలిదవునా అదేమితిం

డో అదేమిలోకమో కానియెంతపెట్టినా చాలదు. అమ్మవారికి కుంభము తోడినట్టు తోడాలి విస్తరినిండాను. కడుపునకు తింటే ఆక్షేపించకూడదు. కానిపట్టెడుకూర, పట్టెడుపప్పూ, నెయ్యి, జుబ్బుకోనడమే. కంచంనిండా చిక్కని మజ్జిగపోయించుకొని గడగడతాగేస్తుంది. అది కడుపోకలూామడుగో నాకు తెలియదు. అంత బాబాకరముంటేఅహస్యముసుమా.

భోగ—అరిసెలుచేసి అట్లొండి యీముసలిముండకు పెట్టి నా కొంపతా గుల్ల చేస్తూన్నావు నీవు. అడిగినదల్లా పెడతారా. ఎన్ని పెట్టినా ఆ జిహ్వాచాపల మణగదు.

సుంద—పెట్టకపోతే నాపరువుంటూదా, గుడ్డుపీకుతుంది వూరందటితోను చెప్పివస్తుంది. ఎంతమందున్నాసరే మర్యాద లేకుండామాట్లాడుతుంది. పదిమందిలోను యీకూతగాదు, ఆకూతగాదుతనకుకట్టుకుందుకుగుడ్డలివ్వలేదట. ఏమైనా చేసిపెట్టడము లేదట తానుకష్టపడి నీళ్లబిందెలుమోసి అందటియిండ్లలోను చాకిరీలుచేసి మీకుచదువు చెప్పించిందట, మీరెప్పుడో వారాలు చేసుకున్నారట. ఆమాటలువిన్నప్పుడునాకుశిరచ్ఛేదమైనట్లున్నది. నేను కలకల్లాడుతూమహాలక్ష్మిలాగ నగలు పెట్టుకొని పేరంటానికి వెడితే పింగళాంపేకిలాగ నాతోగూడా తాను సిద్ధమవుచున్నది. వచ్చింది నోరుమూసికొని వూరుకోవచ్చునా ఊరుకోదు. ఊరుకోక అక్కడమ్మలక్కలకు నన్ను చూపించి యిదిగో నమ్మ నాకోడలు. మీరంతా చద్దన్న మెట్టి వేడన్న మెట్టి బట్టిచ్చిపాలిచ్చి జీతంచందాయిచ్చి చదువుచెప్పించి బాగుచేశారు గనుక మావాడింతబాగుపడ్డాడమ్మా. నెలకునూరురూపాయిలు తెచ్చుకుంటూన్నాడని కూస్తుంది. అల్లాటప్పుడు నాకు చచ్చిపోయినట్లుంటుంది. అప్పుడు బండకత్తి పెట్టి నాలికతెగ్గోయ్యాలనివుంటుంది. నాకుఅత్తగారైతే అ

యింది కాని. తనకితోచకపోతే వొకరు చెప్పితె వినవద్దు. అంత మొండితన మేమిటమ్మ. అంతదిక్కుమాలినబుద్ధులా

భోగ—నిజంగా అలాగంటూందా ప్రతివోటాను: ఈముండ చచ్చిపోతేనేకాని మునకీచ్ఛాల్లో మర్యాదదక్కదు. వారాలుచేసికొన్నాను నేను. ఈపరువుతక్కువ వెధవమూలాన్నే నాకీవాగాలొచ్చాయి. యిప్పుడో చిన్నప్పుడు జరిగిన సంగతులు ఊరంతా మరచిపోతుంటే యీయనకతపకముండ వెళ్ళి మళ్లీ కెలుకుతూంటుంది. ఈపర్యాయము పదిమందిలో యిటువంటిమాటలంటే యింటకి వచ్చినతరువాత గరిటె కాల్చి వాతలుపెట్టు. పాతవాళ్ళమాటయెల్లాగున్నా మాంకొత్త కారు ప్లీడర్లు వుద్యోగస్థులు నాకోళ్లు నాబూట్లు నాజరీకంఠువాలు నాగుఱ్ఱప్బండిచూచి నేనాగర్భశ్రీమంతుడ ననుకుంటున్నారు. ఈముండ నన్నూ యేలినాటిశనిలాగ పట్టుకొని వదలడంలేదు. సరే యిప్పుడేమిచేదామంటావు.

సుంద—చేసేదేముంది. ఈవేళరాత్రి వాళ్ళువచ్చినప్పుడువీరిద్దరిని కనబడవద్దని గట్టిగా చెప్పండి. వారు భోజనముచేసి వెళ్ళినతరువాత భోజనము చెయ్యమనండి.

భోగ—సరే ఆముసలిముండతో నీవు చెప్పు. ఈముసలాడితో నేను చెపుతాను. ఏడీ చాకలి కుఱ్ఱాడు.

ఓరీ! పేరిగా: ఆముసలాయనిల్లాపిలూ

(అప్పుడు తండ్రియైన నారపరాజు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

నార—(తనలో) ఎందుకునాయనా మావాడింతదయతో కబురంపించాడు. మొన్నకప్పుకుందుకు పక్కకు బట్టలు లేవని చెప్పినాను. అవి తెప్పించాడా యేమిటి చెప్పుమా.

భోగ—ఏమయ్యోయి ఒక్కమాట చెప్పుతున్నానువిను. ఈరోజున రాత్రి మనయింటికి గొప్ప వారు భోజనానికి వస్తారు.

నార—సరే రానియ్యి నాయనా సంతోషమే.

భోగ—చెప్పేమాట పూర్తిగా వినక తొందరపడి చస్తావెందుకు. నీసంతోష మెవడికి కావాలి. నీదుఃఖ మెవడికి కావాలి.

నార—ఏమన్నానురా నాయనా. ఇంతలో కోపపడుతావు.

భోగ—కోపములేదు. తాపములేదు. నోరుమూసికొని వెధవ వేలాపన వేలక విను. ఆయన మనయింటికి వచ్చినప్పుడు యీపాడు వేషంతో ఆయనయెదర కనబడకు గొడ్డుతోళ్ళులాగ గుడ్డలు నీవును. ఇంటికి పెద్దొచ్చినా పిన్నొచ్చినా చీడపొక్కులుగోక్కుంటూ సిద్ధమవుతావు.

నార—నాయనా గొడ్డుతోళ్ళంటిగుడ్డలు కట్టుకుంటా నని ఆక్షేపిస్తావు. శుభ్రమైన తెల్లని గుడ్డలు కొనిస్తే నేను కట్టుకో నన్నానా తలంటుకుంటానురా నాయనా అంటే మంగలాడికి నాలుగుడబ్బు లియ్యవు. నీమరదళ్లు వదినెగార్లువస్తే చీరెలిస్తావు, మీయమ్మకు నీభార్య వదలివేసిన పాతచీర్లే కాని కొత్తవి కొనియ్యవు నీబావమరదులకు జరీ కండువాలు శాలువలు కొనియిస్తావు. కాని నాకు కప్పుకుందు కొక నూలుదుప్పటియైనా కొనియ్యవు. బజారునుంచి కూరతట్టలు నేనేమోసికొనిరావాలి కాని యింట్లో చాకలివాడున్నా వాడిచేత నీ భార్య మోయించదు. నేనెక్కడైనా అడిగితెచ్చిన అంగోస్త్రీలు కట్టుకోవలసినదే కాని చచ్చినా నీవుగాని నీభార్యకాని యియ్యరు. పైగా యెందుకు తెచ్చుకొన్నావని నీవు పెళ్లామును తిడతారు. నీవు పెట్టవు తెచ్చుకొని తిననియ్యవు పైగా ఆలావున్నాయి యీలావున్నాయి అనిఆక్షేపిస్తావు ఏమిచేయను నేను.

భోగ—నోరు ముయ్యి మాలముండాకొడకా. నీకీ మధ్యను చెప్పుదెబ్బలు లేక వొళ్ళుపొగరెక్కింది. నీ వెధవపంచాంగం నాదగ్గర చెప్పవద్దు, ఆయన వచ్చినప్పుడు నీ వెదర కనపడ్డావా నరికిపారేస్తాను. జాగ్రత, ఆయన వెళ్ళిందాక సావిడిపక్కను ముట్టువాళ్ళగదిలో కూర్చో. పో. నోరుమెదిపావంటె జాగ్రిత! పళ్ళురాలగొట్టెస్తా.

నారా—(తనలో) ఆభగవంతుడు నాకుచావుపెట్టాడుకాడు. ఇటువంటి కొడుకుచేతిలో బ్రితికే కంటెచస్తె మేలు. (అనివెళ్లిపోవును.)

సుంద—చూశారా ఆదుర్మార్గం. ఆయనను నేనుకూడా సాదించానట. నన్ననుకుంటే పుచ్చి పురుగులడిపోతారు.

భోగ—అపనికిమాలిన ముండాకొడుకుతో శేమిటి. పెద్దవాడన్నమాటేకాని ఉచ్చనీచాలు లేవు. నాకోవుపాయము తోచింది. అది బాగుందేమో విను. (అని చెవులోచెప్పును.)

సుంద—చాలాబాగుందీయుపాయము. అల్లాచేద్దాము.

భోగ—సరే యిక నీవింట్లోకి వెళ్ళు చెప్పడంమాత్రిము చెప్పు కనబడవద్దని. ఒక వేళ దైవవశముచేత కనబడితే యీాయుపాయము బాగుంది. నేను వంటబ్రాహ్మడికి కబురంపిస్తాను. పంతులుగారింటికి కబురంపించి మైదారు వెండిగిన్నెలు తెప్పించు. వీలైతే వెండరిటాకు కూడా తీసికొనిరా. నేనువెడుతున్నాను.

(అనినిష్క్రిమించును.)

2 రంగము.

(మురళీధరరావుగారిభార్య యమునాబాయి సుందరమ్మ ప్రివేశించుచున్నారు.)

సుంద—మీారుమాయింటికి దయచేసినందుకు నాకుచాలాసంతోషముగావుంది. గోదావరిస్నానం పేరుపెట్టుకొని వచ్చినారు. కాని వెయ్యి వరహాలిచ్చినా మాయింటికి రారు. మా వూరురారు.

యము—మాపంతులుగారికి మీపంతులుగారికి నిండా జోస్తి వుండె నని చెప్పారు. ముఖ్యంగా మిమ్మల్ని చూసేదాన్కి వచ్చానునేను. చూస్తిని. నిండాసంతోషమైంది. ఈయిల్లుమీదేనామ్మా.

సుంద—ఆ! మాదే.

యమునా—మీయత్తమామలున్నారా.

సుంద—లేదండి పోయినారు, అంతభాగ్యముకూడానామాకు వారిద్దరువుంటేపైన గొడుగులా గుండును. పువ్వులతోపూజచేసుకుంటూవుందుము.

యము—ఈవజ్రపుబొళ్ళదుద్దులు యెంతకు చేయించారమ్మా

సుంద—మూడువందల యేబై రూపాయిలు.

యము—ఇదేమిటండీ. నిండాచిత్రముగా వుంది. వెయ్యిరూపాయలుపెడితేకానినాకురావు. ఇంతచవుకగా మీకేలావచ్చాయమ్మా?

సుంద—(తనలో)దిక్కుమాలినకర్మం. ఎరువుతెచ్చుకొన్నప్పుడువాళ్ళను కరీదైనా అడిగినానుకాను. (ప్రకాశముగా)మావారు మొన్న ఒక కేసులో చెన్నపట్టణము వెళ్ళి కొనుకొచ్చారు. కరీదెంతో నేనెఱుగను. మూడువందలయాబై యున్నాయని నేననుకొన్నాను.

యము—(తనలో) ఈసంభాషణచూస్తే యీనగలెరువుతెచ్చుకొన్నట్టుంది (ప్రకాశముగ) ఈ మొహరీల పే రెంతకరీదమ్మా.

సుంద—మోహరీలపేరాండి మొహరీలపేరు ఇది మాఅత్తగారిదండి.

యము—అబ్బామీఅత్తగారికి చాలానగలుండేవి కాబోలు

[అప్పుడు తేలుకుట్టి యేడ్చుచు అత్తగారు ప్రవేశించుచున్నది.]

అత్త—అమ్మయొ్యా! నాయనోచచ్చానరోరియి తేలుకుట్టింది సుందరమ్మా నీమూలాన్ని కుట్టిందేలఅమ్మా. వారెవరో వచ్చారనిపిడక

లగూడుచాటున కూర్చోమన్నావు. అక్కడ తేలుకుట్టి చచ్చానే అమ్మా. మందేయించవేతల్లి. ప్రాణము పోతూందే.

యము—అయ్యొయ్యో! ఎవరండీయీముసిలావిడ పాపము. పెద్దముత్తయిదువు. పార్వతీదేవిలా గుంది.

సుంద—గణేశం, గణేశం, ఆవిడ నవతలకు పంపించెయ్యి.

యము—ఎవరండావిడ?

సుంద—మాయింట్లో వంటలక్కండి. చిన్నప్పటినుంచి కనిపె [illegible]ము [illegible]యకపోయినా యింతఅన్నవస్త్రాలిచ్చి పోషిస్తూన్నాము.

యము—చాలామంచివారుమీరు. ఈరోజులలో యిల్లాపోషించేవా రెవరు.

అత్త—సుందరమ్మతల్లీ! జబ్బలో కెక్కిందే అమ్మా గునపం పోట్లు పొడిచేస్తూంది.

సుంద—గణేశంచూస్తావేమిటి ఆవిడనవతలకు పంపించమంటే.

గణే—ఏమిటండీ! అత్తగారొచ్చి తేలుకుట్టి యేడుస్తూంటే అవతలకు గెంటమంటా రేమిటి?

యము—ఇదేమిటండోయి అత్తగారంటాడేమిటి. ఈవిడ మీ యత్తగారా?

అత్త—అవునమ్మా! అత్తగారినే.

సుంద—(తనలో) వీడమ్మకడుపుకాలా! యీగణేశానికి బుద్ధి లేదు. ఈయత్తగారిముండకు బుద్ధిలేదు. ఈవిడవెళ్ళిపోయినతరువాత [illegible]చేసి [illegible]తవేస్తా. (ప్రకాశముగా) అత్తగారుకాదండి. [illegible]యి యిరవయియేళ్ళయినది. మాఅత్తగారు చచ్చిపోయినప్పటినుంచి యీవిడ మాయింట్లోవుండి వంటచేసి పెడుతూ

వుంటే ఆవిడను అత్తా అని పిలుస్తాను. ఆవిడ మమ్మే యేమే అంటుంది వంటబ్రాహ్మణునకు క్రొత్త చాడేకనుక అత్తగారనుకున్నాడు. పైగా యీ విడకు మతిలేదండి. తింటే అదేతినడం నవ్వితే అదేనవ్వడం. యేడిస్తే అదే యేడవడం. ఈవిడ కెట్టైవడంచేతను నిజంగా తేలుకుట్టినదో లేదో సందేహమేనండి.

అత్త—నారాయణ నారాయణ యిదేమి కర్మమే! కిట్టకపోతే కిట్టనట్లుండు గాని నేను వెఱ్ఱిదాన్నా? మీయింట్లో వంటలక్కనా? అమ్మా! మీరు మహాలక్ష్మివంటివారు. నేను అందంగాలేనట. మీవం టివారు వస్తె కనబడకూడదట అందుచేత పిడకలగూడుచాటున కూ ర్చోపెడితే అక్కడ నన్ను తేలు కుట్టింది. భోగరాజు నాకొడుకే అ మ్మా. ఈయమ్మతల్లి కాపరానికి వచ్చినప్పటినుంచి నేనునాకొడుక్కి దూరమైపోయినాను. నోటినిండా అన్నంలేదు. కట్టుకుందామంటే బ ట్టలేదు. పైగా వెఱ్ఱిదని పేరెట్టారు.

సుంద—ఆమాటలన్ని పిచ్చిమాటలేనండి మతిస్థిరము లేనివా ళ్ళతో మీరెందుకు మాట్లాడుతారు. ఇప్పుడు మిమ్మలినికూడా తిడు తుంది.

అత్త—వంటలక్కనైతే అయినానే మందేయించవే; చంక లో కెక్కిందే.

సుంద—అమ్మా! పిచ్చిదాంతో యేమిటి. మనమువతలకెళ్ళి కూర్చుందాము రండి.

యము—అయ్యో! . . . . . .
బాధపడుతూంటే మందువేయించకపోవడం యేమిటమ్మా?

సుంద—అయ్యో! మీరెరగరండీ ఆవిడసంగతి. మతిస్థిరము లేక రోజూ తేలో జెఱ్ఱో కుట్టిందంటుందండి.

యము—(తనలో) ఈయింటిచరిత్రింతా యేదో నాటకములా గ కనబడుచున్నది. నాకు డాబుదర్పము యెక్కువుంది. (అని సుందరమ్మతో వెళ్ళును.)

రంగము 3.

[అప్పుడు మురళీధరరావుగారు, భోగరాజుగారు, ప్రవేశించుచున్నారు.]

భోగ—తమరు దయచేయడం మాకు పరమానందంగా వుంది. మనము వెనకచెన్నపట్టణంలో కలుసుకొన్నతరువాత మళ్ళీ యిదేకలుసుకోవడం.

ముర—ఎన్నోసారులు నేనిక్కడికి రావాలని ప్రయత్నంచేసినాను. కాని నిండాపనితొందరచేత సాగిందిగాదు. కాని నేటిక్కిప్రాప్తం వుంది. మీకోర్టులోకల్లా పెద్దప్లీడ రెవరండీ.

భోగ—వయస్సుచేత పెద్దలు చాలామందున్నారు. కొందఱు పొడుగ్గా తాడిచెట్టంత పెద్దలుకూడా వున్నారు. ఏదోమసిపూసి నేరేడుకాయ చేసి రెండులక్షలు సంపాదించినవాళ్ళూ వున్నారండి. కానివృప్పుపత్రి లేదు నోటంట. ఒకడు సరిగా క్రాస్యెగ్జామినేషను చేయలేడు. జడ్జీగారికి నచ్చేటట్టు వాదన చేయలేడు నన్ను నేను చెప్పుకొన్నానని మీరనుకోవద్దు నేను నుంచున్నానంటే యెదరపార్టీప్లీడరికి గడగడ నేనార్గ్యుమెంటుచేస్తూంటే తియ్యనీటికి చేపెక్కినట్టు జడ్జీ ముసిముసినవ్వులు నవ్వి యింకాచెప్పుమంటూంటాడు. క్రిమినలుకేసు పుచ్చుకున్నానంటే నాది నార్టనుతడాఖా నేను బియల్ ప్యాసయానుకానండి ప్యాసయితేనా హైకోర్టులోకివెళ్ళి ఆచెన్నపట్టణంలోవున్న అయ్యంగార్లను అయ్యర్లను అవతలకురొల్చి పెట్టకపోదునా! అయితే యీపార్టీవెధవల కేంత బుద్ధి లేదోకాని ఒకడూ మనదగ్గరకు రాక అంతా ఆపా

తపీసుగులచుట్టూ తిరుగుతారు వాళ్ళ మోసపుమాటలలో పడిపోతా రండి. మనమల్లాటిమాటలు చెప్పము.

ముర—తెలివితేటలు లేకపోతే వాళ్ళదగ్గఱ కెందు కెళ్తారు పార్టీలు.

భోగ—యూ్యాకోంట్నో సార్. మీకుతెలియదండి కొన్ని క్రెట్సు. కొన్నిరహస్యాలున్నాయండి. పార్టీలనుతీసుకువచ్చేమో టాకండీ అక్కడ. మనకల్లాంటివి కిట్టవు.

ముర—సరే యిక్కడస్థితిగతు లెల్లా గున్నాయో మాకేం తెలుస్తుంది.

(అప్పుడేడ్చుచు, తల్లి! గంగమ్మ ప్రవేశించు చున్నది.)

తల్లి—అమ్మయ్యో! జబ్బల్లో కెక్కింది. ప్రాణాలు పోతూ న్నాయి.

[అప్పుడు గదిలోనుంచి తండ్రి నారపరాజు ప్రవేశించు చున్నాడు.]

నార—ఏమిటే యేమిటే. తేలుకుట్టిందా? అయ్యో అయ్యో! మందు వేయించబ్బాయీ మందు వేయించు. మందువేయించు.

ముర—ఎవరండి వారిద్దరూనూ.

భోగ—మైకుకన్సు.

నార—ఏమిటి నేను కుక్కనంటూన్నాడా ?

ముర—లేదండయ్యా! కుక్కనలేదు. మీరు వారింట్లో వంట చేసేవారనిచెప్తూన్నాను. అందులో తప్పేమీ లేదు.

భోగ—(తనలో) వీళ్ళమ్మకడుపుకాలా వీళ్ళిద్దఱు సిద్ధమయినా రే సమయానికి. గుట్టు బయలుపడిపోయింది. ఏమిటుపాయ మిప్పుడు.

నార—ఏమిటీ ! మేమిద్దఱము వంటవాళ్ళమని చెప్పాడావీడు మీతోటి. నేను వంటవాడి నయితే వీడు వంటలవాడికొడుకు. నేనుకు

క్క నయితేవీడుకుక్కకొడుకు. దీనిలో రహస్యంచెపుతా వినండి ఇది గోణని వీడమ్మ వీడమ్మ మొగుణ్ని నేను. అదివీడితల్లని, నేనువీడితండ్రినని చెప్పుకుంటే సిగ్గట. వీడి కవమాన మట. అందుచేత వంటవాళ్ళ మని చెపుతాడు. మీవంటి గొప్పవాళ్లు వస్తే మేము కనబడకూడదట. అందుచేత దాన్ని పిడకలగూడుదగ్గఱ కూర్చోబెట్టాడు. నన్నీముట్లగదిలో కూర్చోబెట్టాడు. పోనీ వాడికంతకష్టంగావున్నప్పుడు మనమెందుకుక నబడాలని అలాగే కూర్చున్నాము. దీనమ్మకడుపుకాలా యీాతే లిప్పుడే కుట్టాలా. అందుచేత అదీ యివతలకు రావలసివచ్చింది. నేను ముష్టెత్తి అందరిళ్ళల్లో చాకిరీలుచేసి నీరుకాసులు పట్టి పొత్తర్లు పట్టి సంభావనలకు వెళ్ళి కష్టపడి వీడికి చదువు చెప్పించాను. అందుచేత నేను వీడికి తండ్రిగావుండడానికి తగనట, మాటాడితేచెంపకాయలు కొడతాడు, బూతులు తిడతాడు. ఇక నేనిక్కడుండను. సెలవుపుచ్చుకుంటాను. రావే నేను ముందు వేయిస్తాను.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

మురా—ఇదేమిటండీ ఆముసలాయన అల్లా అంటాడు. వాళ్ళు మీతల్లిదండ్రులా? మీతల్లిదండ్రులు లేరనిచెప్పారే వీరెవరు?

భోగ—వాళ్ళు మాతల్లిదండ్రులు కారండి. మాయింట్లో వంటలవాళ్ళు. మావాళ్ళు చచ్చిపోయినారు. చిన్నప్పటినుంచి చనువుగా వుండడంచేత అల్లా అంటారు. వాళ్లుపిచ్చివాళ్లు. వాళ్లమాట పాటించకండి.

మురా—(తనలో) ఇదేదో మహామాయగావుంది. ఆవృద్ధులు నిజంగా తల్లిదండ్రులై యుండవచ్చును. పార్వతీపరమేశ్వరులులాగ మంచివాళ్ళలా కనబడుతున్నారు. అయినా మనకెందుకు. (ప్రకాశముగా) అయ్యా! భోజనాలైనవిగనుక యిక మేము సెలవుపుచ్చుకొని సత్రములోనికి వెళ్లి పడుకుంటాము.

భోగ—చిత్తము.

(అందరు నిష్క్రమింత రు.)

వరదక్షిణ ప్రహసనము

(అల్లూరు రాఘవరావుగారు—పురోహితుడైన చిదంబరదీక్షితులు గారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

రాఘు—ఏమండి! దీక్షితులుగారు నేనుచెప్పినమాట ఏమిచేసినారు. మాదామోదరరావుజాతకము సరిగా వ్రాసినారా లేదా? నేను మీతో చెప్పినమాటలు జ్ఞాపకమున్నవా? వాడు మన్మథసంవత్సరములో జన్మించినాడు. వైశాఖమాస మని జ్ఞాపకము. తిథివారనక్షత్రములు జ్ఞాపకములేదు. జ్ఞాపక ముంటేమి లేకుంటేమి. ఏదోమంచి తిథి చూచి గ్రహము లన్నిటిని ఉచ్చదశలో పెట్టి అఖండయోగము పట్టేజాతకము వ్రాయండి. ఆసంవత్సరములో కుదరకపోతే దుర్ముఖిసంవత్సరములో పుట్టినట్టు వ్రాసినాసరె. ఒకయేడు తక్కువవయస్సులాగాకూడా కనబడుతుంది. ఈ యాడపెండ్లివాండ్లు వరదిట్టము, తెలివి, తేటలు, సాంప్రదాయం చూచుకోడం లేదు. జాతకం తే,జాతకం తే అంటారు. అందుచేత మంచిజాతకంవ్రాసి వాళ్ళమొఖాన పారవేదాము.

చిదం—తమ శెల వైతే వ్రాయక మానుతానా. బహుశా మన్మథలోనే కుదరవచ్చును; లేకపోతే దుర్ముఖిలోనో అంతకు కుదరకపోతే హేవిళంబిలోనో వేస్తాను. హేవిళంబిలో పుట్టినట్టు వ్రాస్తే యిప్పటి కిరువదియేండ్లే వుంటాయి. గొప్ప కుటుంబాల్లో పిల్లవాళ్ళకి రెండేళ్ళు తక్కువుంటే మంచిది. వయసెక్కువుంటే గొప్ప వాళ్లపిల్లవాడుగదా యిరువదిరెండేండ్లవరకెందుకు పెండ్లి కాలేదని యడుగుతారు.

రాఘు—వహవ్వా! వహవ్వా! బాగుంది హేవిళంబిలో వేయుండి. జాతకంయేలా గుండాలనుకొన్నారు. అన్నిగ్రహాము లుచ్చదశలో నుండాలి. విద్యాస్థానం పరిశస్తంగా ఉండాలి. ధనజాతకమైయుండాలి! ఆహేడ్మాష్టరు ఈయేడు స్కూలునుంచి నలుగురికంటె పంపించకపోవలెననుకొన్నాడుకాని, క్రిందిమాష్టరులలో యిద్దరు కాస్త మంచివాళ్ళున్నారు. ఇద్దరికీ చెరొకపంచసంవత్సరం పారేసి మార్కు లెక్కువ వేయించి పరీక్షకు పంపించేటట్టు చేశాను. మీజాతకంతో సంపూర్తవుతుంది.

చిదం—జాతక మెంతసేపుగాని వ్రాయడం. రేపుదయం పట్టుకొస్తాను. కానియిప్పుడొకమాట చెప్పడాని కొచ్చాను. గోపరాజు నరహరిరావుగారిదగ్గ రొకాడపిల్ల యున్నది. ఆపిల్లనుమీయబ్బాయి కియ్యవలెననివా రాలోచించి వారిపురోహితుడిని పంపిచారు. ఆయన వీధియరుగుమీద కూర్చున్నారు.

రాఘు—ఏమిటీ! వీధరుగుమీద కూర్చున్నారా? ఆమాట ముందుగా చెప్పావుకావేమయ్యా. జాతకవిషయములో మన మనుకొన్నమాటలు కొంపతవ్వి ఆయనకు వినబడలేదుకదా.

చిదం—అబ్బే! ఎక్కడో అరుగుమీద చివర కూర్చున్నాడు. ఆయనకు వినబడలేదు.

రాఘు—సరే! అయితే ఆయనను తీసుకొని రండి.

చిదం—చిత్తము, [అని వెళ్ళి రాయప్పఅవధానులుగారినితీసుకొని ప్రవేశించును.]

రాఘు—దయచేయండి అవధాన్లుగారూ! నమస్కారము

చిదం—వీరేనండి రాయప్పావధాన్లుగారు; గోపరాజు నరహరిరావుపంతులుగారి పురోహితుడు. షోడశకర్మాధికారి; స్మార్తంలోవీరెదుట మరెవరు నిలబడలేరు. స్వాధ్యాయంకూడా గట్టిగా వచ్చును.

రాఘు—అలాగా! విన్నాముగాని దర్శన మెప్పుడు చేయలేదు.

చిదం—నరహరిరావుగారికొమార్తెను మనబ్బాయి కివ్వవలె నని యుద్దేశ మున్నది. ఆపనిమీద వీరు దయచేసినారు.

రాయ—చిత్తము ఆపనిమీదనే నేను వచ్చినాను. గోపరాజు వారంటే దేశపరిఖ్యాతులు. అల్లూరువారంటే అంతకంటేప్రసిద్ధులు. అందుచేత మీరుభయులు వియ్య మందితే జనకమహారాజు దశరథమహారాజు వియ్యమందిన ట్లుంటుంది.

రాఘు—అబ్బో! అబ్బ! రాత్రీపగలూ నిద్రాహారం లేకుండా పీక్కుతింటున్నారండి సంబంధముకోసము. సబుజడ్జీగారు కోదండరామయ్యపంతులుగారు తమపిల్లనే యిస్తామంటున్నారు. డిస్ట్రిక్టకలెక్టరు గోపాలంగారు తమపిల్లను చేసికొమ్మని బలవంతపెడుచున్నారు. భద్రంపేట జమీందారుగారు మీతో వియ్యమందితే చాలు మాపిల్ల నేలాగైనా మీలో పడేసుకోండి యని వర్తమానంమీద వర్తమాన మంపుతున్నారు. ఉత్తరాలొస్తున్నాయి. మనుష్యులొస్తున్నారు. ఎన్నివేలు కావలెనంటే అన్నివేలువరదక్షిణ యిస్తామంటున్నారు, బాలతొడుగు వెయ్యిరూపాయలు నగ లిస్తామని కొందఱు, రెండువేలిస్తామనికొందఱుమూడువేలిస్తామని కొందఱు బతిమాలుతున్నారు.

చిదం—అవునవును. వీళ్ళకు జవాబు చెప్పలేక ప్రాణము విసికి పోతున్నది.

రాయ—రాఘవరావుపంతులుగారి సంబంధమంటే యెవరు వదలి పెడుతారు? ఇటువంటి పరువుగలసంభంధము తల్లక్రిందల తపసు చేసినా దొరుకుతుందా? మీతో వియ్యమందడాని కెవరదృష్టము చేసికొని పుట్టేరో వారికి లభ్య మౌతుంది.

చిదం—నిజమే! నియ్యోగులలో అల్లూరువారంటే దేశదేశాలు పేరుమోచినవారు స్థితిగతులుచూస్తే చాలాగొప్పవి. సాలుకు నా

లుగువేలరూపాయలు భూములమీదవస్తవి. కొడుకునక్కంటికి వెయ్యి రూపాయలు ఆస్తి. ఇనంతా రాఘవరావుపంతులుగారి స్వార్జితమే. ఇదిగాక ముప్పది నలుబదిరూపాయలు వడ్డికి తిరుగుచున్నవి. పదివేల రూపాయలు జవాహరివున్నది. సాంప్రదాయము మంచిది. వీరు దంపతులిద్దరు మిక్కిలియోగ్యులు. ఈకాలపువారు కారు. పిల్లవాడు లక్షణమైనవాడు. చదువులోనేమమిరపకాయ. ఈలాటిసంబంధందొరకమంటే దొరుకుతుందా? ఈపిల్లవాడిజాతకం అఖండజాతకం జాతకరీత్యాచూస్తే హైకోర్టు జడ్జీపని చేసేటట్టున్నాడు.

రాయప్ప—అందుకనే మేమంతా యీలాపాత్రేయపడడం.

రాఘు—అయ్యా! అవధానులుగారు! తమరు శ్రమపడి దయచేసినారు. ఏంచెప్పడానికి నాకేం తోచడంలేదు. నరహరిరావుపంతులుగారిని నే నెరుగుదును, గోపరాజువారికి మాకూకూడా యిదివరకు సంబధము కలిసిందే, మాపిన్నత్తగారి మనుమడికి గోపరాజుగారిపిల్లనే యిచ్చారు. అయితే వకటిరెండు చిక్కులున్నాయి యిందులోను. ఈరోజులలో పిల్లవాళ్ళు మునుపటి పిల్లవాళ్ళుకారు మాఅబ్బాయి "బాబయ్యా! నేను బియ్యేప్యాసుఅయితేనేకాని పెళ్ళిచేసుకో"నని పట్టుపట్టికూర్చున్నాడు. ఎంతమంది చెప్పినా వినడంలేదు. పైగావాడికి పందొమ్మిదేళ్ళువెళ్ళి యిరవైయేళ్ళు వచ్చినవి. వాడేమోగాని పదహారోయేటినుంచి పెండ్లిచేసుకోనని దెబ్బలాట. లేకపోతే పదహారోయేటే పెండ్లయిపోను వాడికి. ఈనాటిపిల్లవాళ్ళ కెంతతోస్తే అంతేగాని పెద్దవాళ్ళుచెప్పడం వినడంలేదు. వాడితో నాలోచించిగాని నేనేమాటాచెప్పడానికిన్ని వీలులేదు. ఒకవేళ కట్నం, కానుకలవిషయమై సందేహముండి నేనీలాగంటున్నా ననుకొన్నారేమో? కట్నాలంటె నాకు తలనొప్పి. అది ఆడవాళ్ళవ్యవహారంగాని మన వ్యవహారంకాదు. సాం

ప్రిదాయం చూడవలె; పిల్ల లక్షణంగా వుందా లేదా. ఆరోగ్యంగా వుందాలేదా, అని చూచుకోవలె, డబ్బు పావనమటండి! డబ్బు బోగం ముండ గడిస్తుంది. కట్నాలడిగేవాళ్ళను చూస్తే నాకుమంట. అదిగాక మగపిల్లలకు నుంచిచదువుకునే వయస్సులో పెండ్లి చేస్తె చాలాచిక్కులున్నాయండీ. అందుచేతనాకూయిష్టములేదు. చిన్నప్పుడుపెండ్లిచేయడం. అయితే మాఅమ్మగారు త్వరగా పెండ్లిచేయుమని పట్టుపడుతుంది. మావంశములోనండి మాతృదేవతమాట కదుగుదాటము. అందుచేత మాపిల్లవాడికి నేలాగైనా నప్పించి యేలాగైనా వివాహము చేయవలెనని ఆలోచిస్తున్నాను. ఐతే నరహరిరావుపంతులుగారి కుమార్తె జబ్బుగానున్నదని యెవరో చెప్పినారండీ!

రాయ—జబ్బేమిటిలెండి. ఏదో ఆమధ్య దగ్గు, జ్వరం, వచ్చి కొంచెంనుస్తీ చేసింది. మందిప్పిస్తారు తగ్గింది, పర్వాలేదండి.

రాఘు—సరే! నేనాలోచించి వర్తమానం చేస్తానని నరహరిరావుగారితో మనవిచేయండి. తమరు రేపు వెళ్ళవచ్చును. ఈవేళకుండండి.

రాయ—చిత్తము ఆలాగే వుంటానండి. ఏదోవిధంగా తమరనుగ్రహించాలి.

రాఘు—సరే చూతాముగదండి.

(రాయప్పావధాని నిష్క్రమించు చున్నాఁడు.)

చిదం—తమతో అబ్బాయి వివాహమువిషయమై వకటి రెండు సంగతులు మనవిచేయవలెను. మనమిద్దరము బెజవాడవెళ్ళి నండూరివారిపిల్లను చూచినాముకదా! వారు వెయ్యిన్నూటపదార్లు కట్నమిస్తామన్నారు, లాంఛనం జరుపుతామన్నారు. పిల్లను తమకళ్ళతో తమరే చిత్తగించారు. రంభలాగుంటుందికదా! మతాబాకాని

అదిపిల్లకాదు. అమ్మగారికి కూడా ఆపిల్లను చేసుకోవాలనే వుంది. తమ రేమంటారో ఆవిషయంలో.

రాఘు—ఆపిల్లకు బాలతోడు గేమయినావుందా?

చిదం—అదిలేదు. ఏదో నూరురూపాయలు వస్తువులకంటెయెక్కువలేదు.

రాఘు—పిల్లబాగానేవుందికాని యేదో ముచ్చిబొమ్మలాగుంది. కళా కాంతులులేవు అయినా సంసారిదాని కందమెందుకయ్యా? బోగముదా యేమిటి? "భార్యా రూపవతీ శత్రుః" అన్నాడు శాస్త్రకారుడు. అటువంటిపిల్ల యింట్లోవుంటెచిక్కు. నాకాపిల్లవద్దు.

చిదం—సింగరాజువారిపిల్లను చూచిరమ్మన్నారు, చూచివచ్చాను. ఆపిల్లా లక్షణంగానే వుంది. పెద్దపిల్ల. ఆరుమాసములకు కాపురానికి వస్తుంది. అబ్బాయికి యీడూ జోడని నాఅభిప్రాయం. వారుకూడా వెయ్యిన్నూటపదార్ల కెక్కువ యియ్యలేమన్నారు.

రాఘు—అంతపెద్దపిల్ల మన కెందుకండీ! పిల్లవాడి చదువు చెడిపోతుంది. పెండ్లాముతో గాపురం చేస్తూచదువేమిటి వెధవచదువులు.

చిదం—వాడ్రేవువారిపిల్లను చూచిరమ్మని తమరు సెలవిచ్చారు. ఆపిల్లనుకూడా చూచివచ్చాను. ఆపిల్లకు తండ్రి సంగీతం చెప్పించేడండి ఆహాహా ! వీణపుచ్చుకొని యెంతబాగా పాడిందనుకొన్నారు. శేషు వాలకించేట్టుగా పాడిందండి! ఆపిల్లను చేసుకుంటేబాగుంటుందండి. పిల్లకూడా దబ్బపండులా గుంటుందండీ. ఆపిల్ల తండ్రి కట్నం కానుక నాకు తోచింది పెడుతాను. ఖండించి నన్నేవ రడుగ కూడదంటున్నాడు.

రాఘు—ఆపిల్ల నాకేకాదు నాశత్రువులకుకూడా వద్దుబాబూ! సంగీతము నేర్చుకొన్న కోడలున్నదంటే కొంపకప్రతిష్ట. కొంప బోగ

ముదానికొంపై పోతుంది. ఎక్కడెక్కడలేని సంగీతపాటకులు వచ్చి సావిడి నిండుతారు. ఆపిల్ల మనకువద్దు.

చిదం—రాచర్లవారిపిల్లవున్నది. ఆపిల్లను మీాఅమ్మగారు భార్యాగారుకూడా చూచారు. పిల్లభారతభాగవతాలు గడగడచదువు తుంది ఇంగ్లీషుకూడా, కొంచెము వచ్చును. ఇస్కూలులో చదువుకొ నేటప్పుడెన్నో బహుమానాలుకూడా పుచ్చుకొన్నదట. చాలా తెలివి గలది. పచ్చగావుంటుంది. చేరడేసికండ్లు కట్నంవిషయంలో సందేహం గావుంది. లాంచనాలు, అన్నీకలిసి వెయ్యిరూపాయలకన్న యెక్కువి య్యరట.

రాఘు—భారత భాగవతాలు చదువుకొన్నకోడ లెందుక య్యా మనకు? ఉద్యోగంచేస్తుందా, ఊళ్ళేలుతుందా? వాకిలూడ్చుకొ ని యిల్లలుక్కొని, మగడికింత అన్నమువండిపెట్టి కాపురం చేసేదికావ లెకాని, చదువులు సరస్వతులెందుకు మనకు.

చిదం—అయితే తమఅభిప్రాయమేమిటో చెప్పండి మరి—

రాఘు—గోపరాజువారిపిల్ల ఏలాగుంది? వీరిసంగ తేమిటి?

చిదం—చెప్తావినండి! గోపరాజువారిసాంప్రదాయం మంచిది ఆయన చాలాయోగ్యులు. భార్యకూడా అటువంటిదే నిరంతరాన్న ప్రదాతలువారు. వారిపిల్లకు పన్నెండేళ్ళున్నవి. మూడువేలు రూపా యలు కట్నమిస్తారు, రెండువేలరూపాయలు బాలతొడుగండి. రా నూపోను రెలుఖర్చిస్తారు. వియ్యపురాలి లాంఛనాలకింద మూడు వందలిస్తారు పెండ్లికుమారుడికి వెండిచెంబులు కంచం, పట్టుబట్టలు ఉంగరం ఉత్తరజంధ్యాలువగైరా లిస్తారు. చాలావైభవంగా పెండ్లి స్తారు.

రాఘు—పిల్లయేలాగుంది?

చిదం—పిల్లబంగారపు బొమ్మకాని—

రాఘు—కాని అంటున్నా రేమిమీరు?

చిదం—మీదగ్గిర నిజం దాచకూడదు. ఆపిల్ల రెండుసంవత్సరములుగా జబ్బుగావుంది. క్షయజాతిజబ్బు నానాటికి చిక్కిపోతుంది. తండ్రిగారు చాలామందులిప్పిస్తున్నారు. అవేమి ప్రయోజనంగావున్నట్టు కనబడదు. పిల్లకు యటూకానివయస్సయింది. బ్రతుకుతుందో లేదో యెవరూచెప్పలేరు. పెండ్లిచేయవద్దని బంధువులు పట్టుపడుచున్నారు. ఆయన చాదస్తుఁడు; కర్మిష్టి; బ్రతుకదని పెండ్లిచేయడంమానివేస్తే ఆయుఃప్రమాణము దైవాధీనము తీరా బ్రతుకుతుందేమో జబ్బులోనే రజస్వలవుతుందేమో యనిభయము. అటువంటిపని జరిగితే నరహరిరావుగారు శాస్త్రంలో చెప్పినట్లు గంగాప్రవేశం చేస్తారుగాని జీవించరు. బ్రతుకుతుందని తెగించి అయిదారువేలు ఖర్చుపెట్టి పెళ్ళిచేస్తె తీరా చచ్చిపోతే ఇంతసొమ్ము దండుగని బంధువులు పెండ్లిచేయవద్దని సలహాచెప్పుచున్నారు. ఆయన పెండ్లిచేయక మానను దైవయోగ మేలాగున్నదో అని నిశ్చయించినారు ఆయనసొమ్మును లెక్కచేసేవారు కారు అటువంటి బిడ్డేపోతే సొమ్ములెక్కేమిటన్నారు, రాయప్పవధానిగారినికూడా అడిగాను. ఆపిల్ల జీవించదన్నారన్నారాయన. అయితే తండ్రిప్రాణంగనుక జీవిస్తుందని ఆశ ఆయనపెట్టుకొన్నారు పైగ రజస్వలవుతుందనే భయంచేత పెండ్లిచేస్తున్నారు. ఈవిషయంలో తమయభిప్రాయమేమిటి? ఇంతమాత్రం కట్నంవచ్చేసంబంధముమరిఒకటిలేదు.

రాఘు—అయితే పిల్లజీవించదని స్పష్టముగా చెప్పాడా ఆయన?

చిదం—ఆహా! స్పష్టముగా చెప్పాడు. వచ్చినవైద్యులందరు పిల్లనుచూచి పెదవి విరుస్తున్నారట.

రాఘు—వైద్యులనఁగా దేముళ్ళాయేమిటి! వాళ్ళు తప్పక బ్రతుకుతా రన్నవాళ్ళు చావవచ్చును, వాళ్ళు చస్తారని ఆశవదులుకొన్నవాళ్ళు జీవించి రాళ్ళలాగ నుండవచ్చును. ఆయుర్దాయము వీళ్ళనోట్లో

నున్నదాయేమి. వైద్యులమాటే ఆలాగుండగా రాయప్పవధానులమూటమన మేమంత నమ్మగలము? ఎందుచేతనోగాని, ఆపిల్లనే మనవాడికి చేసుకోవలెనని నాకు బుద్ధి పుట్టినది.

చింద—"జనవాక్యం తు కర్తవ్య" మన్నాడు. పదిమంది బ్రతుకదని చేప్పుచున్నారు మనం చేసుకోవడ మేమి బాగున్నది.

రాఘు—బతక్కపోతేంలేతురు మనలో మనకు సందేహాలెందుకు నామనస్సులో నున్నమాట చెప్తావిను. మూడువేల రూపాయలు కట్నమిస్తారు; రెండువేలు రూపాయలు బాలదొడుగు పెడ్తారు. రాను పోను ఖర్చు లిస్తారుకదా! మనం తరలివెళ్ళిమూడునాలుగునందలరూపాయలతో పెండ్లి కానిచ్చివత్తాము. పిల్లచస్తె దినవాగఫుఖర్చు కదా! శాస్త్రిగారు వెంకటావధానులకు యిరువైయ్యదురూపాయలిస్తే దినవారాలంతా తేల్చివేస్తాడు. ఏలాగైనా మనకీవ్యాపారంలో అయిదువేలరూపాయలు లాభం.

చిదం—తమరుచెప్పినమాట నాకు నచ్చిందిగాని తరువాత తమపిల్లవాడిని రెండవ పెండ్లివాడంటారు.

రాఘు—అంటే అన్నారు. అన్నందువల్ల మనకొచ్చిననష్టమేమయ్యా? రాదాయనంటే రెండవపెండ్లికి స్నాతకముండదు. అది మరీ మంచిది. శ్రమా లేదు. ఖర్చులేదు. ఈవివాహమువల్ల అయిదువేల రూపాయలు లాభమొస్తున్నాయి. రెండవసారి పెండ్లికి మూడువేలైనా గుంజకపోను. మానియోగులలో మొలతాడుకట్టినమగపిల్లవాడు కనబడడంలేదు. అందుచేత యెంతకట్న మడిగితే అంతకట్నం పోస్తారు. గావడానికి వీలున్నప్పుడురాబట్టుకోవద్దా. సొమ్ముచేదాయేమిటి? సభలలోనికివెళ్లినప్పుడు, పదిమందిలోకూర్చున్నప్పుడు, కట్నాలపద్ధతి మంచిపద్ధతికాదయ్యా అని నేనూ అంటాను. నిడదవోలులో జరిగిన సంఘసంస్కరణసభలో నేను గొంతెత్తి అఋవలేదూ? ఎవరైనా అడిగితే ము

సలిముండ మాఅమ్మబ్రతికుంది గదా దానిమీద పెడతాను. ఆబిడ్డ జీవించి యున్నందుకు నాకీ ఉపకారంచేస్తుంది రెండవది నాపెండ్లా మున్నదికదా! అది కొంచెమైనా చమవుకోలేదు. మూర్ఖపుపట్టు పట్టు తున్నదని దానిమీదికి తోస్తాను. శతకోటిదరిద్రాలకు అనంతకోటి ఉపాయాలు."

చిదం—మీరు చెప్పినదిచాలా బాగున్నదండీ! ఇదితోళ్ళవ్యాపారంవంటిది. చచ్చినజంతువులతోళ్ళతో న్యాపారంచేసేవాళ్లు కొందఱు, బ్రతికినతోళ్ళతో వ్యాపారం చేసేవారుకొందఱు, దీనికి చాలింగింకొకటిలేదు సరేనేను వెళ్ళి నరహరిరావుపంతులుగారిదగ్గర తాంబూలం పుచ్చుకొనిరానాయేమిటి?

రాఘు—అవశ్యము మీరువెళ్ళి తాంబూలం పుచ్చుకొనిరండి! కట్నం మూడువేలు, వియ్యపురాలిలాంఛనాలు మూడువందలు, రానుఖర్చులు నూరు పోనుఖర్చులు నూరు మొత్తం మూడువేలఅయిదువందలు వచ్చేటప్పుడు పట్టుకొనిరండి

చిదం—చిత్తము! మధ్యాహ్నము వెళ్ళుతాను.

(ఇద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు)

రెండవరంగము.

(రాఘవరావు, చిదంబరదీక్షితులు, నరసింహారావు,)

(ప్రవేశించుచున్నారు.)

నర—పాపము! తమకు చాలాకష్టమువచ్చింది. పిల్లవాడికి సరిగ్గా యిరవైయేండ్లయినా లేవు. అప్పుడే వివాహం కావడం, భార్యాపోవడం. చాలాకష్టము.

చిదం—అది పూర్వజన్మకృతమండి! రాఘవరావుగారు ధర్మరాజుగారు. ఆయన కిటువంటికష్టము రాతగ్గదికాదు. ఆయనమట్టుకు గ

ర్భవాసానపుట్టిన కూతురుపోయినట్టుందికాని, కోడలుపోయినట్టులేఎం డి! ఆపిల్ల కోసంరాత్రీ పగలూ కంటికి నేలకు ఏకధారగా విచారిస్తు న్నారు.

రాఘు—నరసింహారావుగారూ నాగృహలక్ష్మి వెళ్ళిపోయింది తెలియక భంగపడిపోయినామయ్యా! ఇంతబ్బుగావుంటే యెంతవెఱ్ఱి ముండాకొడుకైనా చేసుకొంటాడండీ? కొంచెము జలుబుచేసి దగ్గుజ్వ రమన్నారుగాని, యీలాంటి దారుణరోగమన్నారుకారు; ఇరవైరోజు లైనాకాలేదు పెండ్లయి, అబ్బబ్బబ్బ! ఈదుఃఖం నేను భరింపలేకుండా వున్నానండీ! దిగాలుపడికూర్చున్నాడు పిల్లాడు. వాడిమొఖంచూచి నే ను భరింపలేకుండావున్నాను. మాఆబిడా! మాఅమ్మాచేసే గోలకు మి తమేలేదు. ఆబతికిన నాలుగురోజులే పాపము పిల్ల మాయాబిడను పు ట్టుకొని వదలింపెకాదటండీ! ఎంతఆపుకున్నా మగవాణ్ణి నాకేదుఃఖమా గలేదు ఆడవాళ్ళ కాగుతుందా?

నర—రాఘవరావుగారూ తమరు ధైర్యమవలంబించియుండ వలె విచారించిన కార్యమున్నదా? ఆపిల్ల మనకు ప్రాప్తం లేదు యింతకు.

రాఘు—ఇంతకూ నాదినములు మంచివికావు. లేకపోతే బం గారమంటిపిల్ల దక్కకపోతుందా?

నర—చిత్తము నేను సెలవుపుచ్చుకుంటానండి తమకు వేతే చెప్పవలసినవారెవరు లేరుగదా.

రాఘు—చిత్తము. నే దిగడతానండి!

నర—(నిష్క్రమించును.)

చిదం—పంతులుగారూ చిన్నరహస్యము. మాచిరాజు జనార్ద నరావుపంతులుగారు తమతో వకమాట మనవిచేయమన్నారు. వారిద గ్గరపిల్లవున్నది. రెండువేలు కట్నం, వేయిరూపాయలుబాలతొడుగు,

రామూపోమూఖస్సులిస్తామనుకున్నారు. ఏం సెలవు? పిల్లపోయి యీవాళకి మూడమరోజనుకే అంటుంది. మైనరోజులు వెళ్ళనీ, తరువాత మాట్లాడదామనుకున్నాను.

రాఘు——ఏక్కినక్లోయుండి. నచ్చు తెలిసి. ఆలాగంటారయ్యా! కైంలాపేమ. సింగినాదంగూలేదు. ఇలాజెప్పు వాళ్ళతోటి మూడువేల కట్నమూ రెండువెల బాలతోడుగూ పెట్టుదుము. పదుమూడోనాడే పెండ్లి చేస్తామను.

చిదం——అలాగేచేస్తారుకాని, మెలతో తాంబూలమెల్లాపుచ్చుకుంటాం, కాస్త అప్పడం వడియమెల్లా పెట్టుకొంటాం.

రాఘు——ఇందుకేమీాకు నై. స. బు. పె. పేర్లువచ్చింది మీా వ్యవహారమంతా శుద్ధవైదికం. తాంబూలాలు పూర్తినతల్లికొడుకెళ్లిపుచ్చుకొస్తాడు. అప్పడాలు వడియాలు మీాయింట్లో పెట్టించుడబ్బిస్తాడు.

(అంతట నారాయణమూర్తిగారు ప్రవేశించుచున్నారు)

చిదం——ఉష్! ఉష్ నరహరిరావుపంతులుగారి బావమరిదిగారు నారాయణమూర్తికారు వస్తూన్నారయ్యా.

రాఘు——ఏరీ? ఏరీ? ఆలాగా (అని యేమప్పు మొగము పెట్టును)

చిదం——దయచేయండి నారాయణమూర్తి పంతులుగారూ ఇక్కడేవున్నారు పంతులుగారు.

రాఘు(మెల్లగా) దయచేయండి. (అనిచేయిచూపును.)

నారా——చిత్తము. (అని కూర్చుండును.)

చిదం——ఎంతోఅంత ముచ్చటపడి వియ్యంపొందితే దైవమోర్వలేకపోయినాడు.

నారా——ఏంచేయను. అదృష్టమాలాగున్నది. తమరేమో నగలు పంపించమని వర్తమానమంపించినారట నరహరిరావుగారికి.

బలవంతబ్రాహ్మణార్ధ ప్రహసనము.

రంగము 1.

[అప్పుడు దామోదరయ్య యను కరణము, అన్నంభొట్లను బ్రాహ్మణుడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

అన్నం—(తనలో) అబ్బబ్బా! తల్లితద్దిన మెప్పుడో యెరుగని వాళ్ళతో వేగడము చాలకష్టము. వీడితల్లితద్దినం వీడికి జ్ఞాపకము లేదట. నేను చెప్పవలె నట! పురోహితుడను ముండాకొడుకును అవడం చేతను నాకర్మం కాలింది. ఇంతప్రొద్దెక్కి ఎందుకు వొచ్చావని వీడు మీద బడి కరుస్తాడేమో! వీ డమ్మకడుపు కాల. వీడు తగనిముండా కొడుకు. పెందలకడనే వత్తామంటె యీరోజునె కల్లుపాలెంలో యీ డిగవా డింట్లో తద్దినం వచ్చింది. వెళ్ళకపోతే నిక్షేపంవంటి రెండుపాత్ర్లగంగలో కలిసిపోతవి. ఆకక్కుర్తిచేత యింతపొద్దెక్కింది. ఈరహస్యము వీడితో చెప్పడానికి వల్లకాదు. అయినప్పటికి ఒకధైర్యమున్నది. వీడు పేరుకు బ్రాహ్మడేగాని కర్మిష్టి గాడు. వట్టిమాలముండాకొడుకు. అదిగో! బారెడుచుట్ట నోట్లో బెట్టుకొని కొరివిదయ్యంలాగ వీధిఅరుగుమీద గూర్చున్నాడు. ఏమైతే అయింది. వెళ్ళిచెప్తాను.

దామో—(చూచి) ఓహ్హోహో! అన్నంభొట్లుగారా! ఏమి యీలాగదయచేశారు? ఎదయినాశ్రాద్ధముందా ఏమిటి బాబు! అటువంటి వుంటేగాని యీశ్రాద్ధాలగద్దలు మావూరిమీద వాలవు.

అన్నం—మీరన్నమాట నిజమే. ఇప్పుడు మీశ్రాద్ధమే వొచ్చింది లెండి.

రామో—అదేమిటయ్యో! త్వరగా జెప్పు. కొంపతవ్వి మా యమ్మతద్దినంకాదుగదా యీవేళ? తిథేమిటి?

అన్నం—ఈవేళ మాఘ శు ౭ గాదయ్యా? మీ యమ్మగారి తిథి యీరోజునే కాదూ. ఆహాహా! ఎటువంటికొడుకులయ్యా! కన్నతల్లి ఆబ్దికమే జ్ఞాపకములేని మహా భావులు.

దామో—ఓరి! నీయమ్మకడుపు కాల! తద్దినమైతే నిన్న మొన్న చెప్పక యీవేళటయ్యా చెప్పడం! ఇప్పుడేలాగ? నాకు గోర్టుహీరింగులే జ్ఞాపక ముంటాయిగాని తద్దినాలు జ్ఞాపక ముండవు. ఆమాట తెలిసివుండి నీ వింతపొద్దెక్కి రావడం బాగున్నదా?

అన్నం—నేను పొరుగూరునుంచి రావలసినవాణ్ణి గనుక తీరుబడి లేకపోయింది. నా కాపరం చేపలపల్లె ఆయె. మీకాపరం చీపుళ్ళదిబ్బాయెను. ముందువత్తామంటు ముష్టియెత్తుకొనే ముండాకొడుకును తీరుబడి లేదాయెను. మీకు జ్ఞాపకములేదాయెను. ఇదంతా నా ప్రారబ్ధమండి. ఇప్పుడైతే యేమిమించిపోయింది. ఇప్పుడు జాముపొద్దుకన్న యెక్కువయెక్కలేదు. మూడుజాములలోపుగా తద్దినమవుతుంది. కానీ—

దామో—అసాధ్య మొచ్చిందే! దానికోసం తటపటాయిస్తున్నాను.

అన్నం—ఏమిటి ఆ అసాధ్యం. అసాధ్యాలన్ని నేను సాధ్యాలు చేస్తాను చెప్పండి.

దామో—సరే. విను. రాత్రి మా ఆవిడ వుల్లిపాయలపులుసు కాచింది. అదిఎంతో పాకానబడింది. పొద్దిటికూడా పులుసుమిగిత్తే అది పోసుకొని చద్దిఅన్నం తిన్నాను. అందుకని పెద్దసందేహంగా వుంది.

అన్నం—(తనలో) ఓరివీడితాడు తెగ! వీడు గొప్పఅసాధ్యం తెచ్చాడు. పోనీ యీరోజున శ్రాద్ధంమాని రేపు పెట్టుతామంటె రే

వు మావూళ్లో గమళ్ళగంగడి చిన్నదినం అక్కడికి పోక తీరదు. అం దుచేత ఏవో టప్పాలు గొట్టి యీరోజు నేకానిచ్చేస్తాను.

దామో—ఏమిటయ్యా! ఆలోచిస్తున్నావు ? ఏమీ పాలు పోలేదా ఏమిటి?

అన్నం—బాబూ! మీరు తెచ్చినపేచీ సామాన్యపుదా? ప చ్చినెలకాయ గొంతున బడ్డట్టుంది. ధర్మశాస్త్రం గట్టిగా ఆలోచి స్తున్నాను. అయితే మీరు మొగం కడుక్కున్నారా ?

దామో—ఏమి ఆలా గడుగుతున్నారు?

అన్న—మీ మొగంమీద బొట్టు చెరిపోలేదు. అందుచేత క డుక్కోలేదనుకున్నాను.

దామో—నిజమేనయ్యా ! మఱచిపోయినాను. పొరబాటే జరిగింది. తెల్లవారుజామున నేరైతువాడు వచ్చాడు. వాడేదో పేచీవ్య వహారము మాట్లాడుతూకూచున్నాడు. ఆమాటలసందడిని మొగం కడుక్కోడం మఱచిపోయి, కడుక్కున్నాననుకొని శీతగ్రాసం జేసేశా ను. ఇందు కేమైనాదారుందా? పోనీ రేపు పెట్టగూడదు.

అన్నం—అమ్మయ్యమ్మా! ఎంతమాట. యీ వేళే పెట్టితీరవలెను. శాస్త్రాలొప్పవు దీనికి నేను పరిహారం చేస్తాను వినండి. పలుగఱ్ఱ వే యకమునుపు చేసినభోజనం నిన్నటి భోజనముతో సమానము. ఇప్పు డులేచి చప్పుచప్పున మొగం గడుక్కో. దంతధావనం అయింతర్వా త భోజనం చెయ్యకపోతే యీరోజున నీవు బోజనంచెయ్యనట్టే.

దామో—వహోవ్వా! మహాబాగున్నదయ్యా ధర్మశాస్త్రం. అయితే మావూళ్లో రెండవబ్రాహ్మణంకొంప లేదని నీకు తెలుసునుగ దా. ఇప్పుడు భోక్తలెవరు దొరుకుతారు?

అన్నం—నే నొక భోక్తను గదా! మంత్రంకూడా నేనే చెప్తా ను. రెండవ భోక్తను చూడాలి. అదేకష్టము. ఒకపని చెయ్యండి. మీ

వూరి పుంతలో యిలా వెట్టివుంకన్ని వుండమనండి. ఆదారిని యెవరైనా బ్రాహ్మడు వెళ్ళుతూవుంటే దారి కడ్డంగొట్టి మనయింటివైపు లాక్కు-రమ్మనండి. ఎవడో ఒకడు దారిని వెళ్ళకపోడు.

దామో—వహవ్వా వహవ్వా! మీబుద్ధి పాదరసంవంటిద య్యా. నీపొట్ట వుపాయాలపుట్ట. నాకు రాజ్యము లేదుగాని వున్నట్లు యితే నీ కొకఅగ్రహారం పారవేస్తును.

అన్నం—రాజ్యముంటె యిలాటిమాట అనకపోదురు. లేదుగనుక శుష్కప్రియాలు చెప్పడంలో భారీ ఎక్కువ. ఈమాట కేమిగాని ముందు వెట్టివాణ్ణి పంపించండి.

దామో—ఒరే వెంక!

(అప్పుడు వెట్టివెంకడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

దామో—ఒరే వెంకా! నీవిప్పుడువెళ్లి మన వూరిపొలిమేర లో నిలుచుండి బ్రాహ్మడెవడైనా ఆదారిని వెళ్లుతుంటే వెళ్ళనియ్యకుండా మనింటికి దీసికొనిరా. ఎన్నిబతిమాలిన దాటిపోనియ్యవద్దు.

వెంక—చిత్తం బాబయ్యా! కామందులోరి శెలవైనాక బాపనోణ్ణె దాటిపోనిత్తానా? అట్టె తెగనీలిగాడంటే బాపనోడుమీాదమడి సంక లిరగమొదుత్తాను. అంతే!

దామో—ఒరే! కొట్టడంమాత్రం కొట్టవద్దు. నయంచేతనో భయంచేతనో ఏలాగో ఒకలాగు నాదగ్గిరకు తీసుకొనిరా.

వెంక—మాటన్నాగాని గొడ్తానంటండి.

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రంగము 2.

[వెంకడు పొలిమేరలో ప్రవేశించుచున్నాడు.]

వెంక—(తనలో) అబ్బబ్బా పొద్దు నెత్తిమీాది కొచ్చింది. బుర్ర మాడతావుంది సద్దిగెంజి తాగి రాలేదు. కడుపులో మాడ్తావుంది

ఈడబ్బడిసిగ్గొయ్య ఒక్క బాపనోడు రాలేదు. యెంచేపు గూకోను కాపులు మొగాలు కమ్మోరిమొగాలు గాపస్తున్నాయిగాని బాపనోడి మొకం కాపణ్ణేదు. ఇంటి కెల్లి సూంతగంజి తాగొద్దునా? ఎత్తె కర్నం గోరేమంటారో! బొమ్మడు దాటిపోయెనా కర్నపోడు నామీద మండి యేడుత్తాడు. ఈడమ్మచద్దెన్నంగాదుగాని నాకునకసా వొచ్చింది.

[అప్పుడు పురుషోత్తమావధానులవారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

పురు — నమో, నమో, భవతి, భవతి, జాయమానోహ్నం(అను పనస చదువుకొనుచు నడుచుచున్నాడు.)

వెంక — ఓబాపనయ్యోయి! అక్కడుండు! అక్కడుండు!

పురు — ఎవరు వారు?

వెంక — ఈవూరె రెట్టోణ్ణండి.

పురు — వెధవముండాకొడక! నాతోనీ కేంపనుంది? అంతదగ్గిరగా నిలుచుంటావేం? పో! దూరంగబో. నన్నుండమంటావెందుకు? వెధవా, దారిలో కొరివిదయ్యంలాగ నిలుచుని అందరికి అడ్డమొస్తావేమిటి.

వెంక — ఉండుండు మంలె పిచ్చికుక్కలాగ ఒకటే వరసని మొరుగుతావేంటి? నామాటంతా యినండి. యిన్నాక తిట్టొచ్చును.

పురు — నీమా టేమిటి? వెధవమాట. పొద్దెక్కుతూంది నేను తొందరగా పోవాలి. సదస్యంగుడ్డబోతుంది ముందూళ్ళో. నేను దోవనేనడుస్తుంటాను. వెనకాలేవొచ్చిచెప్పుతుండు. ఆమా టేమిటో

వెంక — నే నడ్డం లెగిత్తే యీటకుక్కలాగ అదేపరుగు నీవు; నాకు దొరుకుతావా బాపనయ్యా! నామా టినుం. మావూరి కర్నపాయనింట్లో చద్దెన్నమంట. అదేదో నీకు మెడతారంటరా! నిన్నుతీసుకొనిరమ్మన్నారు రాండి యెల్దాం.

పురు—మీవూరి కరణ మేమిటి? చద్దెన్న మేమిటి? నాకు బె ట్టడమేమిటిరా? ఆమాట సరిగా దెలియలేదు. మీకర్ణంగారింట్లో తద్దినమూ యేమిటి!

వెంక—అడుగదేగామును! మీబోటి బాపనోళ్ళ గొడవలు వోరికి దెలుస్తాయి. ఆ అన్నంబుట్టబామ్మడూను మాకర్నంగోరు సెప్పుకున్నారు. ఆగొడవలు నాకెందుకు గాని రాండి! యెల్దారి.

పురు—మంత్రం జెప్పడానికా యేమిట్రా నేను! నాకు తద్దినం మంత్రం రాదు.

వెంక—మంత్రిమో తంత్రిమో ఆవూసు నాకు తెల్దు; కూడా రాండి.

పురు—నేను రాను. అవతల వూళ్ళో సదస్యపువేళ మించిపోతుంది. దొరికే జామారుగుడ్డ కాస్తా పోతుంది.

వెంక—రాకపోతే నేను వొదిలిపెట్టేవోణ్ణి గాను.

పురు—(కోపముతో) ఒదిలిపెట్ట కేంజేస్తావురా దొంగముండాకొడకా! చెప్పతీసు కొట్టిస్తాను. బొండవేయిస్తాను. తవ్విపాతేయిస్తాను. వెధవా! దారెం బడి వెళ్ళనియ్యకుండా అడ్డపెడ్తావా? ఎంతపొగరెక్కావు. గొడ్డుమాంసం దిని కొవ్వెక్కావు. కొవ్వుతీయిస్తా జాగ్రత్త!

వెంక—అబ్బోసి నాయనా! బండనేయింతావా? కొవ్వుదీయింతావా? బయమేస్తావుంది. ఎలకబొక్కలో దాక్కోవాలి ఏయించావుచాల్లేరా! రా యీపాటికి. మీలాంటి బూడిదబూసుకున్న బామ్మడికే జడుత్తా ననుకొన్నావా యేంటి? నువ్వేం తాలూకచ్చేరి బంటోతువా? పోలీసుజవానువా? ముంచీబువా? కరణానివా నీకు జడ్సేటందుకు? రుద్దరాసిగయ్యలు మెల్లో యేసుకొని ఒంటినిండా ఎలిమిడి బాముకోంగానే బయ మనుకున్నావా యేమిటి? కర్నాలయింటి కొత్తే సెడిపో

తావా యేంటి నువ్వు? పప్పుకూడు పప్పులు కాయగూరలు దప్పళా లు దొబ్బితింటావు. నెయ్యన్నం తింటానికి కట్టపడతావు గామోసు? రా రా! యీపాటికి.

పురు—వెధవకొడకా! నే రాను. ఏంజేస్తావో చేయి.

వెంక—ఏంజేత్తానా! నీలిగావంటే ఆకాంతపని చేత్తాను.

పురు—దిక్కుమాలినముండాకొడకా! యేంపని జేస్తావురా?

వెంక—ఏంపని జేస్తానా! మీాద మడీ ముట్టుకుని జెబ్బలు రెండు మట్టుకొని చచ్చినగేద్దూడను లాక్కెల్లినట్టు లాక్కెల్లి మాకర్నంగోరి యీవరుగుమీాదమూరేత్తాను. అప్పుడు నీతెగు లొదుల్తది పెద్దనుడిసి తరాగా రావయ్యా బేమ్మడాని మెల్లిగా బతిమాలుకొని బతిమాలుకొని అడుగుతావుంటే తాడిసెట్టెక్కి మొగుల్లో గూకుంటావు.ఇవతల మాలోడేగాని అంత శాతగానోడుగాడు. మల్లానూసొ్క! మరి నాతమూాసా ఏంజేత్తానో. గింజుకున్నానంటే దిమ్మ తిరగేత్తాను ఎట్టెంకడంటే ఓడనుకున్నావేమిటి? సచ్చెదవ గాడు. పట్టుకుంటె ఒదల్డు. పిశాసం. కతుపునింపాకూడెట్టాడు రమ్మంటే తడిసినసులకమంచంకుక్కలాగ బిఱ్ఱబిగుత్తా వేంటి? మీాబాపనోల్లు నన్ను పిలుగ్రి గాని పిలిత్తేనా కమ్మగా గూకొని పప్పు ల్తిందును.

పురు—(తనలో) ఈదుర్మార్గుడి వైఖరి నుతిమించి రాగానపడింది. తాగివచ్చినట్టున్నాడు. నేను మోటతనంజేసి రానంటే నామర్యాద నిలిచేటట్టు కనపళ్ళేదు. మాలముండాకొడుకుకు భయమూ భక్తా? మీాద పడి ముట్టుకొని వాడన్నంతపని జేస్తాడు. అంచేత నేనే మాట దక్కించుకొని వీణ్ణి బతిమాలడంకంటె ఎంత మోటముండాకొడు కయినా బ్రాహ్మణుడు గనుక కరణాన్నే అడిగి తప్పించుకు వెళ్ళడం మంచిది. మోటసరసం చెయ్యగూడదు. (ప్రకాశముగా) పదతా! ఒస్తున్నాను మీాకరణంగారిదగ్గిరికి. ముందునడు. దారిచూపించు.

వెంక—చిత్తం బాపనయ్యాగోరు! ఇది బుద్ధికల మాట. రండి! నాయెనకాల రండి! ఒచ్చినట్టే వచ్చి పారిపోయేవు సుమా బాపడా! పందినిగొట్టినట్టు గొట్టేత్తాను. నానంగ తెరగవు.

పురు—అట్టేపేలకు. నడు పెధవా. ఒస్తున్నాను.

(అని యిద్దరు నడుచుచున్నారు.)

వెంక—(కొంతదూరము నడచి) అల్లదుగో! కర్నంగారిల్లు లోని కెల్లండి. ఆయనే యిలాగొస్తావున్నారు. బాబయ్యాగోరు! ఇదుగో నండి బామ్మణ్ణి దీసుకోనొచ్చాను.

దామో—తీసుకొని వచ్చావా? ఏరీ? ఈయనేనాఏమిటి? మీ దేవూరండి?

పురు—మాది వేదపల్లి. తమరేనా యీవూరి కరణంగారు?

దామో—నేనేనండి. మీ రేవూరు వెళ్ళుతున్నారు?

పురు—కొక్కిరాయిపల్లిలో కోమట్ల యింట్లో వివాహమున్నది. సదస్యానికి వెళ్ళుచున్నాను. మీ రెందుకో రమ్మన్నారట.

దామో—ఈరోజున మాతల్లిగారి తద్దినం మాకు భోక్తలు దొరకలేదు. మాపురోహితు డొక డున్నాడు. రెండవ బ్రాహ్మడు లేక దారివెంట ఎవరు వెళ్ళుతూంటే వారిని పిలుచుక రమ్మని వెట్టివాణ్ణి పంపించాను. వాడు మిమ్ముల్ని తీసుకొని వచ్చాడు. మీరు రెండవ భోక్తగా ఉండవలె.

పురు—నారాయణ నారాయణ! ఎంతమాట! నేనుతద్దినబ్రాహ్మణార్థాలు మానేసి యిరవై ఏండ్లయింది. జీవపితృకుణ్ణైనంతకాలం చేశాను. మాతండ్రిగారుపోయినతర్వాత మానివేశాను. పైగానేను అవధానంచేశాను. కొద్దో గొప్పో కర్మిష్టిని. అటువంటివాణ్ని నేనాతద్దిన బ్రాహ్మణార్థం చేయడం? పైగా కొక్కిరాయిపిల్లి సదస్యంలో మాకు వరహా కిమ్మత్తుగల జామారు వస్తుంది. అది చెడగొట్టకండి.

అవన్ని అటుంచండి. తద్దినం రేపో యెల్లుండో అనగా బ్రాహ్మణులను పిలుచుకోవాలి గాని రెండుజాములయిన తరువాత తద్దినం రోజున దారిని పోయేబ్రాహ్మణ్ని కొట్టుకొనిరమ్మని వెట్టివాణ్ని పంపుతారా? మీరెంతనియోగ్య ప్రభువులైనా వెట్టివాడి చేతనా తల్లితద్దినానికి బ్రాహ్మణ్ని పిలిపించుకోవడం. చాలుచాల్లేవయ్యా! అన్ని అవకతొవకలేనా? ఎవరయ్యా మీపురోహితుడు? శిష్యుణ్ణి యీలాగు తయారు చేసినాడు?

దామో—మాపురోహితుడు మాకు తగ్గవాడే లేండి. వెట్టివాడు పిలిచాడని అభిమానంగావుందా? ఎవరు పిలిస్తేమి. బ్రాహ్మడు పిలిస్తే నీకు వరహాలు ఒలికాయా? వెట్టివాడుపిలిస్తే అవి లేక పోయినాయా? గొప్ప కర్మిష్టి నని చెప్పుకుంటున్నారు మీరు. యెక్కడ బ్రాహ్మడు దొరక్కపోతే కర్మ చెడిపోదా యీవేళ నాలుగురూపాయల జామారు కోసగం చూచుకుంటున్నారు గాని మీరు బ్రాహ్మణ కర్మకొరకు చూచుకోడంలేదు. అభావ మొచ్చినప్పుడు అవధానం చేసినవారైనా సరే దేవతార్చనపరులైనా సరే సోమయాజులుగారైనా సరే, బ్రాహ్మణార్థంచేసి బ్రాహ్మణీకం నిలపెట్టవలె. కర్మలు చేసేవారు మీరే యీలాగంటె మావంటివాళ్ళకు పారాగతమున్నదా

పురు—కర్మలు చెడిపోగూడదు. గాని బ్రాహ్మణార్థముచేసేవాడు చేయనివాడు అంటూలేదా? నామనవి విని నన్ను వదలి వెయ్యండి.

దామో—నిన్ను నేను వొదలను ఇక్కడనుంచి అడుగు కదిలినావంటే వెట్టి వెంకడిచాత నిన్ను కూర్చుండ బెట్టిస్తాను.

పురు—వీథిలోకి వెళ్లితే వెట్టివాడు పట్టుకుంటాడుగాని లోపలరాడు. నేను యింట్లోనే యుండి బ్రాహ్మణార్థానికి కూర్చోను.

దామో—మావంటశాల్లో గుంజకు నిన్ను విరిచి కట్టేసి నేను తద్దినం పెడ్తా.

పురు—నేను నాలుక పెరుక్కొని చస్తాను.

దామో—చస్తే శవానికైనా అర్చిస్తాను కాని నిన్ను వొదిలి పెట్టను.

పురు—నాయనా! యివిచేతులుగావు కాళ్ళు నన్నురక్షించండి (అని చేతులుపట్టుకొనుచున్నాడు)

దామో—ఇవి కాళ్ళుగావు చేతులు; కర్మనిలవండి. (అని కాళ్ళు పట్టుకొనుచున్నాడు.)

పురు—(తనలో) ఈముండాకొడుకు శతబంఢ: సహస్రబండ. కరణం తలుచుకుంటె మరణం తప్ప దన్నాడు. ఈవేళ యిక్కడ బలవంత బ్రాహ్మణార్థంతప్పదు. దేవుడా అనియేడుస్తూ నానిష్టంతా చెరుకొని బ్రాహ్మణార్థంచేసి తీరవలసిందే ప్రొద్దెన్నే లేవగానే పుట్టుకుంకముండ ఆమంగమ్మకుండ పేడముద్ద చేతిలో బెట్టుకొని ఎదురుగా వచ్చింది. అందుచేత నాకీయోగంపట్టింది (అని ప్రకాశముగా) ఊ సరే: బ్రాహ్మణార్థం చేస్తే రెండవ బ్రాహ్మడేడీ మఱి!

దామో—అదుగో మాపురోహితుడు అన్నంభొట్లు స్నానం చేసి యిపుడే వస్తున్నాడు.

పురు—(చూచి) అన్నంభొట్టుంగారూ! ఏవూ రండి మీది

అన్నం—మాదిచేపలపల్లె. మీది వేదపల్లి. మీరు నన్నెరుగరుగాని మిమ్మల్ని నే నెఱుగుదును.

దామో—అయ్యా మీరుగూడ స్నానం చెయ్యండి అప్పుడే మూడుజాములు గావొచ్చింది.

పురు—ఒక్కసారి స్నానంజేశాను. మీనూతిదగ్గరనే మళ్ళీ చేస్తాను. కాని అన్నంభొట్లుగారు! మీమెడలో జంఝుం లేదేమండి?

అన్నం—[తెల్లబోయి తనలో] ఎంత బ్రిమాదం జరిగింది. రాత్రి నల్లమందువాడికి డబ్బు లియ్యకుండా వస్తుంటే బోగంపాపి తల్లి

ముసలిముండ జంధ్యం పట్టుకు లాగి తెంపివేసింది. ఆమాట నేను మఱచే పోయినాను. ఉపాయంచేత దాటలేనా యేమిటి?

దామో.—జంధ్యం లేకుండా యల్లా బ్రాహ్మణార్థానికొచ్చావయ్యా.

అన్నం.—ఈ శ్రద్ధిన మెవరిది?

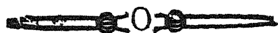
దామో.—మా అమ్మది.

అన్నం.—మీఅమ్మకు జంధ్య ముందా మఱి? మీనాయనకు జంధ్యంవుంది గనక ఆయన తద్దినానికి భోక్తకు జంధ్యముండవలెను అమ్మ తద్దినానికి జంధ్యమక్కరలేదు. ఇది ధర్మశాస్త్రసమ్మతమైన మాట. తెలిసివుండే చేశాను నేను. తెలియనివాళ్ళు మీరూరుకోండి. ఆయన మెడలోని జంధ్యంగూడ తీసివేయండి.

పురు.—మహారాజుల్లారా! నామెల్లో జంధ్యం తియ్యకండి. మీరు చెప్పినట్టు విని బ్రాహ్మణార్థం చేస్తాను. తర్వాత నాయేమ పేమొ నే నేడుస్తాను. పదండి స్నానం చేదాము. జన్మజన్మాంతర పాప ఫలం బయటపడి నాకీబ్రాహ్మణార్థం వచ్చింది.

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.

అద్భుత శ్రాద్ధ ప్రహసనము.

{ అప్పుడు సదాశివుఁడు వినాయకశాస్త్రి, నరసింహాముసు పరిశీలించుచున్నారు. }

సదా.—పెద్దలు చెప్పగా వినుటయే గాని స్వయముగా నే నెన్నఁడు చూడలేదు. నేటికాలానికి నూతండ్రిగారు చనిపోవడం కాకు

లు ముట్టకొనకపోవడం సంభవించినది ఈవిచిత్ర మేమిటో నాకుఁ దెలియలేదు. చెట్లమీద కావలసి నన్ని కాకు లున్నవి. గోదావరి యొడ్డున క్రింద బోసినయన్నముఁ జూచి వెళ్ళిపోయినవి గాని ముట్టకో లేదు. దీనికిఁ గారణ మే మైయుండు నంటారు? మీరు చెప్పిన దంతా జరిగినమాట నిజము. నేను చాలకాలంనుంచి శ్రాద్ధకర్మ చేయిస్తు న్నా గాని యిటువంటిచిత్రముఁ జూడలేదు. పెద్దలు చెప్పేవారు.

నర — నే నీలాటివిచిత్రాలు రెండు మూడుచోట్ల జూచినాను. చచ్చిపోయిన వారికి మనస్సులో నే దైనఁ గోరిక లుంటే కాకులు ముట్టకో వని పెద్ద లంటారు. చచ్చిపోయినప్రేత మనకుఁ గనఁబడకుం డ దుడ్డుకఱ్ఱ చేతఁ బట్టుకొని అన్నముదగ్గిఱకి జేరకుండ కొట్టివేస్తుం దట. అందుచేతఁ గాకులు రా వట. ఆమాట నిజమేయ య్యుంటుంది. లేకపోతే నాలుగుమెతుకులు విడిచితే కావుకావు మని పదల కొద్ది కాకులు వచ్చి వాల్తాయి. ఆలాటిది తద్దినపుబియ్య పన్నము వేస్తే కా కులు రాకపోవడ మేమిటి? మిరపకాయలు జూచినా క్రింద వాలేకాకు లు అన్నముజూచివెనక్కు వెళ్ళిపోవడంగొప్పయాశ్చర్యంలోదికాదా నేను మీమేనమామను. మీ నాయనగారికి బావమరిదిని. కనుక నే నేదో హాస్యాని కంటున్నా నని నీ వనుకో వద్దు. మీనాయనగారికి యేవోకోరికలు కొన్ని వుండితీరుతవి. ఆకోరికలు నీవు కుమారుఁడ వై నందుకు తప్పక తీర్చి, తృప్తి పొందించవలెను. ఆలాగున చేస్తే బంధు వులు లోకులుకూడ మెచ్చుకుంటారు. "పుత్ర మంతే చ కర్మణి" అ న్నాఁడు శాస్త్రకారుఁడు. కాబట్టి నీవు తప్పకుండ కోరిక దీరుస్తా నని మొక్కుకో. ఇటువంటి సమయములో మనమనుసరించవలసిన శిష్టా చార మిదే.

సదా — మామయ్యా! నీవు వేళాకోళానికి చెప్పడం లేదు. ని జమే చెప్పుచున్నావు. అంతవఱకు నే నొప్పుకుంటాను. కాని యీవి

విషయములో నా కెంతమాత్రము నమ్మకము లేదు. కాకులు ముట్టుకోకపోవడానికి కారణాలనేక ముంటాయి. అన్నంచాలావేడిగ నుంటే ముట్టుకోక పోవచ్చును. దగ్గఱ మనుష్యులు నిలుచుంటే భయముచేత ముట్టుకోకపోవచ్చును. లేకపోతే అదివఱ కేదయినా తిని ఆకలి లేకపోతే ముట్టుకోక పోవచ్చును. అంతేగాని పితృదేవత లేమిటి దుడ్డుగఱ్ఱలు పుచ్చుకొని నిలుచుండుట యేమిటి! ఇ దంతా వట్టిపిచ్చిమాట. బ్రతి కుండగానే కోరికలు గాని చచ్చిపోతే కోరిక లేమిటి? అది నేను నమ్మను.

నర—నీ వంటే నవనాగరికుఁడవు గనుక నమ్మవు. నీతాతలంటివాళ్లు, నీముత్తాతలంటివాళ్లు నమ్మినారు. నీలె క్కేమిటి పత్రమేమిటి? మావూరిమునసబు రెండు లక్షలరూపాయల ఆసామి. అతఁడు చచ్చిపోయి నప్పుడు యీలాగే కాకులు ముట్టుకోలేదు. వా ళ్ళెన్నో దండాలు పెట్టుకున్నారు. ఎన్ని బెట్టుకున్నప్పటికి ఒక్క కాకై నా వాలలేదు. చిట్టచివరకు వాళ్ళప్రాణం విసికి అతఁడుంచుకున్న ముండకు నెలకు పదిరూపాయ లిస్తా మని దండాలు బెట్టుకుంటే కాకులు ముట్టుకున్నాయి. ఈలాటి విచిత్రా లెన్నో నేను భూమిమీఁద నెఱుఁగుదును. నిన్నగాక మొన్న బుట్టి కన్నులు దెరవని లొట్టకాయవు నీవు. నీనమ్మక మెంత జేసు నీ వెంత జేసు?

వినా—అయ్యా! సదాశివుఁడుగారు! మీరు మామాటలు కొట్టివేయఁగూడదు. నాకు పదిహేనోయేడొచ్చింది మొదలు యిప్పటివఱకు వందలకొలది శ్రాద్ధాలు చేయించాను. మావూళ్లో ఒకబ్రాహ్మడు యెనిమిదిలక్షలరూపాయల కధికారి. పరమలోభి. మిరపకాయ కాల్చుకొనేతిన్నాఁడు గాని అన్నము కడుపునిండా ఒకరోజుగూడ తిని యెఱుఁగడు. సైనుగుడ్డే కట్టుకున్నాఁడు కాని జరీపంచ యెన్నఁడు వేసికొనలేదు, ఆయన చచ్చిపోయినాఁడు. పోయినప్పుడు కొడుకు దేశ

ప్రఖ్యాతిగా దినవారాలు చేయఁదలఁచుకున్నాఁను. అది చచ్చిపోయిన [illegible] తేను. కొడుకు మొదటరోజునే పీనుగమీఁద ముప్పది రూపాయల పట్టుశాలువఁ గప్పినాఁడు. గోదానాలు చేసినాఁడు. దాని తో కోప మొచ్చింది. కాకులు ముట్టుకోవడం మానివేసాయి. డబ్బు ఖర్చుపెట్ట నని ప్రమాణముచేసి, దండము పెట్టుకున్నాఁడు. అప్పుడు వందలకొలది కాకలు వచ్చి ముట్టుకున్నాయి. ఈలాటి వింకా యె న్నో వున్నాయి. నమ్మనంటే యేలాగా? కాకులు ముట్టుకుంటే గాని గతులు లేవు. కుక్కలు మొదలైనవి ముట్టుకో గూడదు. అందుచేత మీమామయ్యగారు చెప్పినట్టు చేయండి.

సదా—మీరు నూఱు జెప్పండి. వేయి జెప్పండి. మీమాట లు నాకు నచ్చలేదు. అదిగాక మానాయనగారి కేమికోరిక లున్నవో నాకుఁ దెలియవు. ఆయన నాతో నేమి చెప్పి పోలేదు. మీతో నే మైదెన జెప్పి పోయినాఁ డేమో చెప్పండి. ఆలాగున తప్పకుండ చేస్తాను.

నర—మాతోను యేమి చెప్పిపోలేదు.

సదా—ఎవరితోను చెప్ప నప్పుడు యే మని మొక్కుకోను?

వినా—మీయిష్ట మేలాగో యాలాగు చేస్తానని మొక్కు కోవయ్యా.

సదా—సరే! వేరే మొక్కుకు నే దేమిటి? ఆయనయిష్ట మేలాగో యాలాగునే చేస్తాను. మీరిద్దఱు సాక్షులు.

నర—చేస్తావుగద! చేస్తావుగద! చేస్తావుగద!

సదా—ఏమి టన్నిమాట్లడుగు తున్నావు? నీ కేమైనచా ద స్తమా?

నర—(గుడ్లెఱ్ఱజేసి) చాద స్తమా! చాద స్తమా! (అని ముందు కువెనుకకునూగు చున్నాఁడు.)

వినా—ఇదేమి టయ్యో నరసింహంగారు! ముందుకు వెనుకకు నూగుచున్నారేమిటి? సదా తురకలు పుస్తకము జదివేటప్పు డాలాగే చదువుతారు.

నర—ఏమిటి? నా పేరు నరసింహమా? ఎవఁడు చెప్పినాఁడురా నీకు నాపేరు నరసింహమని. నీకు క్రిందు, మీఁదు బొత్తిగా తెలియడంలేదు. నీకు కండ్లు నెత్తిమీఁదికి వచ్చినాయి. జాగ్రత్త! నిన్న మాంతంగామింగేస్తా.

విలా—సదాశివుఁడుగారు! ఇ దేమి టీగోల? ఈయనకే మైన పూనిందా యేమిటి?

సదా—ధోరణి చూస్తే యాలాగే కనఁబడు తున్నది.

నర—ఏదోపూనిందా నాకు! ఏదోపూనిందా? (అని లేచుచున్నాఁడు)

సదా—పూనకపోతే పైత్యగించిం దేమో కూచో!

నర—నేను కూచోన్రోయి.

సదా—పోనీ! పండుకో.

నర—నేను పండుకోన్రోయి!

సదా—పోనీ! నిల్చో!

నర—నే న్నిల్చోన్రోయి.

సదా—పోనీ! యేం జేస్తావో చెయ్యి.

నర—ఏం జేస్తానా! కొంప పీకేస్తా! మిమ్ము లందర్ని పీక్కుతినేస్తా! గ్రుడ్లు పీకేస్తా. ప్రాణాలు తీసేస్తా నేలఁబట్టిరాచేస్తా!

వినా—సదాశివుఁడుగారు! మీకు మాట్లాడడం తెలియదు. మీరూరుకోండి!

సదా—నేనూరుకుంటాను. మీరే మాట్లాడండి.

వినా—నీవెవరో చెప్పవయ్యా.

నర—నే నెవరోయెరుఁగవటయ్యా? చిన్నప్పటినుంచి మాయింటిపౌరోహిత్యంచేస్తున్నావుగదా! యీమాత్రం తెలియదూ?

వినా—తెలికనే అడిగినాను. క్షమించి చెప్పవలె.

నర—నేనా నేను నరసింహముఁగాను. సదాశివుడి మేనమామను గాను.

వినా—అయితే ఎవరు మీరు?

నర—నేనా? నేను సదాశివుడి తండ్రిని. శ్రీనివాసరావును.

వినా—అయితె మీ రెందుకొచ్చారు?

నర—నోరెండిపోయింది నోరెండిపోయింది. అందుకొచ్చాను.

వినా—నోరెండి పోవడ మేమిటి? శిలోదక వాసోదకాలు తగలడంలేదూ?

నర—అబ్బబ్బా! ఆగుడ్డపిడుపునీళ్ళు ఎవరిక్కావాలె. అవి నాకక్కఱలేదు.

వినా—అందుకేనా కాకులు ముట్టుకోలేదు?

నర—అవును. నిస్సందేహముగా అందుకే.

వినా—అయితే. మీ కేంగావాలో చెప్పండి. మీకోరికతప్పి కారంనడుచుకోవడానికి మీఅబ్బాయిగారు సిద్ధంగా కూర్చున్నాఁడు. సదాశివుఁడుగారూ! మొక్కుకోవయ్యా; యిదే సమయము.

సదా.—ఇదివఱకే మొక్కుకున్నాను గదండీ. మళ్ళీ యిన్నిమాట్లెందుకు?

వినా—శ్రీనివాసరావుగారూ! మీఅబ్బాయిగారు మొక్కుకున్నారు. మీరు కావలసిం దేమో నిష్కల్మషంగా చెప్పండి.

నర—ఆలాగయితే చెప్పుతున్నా వినండి. నాకు నోరెండి పోతున్నది. వాసోదక మని పేరు పెట్టి గుడ్డపిడుపునీళ్ళు, శిలోదక మని పేరు బెట్టి తాయిగడిగిననీళ్లునాకుఁ బోసినమాత్రాన నాదాహం తీర

డం లేదు. మీరు వండివేసిన అన్నమువల్ల నా కాకలి తీరడంలేదు.

వినా—మరి మీ కేమి గావాలె?

నర—ఏమికావలెనా? చిన్నప్పటినుంచి యుదయమున నా కాఫీ అలవాటు. మధ్యాహ్నంపూట టీ అలవాటు. ఆరెండింటితో పాటు గోధుమరవ ఉప్మా అలవాటు. ఒక్కపూట కాఫీగాని టీ కాని లేకపోతేకాళ్ళుపీకేవి. తలప్పినొవచ్చేది.నడుమునిలబడేదికాదు. చేతులు వంకరలు పొయ్యేవి. నాలుక పిడచగట్టుకపోయేది. చెవులుదిబ్బళ్లువేసే వి. కండ్లు భైరవులు గమ్మేవి; నరాలు తోడి వేసేవి. ఆకాఫీచుక్కలు నోట్లోపడ్డట్టయితే వేసవికాలపుయెండలకు శోషిల్లిపోయిన మొక్కలకు వానకురిసినట్లుండేవి. అమృతంలాగుండే దంటె నమ్మండి. కాఫీ వుంటె నాకు పానక మక్కఱ లేదు మంచినీళ్లెప్పుడు త్రాగేవాణ్ణే కాను. గంగాభాండపుకొబ్బరికాయి యిస్తే గిరగిరత్రిప్పి అవతలపారేసేవాణ్ణి. కాఫీవుంటె నాకికయేమిఅక్కఱలేదు. ఉప్మ మ కాఫి యుంటే అన్నమైనా అక్కఱలేదు. అదే అన్నం. ఒక ప్పుడుకలాసాపుట్టిందంటే ఉప్మమాలో యింతకాఫీగాని టీగాని పోసుకొని మజ్జిగాన్నంవలె చారన్నంవలె త్రాగేవాణ్ణి మా తండ్రి చచ్చిపోయినప్పుడు ముందు కాఫీ నోట్లోపోసుకోందేగాని నిప్పు కుండ బట్టుకోలేదు. తండ్రితద్దినంరోజునగూడా ముందు కాఫీ త్రాగుతాను. తద్దినం రేపనగా ఆనాటిరాత్రియో తద్దినంనాటిరాత్రియో వేరే ఫలహార మక్కఱలేకుండా ఈరెంటితోనే కాలక్షేపం జేస్తాను. అటువంటి కాఫీ నా కిప్పుడు లేకపోవడంచేత యిప్పుడెంతో యిబ్బంది సంభవించింది. ఇటువంటికొడుకు నాకుండగా నేనింత బాధపడవలెనా? ఇప్పుడు నాముఖ్యమైనకోరిక యేమి టంటే కాఫీతో తర్పణంచేసి ఉప్మమాతో పిండంపెట్టవలెను. ఆలా చేస్తేకాని నాకు ముట్టదు.

వినా—సరే ఆలాగే చేస్తాము. కాని యిది శాస్త్ర మొప్పుతుందో లేదో. శాస్త్రములలో శిలోదకములు తలోదకములు వాసో

కదచెయులు ప్రబడియున్నవి. గాని కాఫీలు టీలు ఉప్పుమాలు చెప్పఁబడలేదు. శ్రాద్ధాలు ధర్మశాస్త్రప్రకారం చేయవలసినవి గాని మీయిష్టప్రకారం నాయిష్టప్రకారం చేయవలసినవిగావు. గారెలకు బదులుగా మసాలావడలు పెట్టమంటె శాస్త్రి లొప్పుతాయా?

నర—ఒప్పుతాయో లేకో నాకవసరంలేదు నాకు ముట్టడమే నాకుగావాలిగాని తక్కినవిషయం నాకక్కరలేదు. పూర్వకాలంలో మన్మథుఁడు సాంబమూర్తిగారి మూడవకంటిచిచ్చువల్ల కాలిపోయి, భస్మపటల మైనప్పు డతనిభార్య మైనరతీదేవి మన్మథునకు ప్రియమిత్రుఁ డైన వసంతునిఁ జూచి చచ్చిపోయిన తన మగనికి పువ్వుఁతేనెతో తర్పణమిచ్చి పుప్పొళ్ళతోఁ, బిండముఁ బెట్టవలసిన దనికొక్కిచెప్పెను. అక్కడధర్మశాస్త్ర మేమయినది. తిలతర్పణములు మానివేసిపువ్వుతేనెతో తర్పణములిస్తేను అన్నప్పిండములు మానివేసి పుప్పొళ్ళతోఁబిండము వేస్తేను మన్మథునకు ముట్టినప్పుడు కాఫీతో తర్పణమిచ్చి, ఉప్పుమాతో పిండం బెట్టి గారెముక్కలకు బదులు యిడ్డెనలు పెట్టితేను నాకు ముట్టకపోవునా? మీశాస్త్రములు తీసికెళ్ళి తుంగలో పూరదొక్కండి. బ్రాహ్మలకు పెట్టేటప్పుడుగూడ మాసికం రోజున తద్దినం రోజున క్షీరాన్నం కాచడం మానివేసి వేడివేడి కాఫీగాని వేడివేడి టీగాని దొన్నెల్లో పోసి విస్తరిచుట్లు పెట్టండి పిండివంటలు మానివేసి శాగా అల్లపుముక్కలుపోసి గోధుమరవతో నిమ్మపండ్లపులును పోసి తయారుచేసిన ఉప్పుమా విస్తళ్ళలో బెట్టండి. అప్పుడు నాయాత్మశాంతి పడుతుంది. అప్పుడు నాదాహము తీర్తుంది. అప్పుడు నాకడుపు నిండుతుంది.

సదా—ఏం బెట్టమంటేఅదేపెడ్త. నా కభ్యంతరములేదు.

వినా—నారాయణ! నారాయణ! ధర్మశాస్త్రాలు తగులడి పోతున్నాయి. ఇతరదేశస్థులను జూచి మనవాళ్లు యింట వంటలేని కాఫీ

లు, టీలు, ఉప్మాలు అలవాటు చేసుకోబట్టి చచ్చిపోయి పితృదేవత లయినతర్వాతగూడా ఆకాఫీనీళ్ళ మీఁద ఉప్మామీదగల వాంఛదీరకుండా యున్నది. ఇప్పుడు ధర్మశాస్త్రాలు మానివెయ్యాలి. "తిలోదక, వాసోదక, పిండప్రదానం కరిష్యే" అనుమాటలు తీసివేసి ఉప్మాపిండప్రదానం కరిష్యే కాఫీ తర్పణాం కరిష్యే అని మంత్రాలుమార్చి వెయ్యవలసి వచ్చింది. దీనమ్మకడుపుకాల కలిమాయలోకాన్ని యెంతవఱకు మ్రుంచేసింది. కూలిముండాకొడుకున్ను కర్మిష్టి అయిన బ్రాహ్మణముండాకొడుకుకూడా సోడాదాగి కాఫీదాగి యేడుస్తుంటె యిటువంటిరోగం పట్టకపోతుందా? గొడ్లు కుడితి త్రాగినట్లు కంచుచెంబుడు కాఫీదాగడమున్ను, కడుపులు చాకిబానల్లాగ పెంచుకొని రోగాల పాలవడమున్ను. ఈకాఫీలు కాఫీకొట్లు వచ్చినతర్వాతనే రోగాలు యెక్కువవుతూ యున్నవి. ఈకాఫీకొట్లు పోతేనేగాని మనంబాగుపడము. వేళలేదు, పాళలేదు, మడిలేదు, మైలలేదు, ఆకలి అయిందన్న మాటలేదు కాలేదన్నమాటలేదు గోనెబస్తాలోపోసినట్లు గాదారీపడవలో చక్క పూటుగా సరకు వేసినట్లు తిని దొర్లడమే మనవాళ్ళపని.

సర.—ఇదిగో! నేను వెళ్ళిపోతున్నాను. నే చెప్పినట్లుచేయండి. లేకపోతే పాడవుతావు.

వినా.—ఇది గొప్పచిక్కే వచ్చిందోయి.

సర.—చిక్కేలేదు, మాతండ్రిపేరుచెప్పి ఉప్మా, కాఫీ, టీలు పంచిపెడ్తాను. అదే శ్రాద్ధము!

కైలాసదూతప్రహసనము.

---

1. రంగము.

[అప్పుడు వాసుదేవరావు ప్రవేశించు చున్నాడు.]

వాసు—(తనలో) తిట్టేనోరు తిరిగేకాలు ఊరుకోలేవని పె
ద్దలంటారు కాని పని చేసేచేతులు కూడా ఊరుకోలే వనుమాట
పై వాటితో కలపవలసినదే; ఏరోజు కారోజు హస్తలాఘవము చేసిమే
దోసంపాదిస్తేనే కాని నిత్యకృత్యం గడవను మూగానుశికి బువ్వ
గడుపవలె బట్ట గడుపవలె. పైగా నాజూదానకు నాతాగుడుకు నా
తిండికి నాబట్టకు కొంతమిగులవలె. దిక్కుమాలిన బ్రహ్మదేవుఁడు ఒ
క్కరూపాయలచెట్టు సృష్టించి నాకిచ్చినాడు కాఁడు అందుకే ఆః
ర్భాగ్యునకు లోకంలో పూజలేకపోయింది. వాఁడికేమిపోయేకా
మో కాని ఆబహ్మదేవుడు షోకుగా చేతికొద్దీ కర్చుచేసేవాఁడికి
బ్బియ్యాడు. ఒకరికి పెట్టక తాను తినక యెంగిలిచెయ్యి కాకికై న
ల్పనియ్యేబ్రాశివెధవలకు కావలసినంత డబ్బిస్తాడు. నామాట కూ
హరణముగా ఈరమాకాంతరా వున్నాఁడు. వీఁడితస్సాగొయ్యా!
డిదగ్గఱ లక్షరూపాయలున్నాయి. ప్రాణావసరము వచ్చి యెవఁడైనా
బదులునకు వస్తె నూటికి రెండురూపాయలువడ్డీ మీద అప్పిస్తాఁడు
వాయిదా దాటితే నూటికి నాలుగురూపాయలు పుచ్చుకుంటాడు.
ఇంట్లో రెండోవిస్తరి లేదు. తండ్రితద్దినమునాఁడైనా పైవాడిని పిలువఁ
డుఁ సొమ్ము పాపము పెరిగినట్లు పెరిగినది వీడిదగ్గఱ దానికి విడుదల
య్యేదారి లేదు. చూడవస్తే పిల్లలు లేరు. ఎవడినో పెంచుకుంటాడట
ఎందుకు వెధవపెంపు. పెంచుకుంటే నావంటివాఁడిని పెంచుకోరా
దూ. ఒకజోడుగుఱ్ఱాలబండి ఒకమోటారుబండిపెట్టి పెళ పెళ లాడు

చు ఎంతవేరు తెస్తాను వీఁడికి నేను. ఎవఁడో చస్తువేషవచు పెంచు కుంటాడు కాని నావంటివాఁడిని పెంచుకోనను. నేనెంతమందినో టోపీవేసి డబ్బు లాగినాను. కాని వీఁడివద్దఅ నాపాశిక పడినదికాదు. వీఁడికొంప లాగితేనే నాపత్రిజ్ఞ అని నాకుంది. బహులిమ్మన్నాను, పాశికపడలేదు. అర్ధరాత్రివేళ యుక్తడిదగలు ప్రయోనివెళ్ళి బంగారునగలని చెప్పి తాకట్టుమీఁద సొమ్మిత్యున్నాను. అప్పుడుకూడ నా ద్వాయము పాతిరదికాదు. దీనికేమిటుపాయము. వీఁడిపెళ్ళాము మాత్రము వెఱ్ఱిముండ. వీఁడు లేనప్పుడావిడవద్దఅ యేదైన పాచికవేస్తే నాద్వాయముపాఱుతుంది. ఇదిగో వీఁడు గుఱ్ఱమెక్కి యేవోవూరు వెళ్ళుచున్నాఁడు. బహుశః సాయంకాలమునకు రాఁడు. పాచిక ...డానికి కావలసినంతవ్యవధి యున్నది. పోలేరమ్మతల్లి ! యీవేళక ... నాద్వాయము పాఱితే నీజాతరలో రెండు మేకపోతుల నిస్తాను-న... దన్నమాట యేమిటి పాఱినకొద్దీ యున్నది.

(తెరలో)

... ఎక్కడికి వెళ్ళక జాగ్రత్తగా నుండు. తలుపు లన్నీ తాళాలు వేస్తావ్యా.

వాసు—(తనలో) అదిగో జాగ్రత్త అని చెప్పి వెళ్లిపోవుచున్నాఁడు. ఈవెఱ్ఱిముద్దరాలును టోపీపెట్టుటకు తగినవిధమొక్కటే యున్నది. దానికి తగినవేషము వేసికొంటాను. చిన్నప్పటినుంచీ పగటివేషాలలో దిరగబట్టి యేవేషానికి తగ్గదావేషానికున్నది. ఈవిడ శివభక్తురాలు. మత మంటే యీవిడకు చాలపిచ్చి యున్నది. నోములు వ్రతాలు అంటే చాలాయిష్టము. అయ్యావార్లు అమ్మవార్లు అంటేచాలాప్రేమ. అందుచేత యీవిడ నాటోపీలో పడకపోదు. ఇంటికివెళ్ళి వేషము వేసుకొని వస్తాను. (అని నిష్క్రమించును.)

2. రంగము.

(అప్పుడు వాసుదేవరావు ప్రవేశించు చున్నాఁడు.)

వాసు—(తనలో) ఇప్పుడు నేను సరిగా జంగము బసవయ్యలా గున్నాను; కనురెప్పలమీఁద చెవులమీఁద కూడా వీభూతిపూము కొన్నాను. అబ్బ వీటికడుపుకాలా; యీరుద్రాక్షతావళములమూలాన్ని మెడ లాగివేస్తూన్నది. ఏమైనాఒకగంటసేపు బాధ పడాలి. ఎవరండమ్మా లోపాల తలుపు తీయించండి.

(అప్పుడు మంగమ్మ వచ్చి తలుపు తీయును.)

మంగ—ఎవరు వారు. ఎవరికోసము వచ్చినారు.

వాసు—అమ్మా! రమాకాంతంగారియిల్లు యిదేనా?

మంగ—ఆ! యిదేనండి.

వాసు—అమ్మా! మీరేనా మంగమ్మగారు.

మంగ—చిత్తము నేనేనండి.

వాసు—నేనూ ఆలాగే యనుకున్నాను. వారు చెప్పినయీనవాళ్లన్నీ మీదగ్గఱ కనబడు చున్నాయి.

మంగ—ఎవరు చెప్పినయీనవాళ్ళండి యవి.

వాసు—ఎవరుచెపితేనేమి. తరుచాతతరువాతమీకేతెలుస్తుంది.

మంగ—తమ రెవరో నాకు తెలియదు. మామగవా రింట్లో లేరు. తమరు వచ్చినపని యేమిటో తెలియదు.

వాసు—అమ్మా! నే నెవరినో యెందుకు వచ్చానో సవిస్తరంగా చెపుతాను; నేను వచ్చినపని విని మీచిత్తమువచ్చినట్లు చేయండి. మాకాపురము కైలాసము. నేనునందికేశ్వరుఁడిని; నందికేశ్వరుఁడ నైతేసాధారణమనిషిలాగుననున్నావేమి అంటారేమో, నానిజరూపంచూపిస్తే జనులంతాజడునుకుంటారనిమామూలుమనిషిలాగచక్కావచ్చాను

మంగ—ఆహా! మహానుభావు లైననందీశ్వరులవారా? నను

స్కారము నమస్కారము. తప్పులు క్షమింపవలయును. తప్పులు క్షమింపవలయును. (అని చేతులు జోడించి కాళ్ళమీద పడును.)

వాసు—(తనలో) నేను విన్నది నిజమే. ఈవిడ యమాయకురాలే. అప్పుడే ధోరణి తెలుస్తూన్నది. (ప్రకాశముగా) —అమ్మా! తప్పులేమున్నవి క్షమించేటందుకు. నీభక్తికి చాలా సంతోషించినాము.

మంగ—దేవరవారు వచ్చుటవల్ల మాగృహపావన మైనది. తమ రెందుకు విజయము చేశారో చెప్పవలెను.

వాసు—అమ్మా! నేను నాస్వంతపనిమీద రాలేదు, పరోపకారముకోసము వచ్చాను. లేకపోతే నాకు కైలాసముకదిలి రావడానికి తీరుబడి యున్నదా! ఒక్కగడియ నే నక్కడ లేకపోతే జరుగదు. సాంబమూర్తిగారికి నేనే కుడిచెయ్యిని. నేనక్కడ లేకపోతే ఆయనకు తోచదు. ఆయనపనులన్నీ నేనే చేయాలి. ఆలోచనలన్నీ నేనే చెప్పాలి. పార్వతీదేవికి నేను పెదకొడుకునే. పార్వతీపరమేశ్వరులు అసమానం నన్నేపిలిచి నన్నే గౌరవిస్తారని ఆవిఘ్నేశ్వరుడికి ఆకుమారస్వామికి కడుపులో యెంతో అంతేగుబులు.

మంగ—దేవరవారియోగ్యత అటువంటిది కనుక ఆపార్వతీపరమేశ్వరులంత యాదరణ చేస్తున్నారు.

వాసు—అమ్మమ్మా! అలాగనవద్దు. అది నాయోగ్యతగాదు. ఇంతకు వారిదరికి నామీద అపరిమిత మైనదయ. వారి కంతదయ లేకపోతే నేనింతకాలము నిలవగలనా? వారిదయచేత నాకెంతగౌరవము జరుగుతూన్నదో చూడండి. సాంబమూర్తివారిదర్శనముచేయడం నిమిత్తం దేవేంద్రుడు, బృహస్పతి, బ్రహ్మదేవుడు, శ్రీమహావిష్ణువు మొదలైనదేవతలందఱు కైలాసమునకు వచ్చినప్పుడు దర్శనానికి తగినసమయ చెప్పవలసినదని నన్నాశ్రయించి నాయనుగ్రహము సంపాదించుకుంటారు. వచ్చేదేవతలు పోయేదేవతలు స్తోత్రము చేసే

దేవతలు వరము లడిగే దేవతలు కష్టసుఖములు చెప్పుకునే దేవతలు. అ ట్టువంటిచోటనుండి కదిలి రావడానికి నాకు తీరుబడే లేదు. అయితే ఆముసలాళ్ళకష్టం చూడలేక యిలావచ్చాను.

మంగ—ఏముసలాళ్ళు స్వామీ.

వాసు—ఎవరో నీలకంఠంగారు పార్వతమ్మగారు అని దంపతు లున్నారు.

మంగ—నీలకంఠంగారు మామామగారు. పార్వతమ్మగారుమా అత్తగారు.

వాసు—అవు నవు నమ్మా నే నెఱుఁగుదును. ఎఱిఁగుండబట్టే వారుపంపుతే యిక్కడికివచ్చాను నీవేనా అమ్మా, వారికోడలవు.

మంగ—చిత్తము. నేనేనండి.

వాసు—నీవిషయమై వారు చాలా చెప్పారు. ఈలోకములో వున్నంతకాలము వారి కిద్దఱికి నీవు చాలావుపచారము చేశావని నీవు భూదేవతవని మహాయిల్లాలు వని నీవుండబట్టి బూమిమీఁద వానలుకు రుస్తున్నా యని వారు చెప్పారు. అత్తమామల మెప్పు పొందుటచేత నీవు చాలాధన్యురాలవమ్మా!

మంగ—సరి సరి యెంతమాట అది నామంచితనముకాదండి. మాఅత్తమామలు పార్వతీపరమేశ్వరులవంటివారు. వారు మంచివా రగుటచేత నా కింత పేరుప్రతిష్టలు వచ్చాయి. నేను కాపరానికి వచ్చి నది మొదలుకొని వారు నన్ను బిడ్డలాగున జూచుకొనుచున్నారు.

వాసు—వారెంత మంచివారైనా నీమంచితనము లేనేకాని వారికా వుపచారము జరగదు.

మంగ—అయితే వారిద్దరు సౌఖ్యముగా వున్నారండి అక్కడ

వాసు—ఏమిసౌఖ్యమమ్మా. సౌఖ్యముంటే వారునన్నిక్కడి కెందుకు పంపుతారు.

మంగ—అయితే వారుమిమ్మిక్కడికి పంపింపించినారా యేమిటి.

వాసు—పంపకపోతే నాఅంతట నేను వచ్చానా మఱి

మంగ—స్వామి! నాకు తెలియలేదు. అయితే వా రెందుకు పంపించారు మిమ్మలిని.

వాసు—ఎందుకు పంపించారని మెల్లిగా అంటున్నావా? వా ళ్ళక్కడ పడేకష్టాలు చూచేటప్పటికి కళ్ళు చిల్లులు పడిపోయి నాఅంతట నేనే మీాదగ్గిఱకు రావా లనుకుంటూాంటే వారే పిలిచి నన్ను నీ దగ్గిఱకు వెళ్లమన్నారు. అందుకని నేను వెతుక్కుంటూ వచ్చాను.

మగం—అయ్యో! వారు కష్టాలు పడుతున్నారా అక్కడ.

వాసు—కష్టాలన్నా కష్టాలా! అమ్మా! కట్టుకుందుకుబట్టలులేవు వారికి. మీామామగారు గోచీపెట్టుకు తిరుగుచున్నారు మీాఅత్తగారు చిరుగులగుడ్డలు కట్టుకుని కాలక్షేపముచేస్తుంది. ఈదరిద్రముచేత వారు ప్రజలమొగము చూడలేక సిగ్గుపడి తిరుగుతూాన్నారు. చలిగాలికి బాధ పడలేక వారు చెట్టుతొఱ్ఱలో పండుకొనుచున్నారు. ఉందామంటే యిల్లులేదు. ఆచెట్టుక్రింద యీాచెట్టుక్రింద వారిపంచను వీరిపంచను తల దాచుకొనుచున్నారు. కర్చుచేసుకుందా. మంటే చేతిలో డబ్బు లేదు వారికి. వారుపడుచున్న కష్టా లిన్ని అన్ని కావు. రమాకాంతంపంతులుగారివంటికొడుకు మీావంటికోడలు నుండగా వారి కెన్నిపాట్లు వచ్చినవోచూడు ఆముసలవాళ్ళను చూస్తే నాకడుపు దరికోసుకొని పోవుచున్నది. నేనే కాదు అక్కడున్నవాళ్లంతా జాలిపడుతున్నారు. ఆపార్వతీ పరమేశ్వరులకు గూడా చాలా జాలి కలిగినది.

మంగ—(ఏడ్చును) అయ్యో! మామగారు! మీాకెంతకష్టము వచ్చినదండీ. అయ్యో! అత్తయ్యా! నేనుండగామీాకెన్ని కష్టాలు సంభవించాయండీ. మీారు దిక్కు మాలినపక్షులలా గైపోయారా. ఈలాటి పెంకుటిళ్ళు మీాకుండగా తలదాచు కొనుటకు కొంపే లేకపోవు

నా? కట్టుకొనుటకు గుడ్డలేదా! ఈలాగైపోతా రని యెప్పుడు అనుకో లే దత్తయ్యా. మీ రెంతోంత సుఖపడుతున్నా రనుకొన్నా నత్తయ్యా.

వాసు—అమ్మాయి! విచారిస్తే కార్య మే మున్నది. దానికితగినపని చేయాలి.

మంగ—ఏమిచేయాలో నాకు తెలియడము లేదండి.

వాసు—తెలియకపోతే అమ్మా నేను చెపుతాను వినండి.

మంగ—చెప్పండినాయనా. ఆదంపతు లిద్దరు సుఖపడేటట్టూ నలుగురిలో తలయెత్తుకొని తిరిగేటట్టూ యేమైనావుపాయం వుంటే చెప్పండి.

వాసు—చెప్పడాని కేముందమ్మా. మీ మామగారికి నాలుగు జరీపంచలు నాలుగు జరీకండువాలు మంచిబనారసు పట్టుపరచ కండువా వుండాలి. మీయత్తగారికి నాలుగుజరీచీరలూ రెండుపట్టు చీరలూ వుండాలి. ఏదోప్రదేశమాత్రంగా యిల్లుకట్టుకోడానికి నాలుగైదువందలరూపాయల్లుండాలి. నిత్యకర్చు వాడుకునేందు కింకొకవంద రూపాయలుండాలి. ఈమాత్రమైనావుంచునే కాని వాళ్ళ గౌరవముగా వుండేటందుకు వీలు లేదు.

మంగ—అయ్యోనాయనా ఆమాత్ర మివ్వడానికి మాకు శక్తి లేకపోలేదు. అయితే మావారింట్లో లేరు. ఆయనవచ్చినదాక మీరువున్నారంటే ఆయనతో చెప్పి యిప్పిస్తాను.

వాసు—చాలు చాలు. నేను స్టాపీనులన్నీ చెడగొట్టుకొని రావడమే కాకుండా యింకా మీవారొచ్చేందాకా వుండినా? నాకవతల పని లేదనుకొన్నావా? యిదేపని అనుకున్నావా? ఈపాటికప్పుడే సాంబమూర్తివారు బెంగపెట్టుకొని యెదురుచూస్తుంటారు. పార్వతీదేవి అన్నమే తినదు. నేనొక్క నిమిషమున్నా ఉండడానికి వీలు లేదు. ఇస్తే యి

మహాపతివ్రతల కథలు.

గ్రంథకర్త:—మద్దూరి శ్రీరామమూర్తిగారు.

భారతరమణీమణులు బాగుపడవలెనన్న పూర్వకాలపు స్త్రీల చరిత్రముల ననుసరించి నడచుకొనుటయే యుత్తమమార్గము. అట్టివారి కుపయోగించుటకే యీపొత్తము వ్రాయబడినది. మరియు పరకాంతాసక్తులగు పురుషుల నామార్గమునుండి విముఖులజేయింపదగిన దీగ్రంథరాజమే. ఇందు సుకన్య, దమయంతి, సావిత్రి, చంద్రమతి, పద్మావతి, గాంధారి, కుంతి, సునీతి, రుక్మిణి, అరుంధతి, సరస, సంధ్యావళి, ద్రౌపది, శకుంతల, సీత, అనసూయ, సుమతి, నాలాయిని, ఊర్మిళ, లోపాముద్ర, జయప్రదాదేవుల చరిత్రములు విపులముగ వ్రాయబడినవి. వారు మానముసు కాపాడుకొన యత్నించిన ఘట్టములు చదువునపుడు శరీరము కంపింపకమానదు. వెల 0—12—0

అరేబియన్ నైట్సుకథలు

గ్రంథకర్తలు:—కొచ్చెర్లకోట కామేశ్వరరావుగారు,

మద్దూరి శ్రీరామమూర్తిగార్లు.

ఈగ్రంథమును యవనయామినీ వినోదములంటారు. ఇందలి కథలత్యద్భుతకథావిధానములతో నెంతచదివినా చదవాలనే ఆసకల్పిస్తాయి. అన్నికథలను ఒక సంపుటముగానే ముద్రింపించినాము. ఇందు మహర్జాది కథనము, వణిజుడు-దయ్యములు, మొదటిబాటసారి, రెండవబాటసారి, మూడుపండ్లు, యువకుడు, అల్లావుద్దీన్, దూబాను, సిందుబాదర్తకుని యేడుయాత్రలను వివరించుకథలు, కీలుగుఱ్ఱము, భానోయను దేవకన్య, జాలరివాడు, వైద్యుడు, చిలుక, మరణశిక్షనందిన మంత్రి, నల్లదీవులరాజు, ముగ్గురుఫకీరులు, బొగ్దాదుస్త్రీలు మొదలగు 30 పెద్దకథలు కొన్ని యుపకథలతో కలిసియుండును. స్త్రీలకును పురుషులకును బాలబాలికలకును తీరుబడి వేళల నొకమిత్రునివలెనుండి కాలమును హాయిగాగడపజేయపమును. వెల రు 1—0—0

స్త్రీల వ్రతకథలు

గ్రంథకర్త:—బాలాంత్రపు వెంకట్రావుగారు.

ఈ గ్రంథమింతవరకు మూడు భాగములుగ ప్రచురింప బడినది ఇందు మొదటిభాగమున మూగనోము, తద్దెకథ, ఉండ్రాళ్ళతద్దె అట్లతద్దె శ్రావణమంగళవారము, వరలక్ష్మి, చిట్టిబొట్టు, పసుపుగౌరి, మొగదోసిళ్ల పూర్ణాదివారము, గ్రామకుంకుమ, ఆపదలేని ఆదివారము, దంపతుల తాంబూలము, మాఘపాదివారము మొదలగు 32 వ్రతములు వాని సంపూర్ణకథలు, ఉద్యాపనలున్ను, రెండవభాగమున గాజులగౌరీదేవి, పోలమావాస్య, ఉదయకుంకుమనోము, నిత్యశృంగారము, శాకదానము పండుతాంబూలము, మునికార్తి వ్రతము, కన్నెతులసెమ్మ, కాటుకగౌరి గంధంతాంబూలము, బాలాదివారము, చిలుకుముగ్గు, బొమ్మలనోము మొదలగు 32 కథలున్ను మూడవ భాగమున అన్నము ముట్టని ఆదివారాలు, అమావాశ్యాసోమవారము, నిత్యవిభూతి, దీపదానము, కల్యాణగౌరి, కడపగౌరి, లక్షపసుపునోముకథ, భాగ్యాదివారాలు, మూసివాయనాలు, సూర్యచంద్రుల నోముకథలు, మొదలు 33 కథలున్ను గలవు వెలస్వల్పము. ఒకసెట్టు మీయింటనున్నచో సన్ని నోములు పట్టినట్లే.

3 భాగములు కలిపి. 96 నోములు కలిపినబయిండు 0—12—0

శుకసప్తతికథలు

గ్రంథకర్త:—మద్దూరి శ్రీరామమూర్తిగారు.

పద్మావతియను స్త్రీ పరపురుషునితో రమింపబోవుచున్నపుడు కోటికిరాత్రి కొక్కొకకథ చెప్పి యా ప్రయత్నమునుండి మళ్ళింప జేసిన 30 కథలిందుగలవు. జగన్మోహిని, కామిని, విరూపాక్షుడు, సుముఖీదుస్సుముఖులు, శకుని, సుందరుడు, విక్రమసేనుడు, కాంతమతి, గుణనిధి, సాహిని, రుక్మరావుజగన్మోహినులు, శాంత, గర్గుడు, నరపాలసోమదత్తులు, అద్భుతఫలము, మాయసన్యాసి, కటిలుడు, ముత్యాలహారము ఇందుముఖి, చంద్రవదన, మీనరాజు, శృంగారవతి, విక్రమార్కుడు, మన్మథుడు, దేవయాన, ప్రభావతి, మోహనాంగిమొదలగుకథలుకలవు. ప్రతికథ శృంగారరసపూరితమే. వెల రు 0—8—0.

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య, శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్కుడిపో, రాజమండ్రి.